

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**KOMPARACE TŘÍ POLITICKÝCH PROCESŮ NA
STRÁNKÁCH RUDÉHO PRÁVA V LETECH 1950 až 1952**

Comparison of three political processes on the pages of the Rudé právo between
1950 and 1952

Magisterská diplomová práce

Bc. Ivana Říhová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr ORSÁG, PhDr.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou magisterskou diplomovou práci s názvem Komparace tří politických procesů na stránkách Rudého práva v letech 1950 až 1952 zpracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje. Práce má 199 018 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne 5.12. 2021

Bc. Ivana Říhová

Poděkování

Mé poděkování patří doc. PhDr. Petru Orságovi, PhDr. za odborné vedení diplomové práce, cenné rady a připomínky, ochotu a trpělivost, kterou mi věnoval v průběhu vypracování. Obrovské díky patří i моým rodičům, kteří mě vždy plně podporovali ve studiu a nikdy o mě nepochybovali. Dále bych chtěla poděkovat моým přátelům a mému partneru Honzovi, kteří mě motivovali k dokončení studia a nepřestávali ve mě věřit. V neposlední řadě patří mé díky mému synovi, který počkal se svým příchodem na svět, dokud práci nedokončím.

Anotace

Cílem diplomové práce bylo popsat, jak se během tří let měnila propagandistická kampaň na stránkách středního deníku Rudé právo, která provázela politické soudní procesy v letech 1950-1952. Právě v těchto letech probíhaly největší vykonstruované politické procesy. Pro účely diplomové práce byly vybrány konkrétně tři z nich, které dobře reflektují tehdejší postupné hledání vnitřního skrytého nepřítele ve všech vrstvách společnosti. Diplomová práce se snaží o popis toho, jaké prvky propagandistické kampaně byly pro jednotlivé procesy společné, a v čem se naopak odlišovaly. Kromě toho se práce zaměřuje i na to, jak Rudé právo pracovalo s tvorbou binární opozice My vs. Oni a koho Rudé Právo vykreslovalo jako přítele a naopak nepřítele. Dále se práce zaměřuje na to, zda lze vysledovat jakousi schematizaci, co se týče informování o politických procesech, a zda se během zvoleného období proměňovalo pojmenovávání souzených osob.

Klíčová slova:

tisk po roce 1948, zakladatelské období komunismu, politické procesy, 50. léta, stranický tisk, Rudé Právo, komunismus, politické procesy, propaganda, cenzura, ideologie, Milada Horáková, Rudolf Slánský, Případ Babice

Anotation

The aim of this thesis is to describe how did the propaganda campaign change during the span of three years in the newspaper Rudé právo which accompanied the political court trials between the years 1950 and 1952. These years were the most significant in terms of the show trials happening in the country. For the sake of this thesis, three specific processes were chosen that reflect the period of the progressive search for the inner hidden enemy in every social class. This thesis also aims to describe what elements had each political process in common and, to the contrary, what elements were different. Another focus is how the newspaper Red Justice had devised a plan to create binary opposition Us versus Them and whom the Red Justice painted as the ally and the enemy. Moreover, we discuss whether some schematization about being informed of political processes can or cannot be determined and whether there was a change in naming the persecuted people during this chosen period.

Keywords:

press after 1948, founding communism period, 50. years., party's journals, Rudé právo, communism, political trials propaganda, censorship, ideology, Milada Horáková, Rudolf Slánský, case Babice

OBSAH

Čestné prohlášení.....	2
Anotation	5
1 ÚVOD	9
2 TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1 Pojmy ideologie, propaganda a cenzura	11
2.1.1 Propaganda	11
2.1.2 Ideologie	13
2.1.3 Cenzura.....	14
2.2 Společensko-historický kontext.....	15
2.2.1 Vznik komunistické strany	15
2.2.2 Rudé právo jako ústřední tiskový orgán	15
2.3 Komunistický režim a soudní politické procesy.....	16
2.3.1 Cesta k politickým procesům a jejich legislativa	17
2.3.2 Propaganda a politické procesy	18
2.4 První opravdový monstrproces – Milada Horáková.....	19
2.4.1 Propagandistické využití plánovaného procesu.....	20
2.5 Politický proces s účastníky Případu Babice	23
2.5.1 Vraždy v Babicích a jejich propagandistické využití	24
2.6 Hledání nepřítele ve vlastních řadách – monstrproces s Rudolfem Slánským.....	28
2.6.1 Odchod z funkce generálního tajemníka a vyšetřování.....	29
2.6.2 Soudní monstrproces s vedením spikleneckého centra	31
2.6.3 Propagandistické využití monstrprocesu	32
3 METODOLOGIE	33
3.1 Historický výzkum v rámci mediálních studií.....	33
3.2 Historická metoda přímá	33

3.3	Historicko-komparativní metoda.....	34
3.4	Kvantitativní obsahová analýza.....	34
3.5	Popis analyzovaných dat a výzkumné jednotky	35
3.6	Výzkumné otázky	36
3.7	Výzkumný vzorek.....	37
3.8	Ideologický čtverec a binární opozice MY vs. ONI.....	40
3.9	Koncept stigmatizace dle Erwinga Goffmana	41
3.10	Současný stav bádání v daném tématu	42
4	ANALYTICKÁ ČÁST	45
4.1	Formát a vzhled zkoumaného média – Rudé právo	45
4.2	Analýza získaných dat	46
4.3	Politický proces s Miladou Horákovou a spol.....	49
4.4	Ideologický čtverec a binární opozice u soudního procesu Milada Horáková a spol. 58	
4.5	Stigmatizace v rámci soudního procesu Milady Horákové	64
4.6	Analýza dat v rámci soudního procesu v případě Babice	65
4.7	Ideologický čtverec a binární opozice u soudního procesu v Případu Babice	75
4.8	Stigmatizace obžalovaných v Případu Babice.....	79
4.9	Analýza dat v rámci soudního procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským.....	80
4.10	Ideologický čtverec a binární opozice u soudního procesu s Rudolfem Slánským a spol.	89
4.11	Stigmatizace obviněných v rámci procesu Rudolf Slánský a spol.	92
4.12	Komparace zvolených politických procesů navzájem.....	93
4.13	Komparace textů s odbornou literaturou	104
4.13.1	Proces Milada Horáková a spol.	104
4.13.2	Případ Babice.....	106
4.13.3	Monstrproces Rudolf Slánský a spol.....	108

5	ZÁVĚR	111
6	Seznam zkratk	113
7	Seznam grafů:	114
8	Seznam analyzovaných periodik.....	116
9	Seznam použitých zdrojů a literatury.....	117

1 ÚVOD

Monstrózní politické procesy jsou jedním z charakteristických znaků zakladatelského období komunistické nadvlády v Československu. Toto období lze časově ohraničit od nástupu komunistů k moci v Československu v roce 1948 po smrt prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda v roce 1953. Diplomová práce Komparace tří politických procesů na stránkách Rudého práva v letech 1950 -1952 se zaměřuje na vybrané vykonstruované politické soudní procesy v letech 1950 – 1952, a to jak o nich referoval tehdejší ústřední deník Rudé právo. K tomuto účelu poslouží originály tohoto periodika, které jsou digitalizované a přístupné online v archivu Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR.¹ (Kaplan Karel, 2008, Formánková Pavlína, 2008)

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a analytickou. První kapitola teoretické části se věnuje vymezení základních pojmů – ideologie, propaganda a cenzura, které jsou s tématem úzce propojené. Následující kapitola je exkurzem do konstruování a fungování politických procesů a je doplněna krátkými podkapitolami o politických monstrprocesech, které jsou dále analyzovány. Poslední kapitola teoretické části se věnuje metodologii, jsou zde vysvětleny použité výzkumné metody, zvolený výzkumný vzorek a hlavní a vedlejší výzkumné otázky.

Analytická část se věnuje samotné analýze jednotlivých článků, které na stránkách Rudého práva popisovaly zvolené politické procesy v letech 1950 až 1952. Práce je vystavěna na triangulaci metod, kdy je propojena historická metoda přímá s kvantitativní obsahovou analýzou a závěrečnou komparací získaných dat. Do výzkumu je zapojen i koncept ideologického čtverce a binárních opozic, které ukazují, jak novináři pojmenovávali „údajné nepřátele“ a jak pracovali s kategoriemi My vs. Oni. Dále je využit i koncept Stigmatizace Erwina Goffmana.²

Hlavním cílem práce je přinést ucelený pohled na to, jak ústřední periodikum pracovalo s informacemi ohledně probíhajících monstrprocesů a jejich účastnících a jak tyto informace předávalo široké veřejnosti. Výzkum se snaží ukázat, jak o politických procesech informovalo Rudé právo a jak fungovaly propagandistická kampaně, které vykonstruované soudní přelíčení doprovázely.

¹ Dostupné online z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=RudePravo>

² Oba koncepty jsou dále podrobněji popsány v kapitole 3.07 a 3.08

Pro dosažení stanovených cílů je nejprve realizována část historického výzkumu na základě historické metody přímé. Následně jsou získané kopie Rudého práva analyzovány na základě kvantitativní obsahové analýzy, ve které autorka sleduje deset proměnných. Díky tomu je možné získat pohled na to, jak se s postupem času měnilo informování a také propagandistická kampaň o procesech s takzvanými třídními nepřáteli na stránkách ústředního deníku tehdejšího Československa. Protože jsou ve výzkumném vzorku tři soudní procesy, které se uskutečnily ve třech po sobě jdoucích letech, lze sledovat trend toho, jak se měnilo propagandistické využití a informování o soudních procesech a obžalovaných společně s vylepšováním konstrukce politických monstrprocesů.

Výzkumný vzorek tvoří tři politické procesy, které se v Československu odehrály v letech 1950 až 1952, které odrážejí hledání nepřátel ve všech vrstvách společnosti. Při tomto výběru jsem uplatnila kategorizaci podle Kaplana. Jako první se na seznamu těch, se kterými se plánoval režim vypořádat, objevili aktivní političtí odpůrci. Jednalo se zejména o funkcionáře a řadové členy nekomunistických stran. Společně s nimi se okruh rozšířil na majetné střední vrstvy tehdejší československé společnosti, do této kategorie spadají bývalí fabrikanti, členové buržoazie, bývalí důstojníci a další. Toto období zastupuje pro účely diplomové práce vůbec první monstrproces s Vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové. Následovala další fáze, kdy na seznam osob, které budou perzekuovány a je nutno se s nimi vypořádat, přibýly i další skupiny. Kromě věřících do této skupiny spadají i monstrprocesy na základě příslušnosti k rolnickému stavu a odpor ke vstupu do zemědělských družstev a kolektivizaci. Tuto skupinu zastupuje ve výzkumném vzorku politický proces s účastníky Případu Babice z léta 1951. Posledním a zároveň i největším monstrprocesem zakladatelského období komunistického režimu se stal proces s Rudolfem Slánským a spol. Tento soudní proces je z podzimu roku 1952 a představuje vyvrcholení procesu hledání „skrytého nepřitele“, který se ukrýval ve vlastní straně a ohrožoval jak členy, tak republiku. (Kaplan Karel, 2008, s. 22-23, s.49)

Závěrečnou komparací výsledků jednotlivých monstrprocesů je pak zodpovězena hlavní výzkumná otázka.³

³ Metodika je podrobně popsána v samostatné kapitole.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pojmy ideologie, propaganda a cenzura

Diplomová práce operuje s pojmy jako je propaganda, ideologie a cenzura, proto se jejich teoretickému vymezení z pohledu mediálních a přidružených věd věnuje následující kapitola.

2.1.1 Propaganda

Termín propaganda je široce užívaný napříč různými vědami a je definován různými autory. Sociologický slovník například definuje propagandu jako používání ve smyslu záměrného šíření idejí, politických postupů a celých politických doktrín a ideologií v široké veřejnosti a jejich tendenční vysvětlování do podob, která je přizpůsobena aktuální situaci. Dle tohoto úhlu pohledu by propaganda měla plnit následující funkce – a) informovat o aktuálním jevu s politicko-ideologickým obsahem a interpretovat jej v duchu příslušné politické ideologie, b) mobilizuje masy k tomu, aby navenek vystupovaly na podporu určité politiky, šířily základy ideologických hodnot a stereotypy, které jsou charakteristické pro společenské cíle vládnoucí strany nebo entity a dále je dává vnitřně nebo navenek do souvislosti s určitým světonázorem. Propaganda tvoří obecná schémata pro reakce na společenské jevy, které přesahují rámec naučených postojů. Poslední funkcí, kterou propaganda může plnit, je pak paralýza nebo oslabení cizích ideologických schémat a zastrasování odpůrců dominantních idejí propagandy. Společenským důsledkem propagandy je ideologizace a politizace skutečností. (Linhart Jiří, 2018)

Pro mediální studia může sloužit vymezení dle Reifové a jejího Slovníku mediální komunikace, kdy pod termínem propaganda označuje formu persvazivní komunikace, která je systematická a záměrná s cílem formování, usměrňování a ovlivňování cílů, vůle, postojů, názorů a chování lidí za účelem dosažení reakce, která je v souladu se záměrem propagandisty. (Reifová, 2004, s.192)

Propaganda chce konstruovat světonázor o tvorbě žádoucího třídního, skupinového nebo celospolečenského vědomí a dále vzorů jednání. Jde o institucionalizované šíření více či méně uspořádaných idejí, názorů a teorií, jejich zaujaté vysvětlování a modifikace tak, aby vyhovovaly aktuální situaci s cílem přesvědčit populaci o jejich správnosti. (Reifová Irena, 2004, s. 193-194)

Pojmu propaganda se věnoval i mediální teoretik Denis McQuail, ten ve své knize Úvod do teorie masové komunikace definuje propagandu jako proces úmyslného ovlivňování

kolektivního chování a názorů systematickým a jednostranným užitím četných komunikačních procesů. Propaganda je uskutečněna v zájmu zdroje nebo odesílatele, nikoliv příjemce. Podle McQuaila je téměř jisté, že propaganda je v jistých ohledech zavádějící nebo ne zcela pravdivá, v některých případech pak může být naopak zcela nepravdivá. Propaganda může být psychologicky agresivní a může podávat zkreslený obraz reality. Její účinnost je různá, protože více než na charakteru sdělení závisí na kontextu a rozložení cílového publika. (McQuail Denis, 2009, s.576.)

Podobné pojetí představili i američtí profesori komunikace Jowett a O'Donnell ve své knize *Propaganda and Persuasion*. Jako propagandu vymezují „úmyslný a systematický pokus formulace dojmů, manipulace s poznáním a usměrnění chování s cílem dosažení takového záměru, který koresponduje záměry propagandisty nebo tvůrce sdělení.“⁴ (Jowett Garth, O'Donnell Victoria, 2012, s. 2-4.)

Pokud má propaganda fungovat, musí se dostat k lidem a lidé ji musí přijmou a v lepším případě jí i uvěřit. Přijetí závisí na pověst zdroje, na absenci alternativních objektivních informacích, na věrohodnosti obsahu ve světle dostupných informací a na emocionálním a ideologickém ovzduší doby. (McQuail Denis, 2009, s.546-548.)

Všechny tyto aspekty plnilo i Rudé právo jakožto jeden z hlavních propagandistických prostředků vládnoucí entity v padesátých letech minulého století. Rudé právo fungovalo jako ústřední tiskový deník a komunisté si po nástupu k moci vytvořili provázaný systém kontroly médií, kdy měli dohled nad komplet celkovou mediální produkcí v Československu, zároveň hned po nástupu k moci omezili import zahraničního tisku.⁵

S nástupem komunistické moci definuje Sociologická encyklopedie také termín „totální propaganda“, který vychází z jednotného ideologicky manipulativního působení všech společenských institucí, ze sociální demagogie, nadvlády emotivních stránek propagandy nad stránkami kognitivními. Totální propaganda předpokládá ideologizaci veškeré skutečnosti. Podle Marxe se propaganda zakládá na stranickosti a třídnosti a je součástí „výchovy mas“.⁶

⁴JOWETT. Garth. S. O'DONNELL. Victoria. *Propaganda and Persuasion*. Los Angeles. SAGE Publication, Inc. 2012. str. 2-4.

⁵Podrobněji se tématu věnují například autoři Kaplan a Paleček v *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*.

⁶LINHART. Jiří. *Propaganda in Sociologická encyklopedie*. [online].10.12. 2018. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>

2.1.2 Ideologie

Termín jako první použil filozof Destutt de Tracy v sedmnáctém století pro vymezení nové vědy o idejích. Ta měla původně odhalit původ vědomého myšlení i jednotlivých idejí. Trvalejší význam ale tomuto termínu přisoudil v 19. století Karl Marx, který ideologii vnímá jako ideje vládnoucí třídy. Tedy takové, které pomáhají k udržení třídního systému a zvěčnění vykořisťování. Termín využívají i liberálové a konzervativci, kdy zvláště v meziválečných obdobích 20. století, pod ním definují nástroj sociální kontroly, který má zajistit konformní chování a podřízenost. Zvláště za studené války používali termín k označení uzavřeného myšlenkového systému, který si sice nárokuje pravdivost, ale odmítá toleranci opozičních myšlenek a konkurujících názorů. (Heywood Andrew, 2008, s. 61-63)

Jako ideologii lze vnímat soustavu symbolicky zatížených názorů a výrazů, které představují a interpretují a hodnotí svět tak, aby vytvářely, řídily, mobilizovaly a omlouvaly určité způsoby nebo cíle jednání a další naopak zatratily. Moderní využití tohoto pojmu v sociální a politické teorii spíše vychází z jeho výsměšné metonymické aplikace na všechny systémy idejí, které jsou nadřazené svou důležitostí při tvorbě a přeměně skutečnosti. Toto rétorické pokroucení vytvořilo východisko pro marxistické využití termínu, kdy je ideologie vymezena jako nástroj pro věrohodnosti teorií a praxe odpůrců. (Coleman, Janet, William E. Connolly, Alan Ryan, Miller, David, 2000, s.182-184)

Z pohledu kritické teorie společnosti a zejména marxismu jde o termín pro soubor idejí vládnoucí třídy, která legitimizuje svou moc tím, že své partikulární zájmy prezentuje jako univerzální zájem společnosti. Ideologie jako součást společenské nadstavby přímo odráží poměry podřazenosti a nadřazenosti v ekonomické základně. Vládnoucí třída může prosazovat svou ideologii díky tomu, že má prostředky a ovládá prostředky symbolické produkce – zejména pak masová média. V rámci kritické teorie společnosti se ideologií zabýval také francouzský filozof Louis Althusser. V jeho pojetí bylo základním problémem vyrovnání se s ekonomickým determinismem marxismu s přímým omezením nadstavby základnou. Na rozdíl od Marxe Althusser více rozpracoval a roztřídil vztahy v nadstavbě. Ideologie je podle Althussera široce založená na tzv. praxis, tedy na zvycích, činech a rituálech provozovaných v rámci daného ideologického státního aparátu. (Reifová Irena, 2004, s. 82-85)

Každá ideologie, bez ohledu na jak svaté hodnoty se odvolává, může být rozšifrována jako snaha podpory mocenských zájmů určité skupiny lidí vhodnou manipulací se symboly. Skupina, která má ve společnosti takto dominantní postavení, chce toto postavení posílit a zároveň jej potvrdit tím, že ovládá vnější chování a také myšlení členů společnosti. Za tímto

účelem pak rozpracovává svoji vlastní ideologii. Naopak společenské skupiny, které vnímají své postavení ve společnosti jako podřízené pracují na doktrínách, které mohou být zdůvodněním jejich mocenských ambicí a tím mají vlastní ideologickou povahu. Každá ideologie integruje určité skupiny lidí, zpochybňuje nebo omlouvá rozdělení moci v dané společnosti a stanovuje systémy norem a hodnot, kterými se má pravomocně řídit jednání všech členů společnosti.⁷

Všechny ideologie nabízejí hodnocení stávajícího řádu, který je většinou brán za světonázor a zároveň nabízejí model žádoucí budoucnosti, tedy vizi jakési dobré společnosti a ukazují, jak by se politická změna mohla a měla přivodit. Ideologie není ale myšlenková soustava, která by byla hermeneuticky uzavřená, jsou to spíše proměnné soubory idejí, které se nadto v řadě bodů vzájemně překrývají. (Heywood Andrew, 2008, s.61-63)

2.1.3 Cenzura

Jako cenzuru McQuail uvádí kontrolu veřejných úřadů nad jakoukoliv formou vysílání a zveřejňování. Většinou je dosahovaná kontrolou všech materiálů ještě před jejich otištěním. (McQuail Denis, 2009, s. 562)

Reifová uvádí, že cenzura je vědomý a záměrný institucionalizovaný zásah státní moci do autorského záměru nebo informačního toku. V širokém pojetí jde pak pojem cenzura vnímat jako jakoukoliv kontrolu informací určených pro zveřejnění, úžeji pak jako státní dohled nad šířením mediálních obsahů. Cenzura se většinou vztahuje k násilnému zásahu do práv autorů a vydavatelů. V přístupu ke kontrole informací ve vztahu cenzury k politické moci se zřetelně vymezily dvě linie - autoritářská a později sovětská linie, kde je vyžadována služebná role médií tak, aby podporovaly vládní elity. V tomto pojetí cenzura navazuje na princip absolutní moci vládnoucích. Druhou linií pak je liberální model, který naopak od médií vyžaduje kontrolní a opoziční funkci k politickým elitám. (Reifová Irena, 2004, s.26-30)

Po převzetí moci komunisty existovala cenzura nepřetržitě. Stala se důležitou součástí stranického řízení hromadných sdělovacích prostředků, osvěty a kultury a patřila k nejvýznamnějším nástrojům uplatňování mocenského monopolu jak v ideologické tak kulturní oblasti. V letech 1948 – 1952 byla realizována především jako stranická cenzura, později pak jako cenzura státně stranická. Nedlouho po převzetí moci informoval ministr Václav Kopecký o základní změně v oblasti hromadných sdělovacích prostředků a kultury.

⁷ KELLER. Jan. Ideologie in Sociologická encyklopedie. [online].10.12. 2017. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie>

Mocenská skupina využila svůj monopol, že měla v rukou přiděly papíru, tiskárny, nakladatelství, ale také ministerstva, divadla, galerie i knihovny. Mocenský monopol se stal nástrojem řízení a podmanění si kulturních institucí a začalo ideové působení na společnost podle potřeb komunistických politických zájmů. (Kaplan Karel, 1994 s. 12)

Tiskový odbor ústředního výboru komunistické strany Československa dodával do redakcí periodik obecně politické směrnice a dále kontroloval, jak je zajišťována politika KSČ a jak jsou plněny další vnitřní směrnice. Podle toho byly redakce hodnoceny a v případě potřeby měnili jejich vedení. V denní cenzuře platila praxe, že šéfredaktoři periodik a tiskových kanceláří byli stranicky odpovědní za ideově politický obsah tisku a za přísné dodržování směrnic a stranické linie. (Kaplan Karel, 1994, s 13)

Ihned po převratu v roce 1948 zakázala komunistická strana z politických a jiných důvodů v české zemi 149 novin a časopisů, na Slovensku 102 periodik, z toho 47 náboženských. (Kaplan Karel, 2008, s.33)

2.2 Společensko-historický kontext

2.2.1 Vznik komunistické strany

Oficiálně Komunistická strana Československa vznikla v letech 1920-1921, když se odloučila od sociální demokracie. Utváření KSČ v Československu provázelo a ovlivňovalo bolševické Rusko, vzniklá československá komunistická strana se stala sekcí Třetí internacionály, jež sledovala jejich politiku a byla nástrojem SSSR. Sovětský svaz čeští komunisté považovali za vzorové státní zřízení. KSČ byla od počátku masovou politickou stranou, podporu měla především u dělnické části obyvatelstva. Masový charakter byl v rámci Evropy ojedinělý, a právě masovost strany byla považována za silnou i slabou stránku, protože budila dojem, že čeští komunisté nechtějí být dostatečně revoluční. Toto podezření vyvrcholilo v roce 1929 bolševizací a do předních řad se dostali mladí komunisté - stalinisté v čele s pozdějším prezidentem Klementem Gottwaldem. (Končelík Jakub, Večera Pavel, Orság Petr, 2010, s. 50-52)

2.2.2 Rudé právo jako ústřední tiskový orgán

První číslo raníku RP vyšlo 21.8. 1920, tiráž uváděla, že se jedná o ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Pravdou bylo, že se jednalo o periodikum levicové části strany, která tehdy převažovala. Prvním šéfredaktorem byl Bohumír Šmeral. 18. května 1921 vyšlo Rudé právo poprvé jako ústřední orgán Československé strany komunistické. (Vojtěch Dolejší, 1960, s. 41-44)

2.3 Komunistický režim a soudní politické procesy

Po únorovém převratu potřebovali komunisté přesvědčit veřejnost o oprávněnosti skutku, nástup komunistů k moci prezentovali jako jedinou možnou záchranu od puče, který chystaly nekomunistické strany. Tento pohled měly potvrdit i politické procesy. Jejich přípravy započaly už před rokem 1948 a po nástupu komunistů k moci se hojně angažoval ministr národní obrany Alexej Čepička, který tlačil na Státní bezpečnost, aby procesy urychlila. První soudní přelíčení nebyla zdaleka tak úspěšná, jak bylo zamýšlené, a souzení nedostávali ani požadované tresty. Někteří obžalovaní dokonce byli soudy zproštěni viny. (Kaplan Karel, Paleček Pavel, 2008, s.50-55.)

Politická perzekuce tvořila neodmyslitelný a trvalý znak a podmínku existence komunistického režimu. Byla součástí oficiální politiky, protože postihovala všechny oblasti společnosti, měla i vlastní fungování. Komunisté používali perzekuci dvěma způsoby – na jedné straně postihovala celou společnost a vytvářela politické základy režimu. Šlo hlavně o likvidaci a omezení základních politických a občanských práv a svobod. Druhým pak byla přesně cílená perzekuce, která vycházela ze záměrů a dlouhodobých plánů moci. (Gebauer František, 1993, s. 6-7)

Politické procesy z let 1948-1953 lze řadit podle několika kritérií, na procesy zákonné a nezákonné, vyprovokované, na procesy malé nebo monstrprocesy. Diplomová práce se zaměřuje na procesy s velkým dosahem, jinak zvané jako monstrprocesy. Po únorovém převratu se staly běžnou součástí komunistického řízení státu. Záměry komunistů byly podnětem a současně byli i komunisté iniciátory procesů. Dále určovaly jejich politickou koncepci a ideologii, kterou měl každý významnější proces.⁸ V rámci diplomové práce lze dva vybrané procesy zařadit do kategorie mezinárodní, jde o monstrproces s Vedením záškodnického spiknutí proti republice⁹ a poslední analyzovaný Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Naopak do kategorie národních procesů lze zařadit prostřední z analyzovaných procesů související s babickými vraždami tří komunistických funkcionářů.

Předem vybrané procesy probíhaly veřejně a s organizovanou účastí vybraných obyvatel, a to i u procesů okresních, které měly odhalit například zločiny vesnických boháčů. Mimořádnou pozornost komunisté věnovali monstrprocesům, což byly obzvláště významné

⁸ Dle nich se dají poměrně široce dělit monstrprocesy s působností okresní, národní, celostátní i mezinárodní.

⁹ Neboli monstrproces Milada Horáková a spol.

procesy, připravované jako velké politické divadlo s organizovanou účastí publika a proces doprovázela rozsáhlá propagandistická kampaň. Jejich posláním bylo odhalovat zradu a hanebnost obžalovaných, jejich protinárodní cíle a jejich zaprodanost imperialismu. (Kaplan Karel, 2001, s.82-87) Všechny tyto prvky mají zvolené procesy pro analýzu v této diplomové práci.

2.3.1 Cesta k politickým procesům a jejich legislativa

Vznikla z přesvědčení předních komunistů, že jejich režim není dostatečně pevný. Proto začali vyžadovat nějaké pojištění, aby nový systém vlády vydržel. Další příčinou politických procesů byla velmocenská politika SSSR, příprava na možný válečný konflikt a posílení armády sloužily k odhalování „válečných plánů imperialistů a jejich domácích pomahačů“. Zároveň se staly záminkou k čistkám ve společnosti od „politicky a třídně neupevněných občanů“. Další příčinou rozsáhlé perzekuce, která vyvrcholila politickými procesy byla hluboká a všestranná společenská přeměna. (Kaplan Karel, Paleček Pavel, 2008, s. 37-40.) Právě příprava nového válečného konfliktu je jedním z ústředních motivů politického procesu s Miladou Horákovou a dalšími členy její údajné protistátní skupiny.

Procesy s politickým motivem a rozsudky bez soudů jsou typické především pro první polovinu 50. let. Neznamená to ale, že by později nespravedlivé soudní procesy zmizely, probíhaly i v 60. letech a pak znovu ve větší míře v době normalizace. První vlna politických procesů proběhla mezi lety 1948 - 1954.¹⁰ Procesy, které proběhly v zakladatelském období, měly dva hlavní úkoly. Vypořádat se s domnělými, skutečnými, předpokládanými nebo vymyšlenými odpůrci a nepřáteli státu. Právě tyto skupiny údajných nepřátel tvoří obviněné tří zvolených politických procesů. Dále plnily ještě jednu funkci, „politicky dokázaly vychovávat a ovlivňovat masy“.¹¹ Politické procesy působily jako odstrašující případy, protože byly přístupné široké veřejnosti, a to jak skrze média, tak i přístupem na samotná soudní přelíčení. Příslušné justiční orgány vydaly směrnice k organizování veřejných procesů a k jejich popularizaci ve sdělovacích prostředcích a na veřejných schůzích. Pouze pár procesů se konalo bez veřejné účasti.¹² (Karel Kaplan, Pavel Paleček, 2008, s. 40-45.) Na všechny tři zvolené monstrprocesy v této diplomové práci naopak měla veřejnost přístup, fungovala praxe, kdy se

¹⁰ Od druhé vlny procesů se první lišila především krutostí trestů, provokativními a na první pohled patrnými nezákonnostmi a téměř každodenním používáním fyzického násilí.

¹¹ Občané skrze procesy poznávali tvář a počínání nepřátel a škůdců v hospodářství.

¹² Jednalo se především o ty s bývalými zaměstnanci bezpečnosti a armády.

na soudní proces jezdily dívat zájezdy dělníků, které následně o tom, co viděli a zažili, referovali a politicky vzdělávali další dělníky a pracující ve svém podniku nebo bydlišti.¹³

Podle Kaplana a Palečka určoval stupeň politické důležitosti a možného propagandistického využití dělení politických procesů na procesy místní, regionální, celostátní a mezinárodní. Co se týče zvolených monstrprocesů v této diplomové práci, dva z nich spadají do mezinárodní kategorie, samostatně lze poté řadit Případ Babice, který dle znaků spadá do regionální a celostátní kategorie. V projevech vedoucích komunistů se množily výzvy k bdělosti a opatrnosti. I to přispělo k hysterii ve společnosti, která se stala velmi činným zastrašovacím prostředkem. Zvláštní místo mezi politickými procesy zaujímaly monstrprocesy. Jejich konstrukce byla vytvořena tak, aby působily co možná nejotřesněji a aby šokovaly veřejnost. Politické působení takového procesu mělo překročit i hranice státu a mít mezinárodní ohlas. Tomu odpovídaly všechny části procesů.¹⁴ Mezi nejznámější československé monstrprocesy patří soudy s církevními hodnostáři, s tzv. vedením záškodnického spiknutí¹⁵, s teroristickou skupinou z případu Babice¹⁶ a také s vedením spikleneckého centra.¹⁷ Soudní přelíčení se v takových případech odehrávala ve velkých sálech nebo soudních síních a byla proměněna v jakési zvláštní divadlo. Procesy měly předem vypracovaný scénář a velmi početné a výrazné obecenstvo. Politické monstrprocesy v Československu v letech 1948 – 1954 svědčí svým rozsahem, zaměřením a velkým počtem odsouzených o tom, že hlavním motivem byla ekonomické, kulturní a hlavně mocenskopolitické prosazení cílů KSČ. Procesy měly nepostradatelné poslání v tehdejší době.¹⁸ Dále měly procesy za úkol vytvořit ve společnosti atmosféru strachu a tím přispět k její stabilizaci a upevnění režimu. Sociální složení odsouzených v procesech mezi lety 1948 – 1954 zrcadlilo tehdejší strukturu společnosti v Československu. (Karel Kaplan, Pavel Paleček, 2008, s. 45-50.)

2.3.2 Propaganda a politické procesy

Výrobní technologii politických procesů fakticky uzavírala propagační kampaň. Zapojení v ní byli propagandisté, novináři, ideologové a spisovatelé. Převážně šlo o příslušníky komunistické strany. Mluvili v rozhlasu, štvavé články vycházely pravidelně v novinách,

¹³ Důkazem toho jsou články v Rudém Právu, kde dělníci popisují svoje pocity a prožitky poté, co se účastnili soudního přelíčení. – Například – Dělníci na procesu. Ludmila Cekotová. Rudé právo, ročník 1950, číslo 131. s. 1.

¹⁴ přes politické zaměření, výběr obětí, přípravu i průběh přelíčení, po vykonstruovanou míru zločinů a odpovídala tomu i krutost trestů

¹⁵Milada Horáková a spol

¹⁶kněží Bula, Drbola, Pařil, rodina Plichtova, zemědělec Antonín Mytiska a spol.

¹⁷Rudolf Slánský a spol.

¹⁸ Šlo o to odstranit, potrestat a dostatečně izolovat jakékoliv potenciální odpůrce režimu

soudci hovořili o procesech na veřejných schůzích a dedukovali z nich poučení.¹⁹ Touto propagandou splnily politické procesy svou politickou roli. Teprve v ní se zobrazila politická koncepce a záměry výrobců procesu, „trestné činy“ se lícily v co nejhroznějších barvách jako nejhrůznější zločiny a odsouzení byli zobrazováni jako „odporní odpadlíci společnosti“. Organizátoři této štvavé kampaně zamořili společnost nenávistí a zlobou a z nich plynoucím všudypřítomným strachem. Začalo být oslavováno vítězství ideologie nad právem, fanatismu nad rozumem. Masivní kampaň, jež provázela politické monstrprocesy ovlivnila fakticky všechny části společnosti. Propagandistické kampaně poznamenaly politické a právní myšlení a vědomí většiny příslušníků tehdejší generace, a právě tyto zkušenosti se staly zdrojem odporu proti režimu. (Kaplan Karel, Paleček Pavel, 2008, s. 47-49.)

2.4 První opravdový monstrproces – Milada Horáková

Největším procesem, kde byli souzeni funkcionáři nekomunistických stran a kritikové režimu, a zároveň největším politickým procesem v poválečném Československu se stal proces s Vedením záškodnického hnutí s Miladou Horákovou a spol. (Kaplan. Karel. 1991. s. 91)

Výroba tohoto politického procesu trvala od podzimu 1949 do června 1950. Mezi ostatními procesy má jeden z největších významů. Došlo k vyhranění jednotlivých článků mechanismu výroby procesů. Proces s Miladou Horákovou byl také z prvních, ve kterých asistovali sovětské poradci působící v Státní bezpečnosti.²⁰ Tehdejší sovětské poradci Lichačev a Marakov obohatili vyšetřování o nové prvky, jedním z nich byly například nepřetržité výslechy a takzvané otázkové protokoly se způsobem jejich následného zpracování. (Karel Kaplan, 1996, s. 5-7)

Proces Milady Horákové byl prvním, ve kterém uplatnili učení odpovědí podle vypracovaného scénáře či režijní knihy soudního přelíčení.²¹ Přesto byl tento monstrproces často předními komunisty uváděn jako vzorový příklad. Brožury, které byly vydány později pro státní bezpečnost s postupy, jak postupovat při vyšetřování, se mnohdy opíraly o zkušenosti z procesu s Miladou Horákovou. Soudní proces byl také specifický tím, že se poprvé uplatnila dohoda mezi Státní bezpečností s prokurátory i s předsedou senátu o tom, že při přelíčení budou

¹⁹ Nejen soudci, ale i veřejnost, která měla možnost se účastnit soudního přelíčení – na některé procesy byly dokonce vydávány vstupenky.

²⁰ Účastnili se výslechů a v celé konstrukci soudního procesu je znatelný jejich rukopis, patrně je to například v tom, že podle sovětského vzoru bylo hledáno velké centrum spiklenců, byl tedy jeden ústřední proces a spousta navazujících v jednotlivých krajích.

²¹ Povedlo se to jen zčásti, především u svědků. U souzených ne ve všech případech

postupovat přesně podle soudních protokolů. Nezvyklá péče byla věnovaná i výběru a následné přípravě prokurátorů, soudců a obhájců. (Karel Kaplan, 1996, s.7-9)

2.4.1 Propagandistické využití plánovaného procesu

Zvlášť rozsáhlým okruhem byla opatření k politickému využití procesu. Propagační kampaň byla součástí politického procesu, tvořila nezbytnou podmínku každého monstrprocesu. Rozhodnutí zahrnovala sdělovací prostředky, připuštění zahraničních novinářů, vytvoření speciální komise pro přípravu materiálu z procesu k tisku a jmenování funkcionářů ve filmu a rozhlasu, kteří byli zodpovědní za plnění úkolů při politickém použití procesu. (Kaplan Karel, 1996. s. 143-144)

Důležitá porada ohledně propagační kampaně, která měla politický proces provázet, se uskutečnila 3. května 1950. Bylo dohodnuto, že veřejnost budou novináři informovat celostátně, s denním měněním publika, výběr lidí bude složen především z dělnických vrstev a pracujících venkova, mládeže školy vnitra a spravedlnosti. Vstupenky byly vydávány přímo na jméno účastníka a v krajích jejich předávání zajistili krajští sekretáři. Ministerstvo vnitra a spravedlnosti vydalo rozhodnutí, že ostrá kampaň začne, Rudé právo mělo soudní proces ohlašovat popisem všech rozvratnických akcí, které pořádala jak vnitřní, tak exilová reakce. (Formánková Pavlína, 2008. s. 36)

Komunisté ustanovili speciální komisi, která měla za úkol připravovat novinářům podklady. Klos měl za úkol společně s ministrem informací Kopeckým vybrat politicky spolehlivé soudruhy pro film a rozhlas, kteří budou ručit za plnění zadaných úkolů. Pro účely procesu bylo pro média zajištěno několik komisí.²² (Formánková Pavlína, 2008. s. 38-40)

Velkou pozornost věnovali funkcionáři organizaci veřejnosti. Propagační využití procesu svým politickým významem úkoly justice překračovalo, plán vypracovala speciální komise v úzké spolupráci se sekretariátem ÚV KSČ a ministerstvem informací. Propagační komise se zaměřila i na využití hromadně sdělovacích prostředků. O rozsáhlé veřejné politické kampani během procesu i krátce po něm rozhodovalo komunistické vedení. ÚV KSČ jej projednávalo 31. května, tedy první soudní den. Kampaň byla zahájena druhý a třetí den soudního přelíčení a měla vyznívat jako přirozený výbuch rozhořčené reakce občanů. Velká politická kampaň měla vytvořit atmosféru pro vznesení vysokých trestů a posloužit hlavně k upevnění komunistické moci, pokyny určovaly institucím komunistické strany organizovat

²² Vedle tiskové šlo ještě o výpiskovou, která denně pořizovala novinářům výpisky z protokolů a komise pro přípravu publikace o procesu. Tiskové konference se měly konat denně, vždy nejpozději v 18 hodin.

kampaň veřejných schůzí a rezolucí, které odsoudí obžalované a budou požadovat nejpřísnější tresty. Stranický aparát tak fakticky převzal řízení rozhlasové a tiskové propagandy. Prvního června pak obdrželi všichni krajsí funkcionáři dálnopis, který nařizoval politicky využít proces k odhalení zločinné tváře vnitřní a zahraniční reakce, dále zaručit denní zpravodajství o procesu na pracovištích, rozvinout agitaci a podchytit ohlas procesu pro zesílení revoluční bdělosti a nenávisti k nepřátelům a v rezolucích žádat přísné tresty pro tyto zločince. (Kaplan Karel, 1996. s. 144-155)

Na výrobě procesu se iniciovali také sovětsí poradci, soud začal 31. května a po devíti dnech vynesl čtyři rozsudky smrti, čtyři doživotní tresty, a dalších pět osob bylo odsouzeno v rozmezí 15-20 let vězení. V 35 následných procesech bylo z 639 obžalovaných odsouzeno 10 k trestu smrti, 48 k doživotí a ostatní dohromady k 7 850 letům vězení. (Kaplan Karel, 1991. s. 90-92.)

Proces trval přesně devět dní, nejprve přistupovali k soudu jednotliví obžalovaní – první šla Milada Horáková a šestý den následovaly výpovědi devatenácti svědků, které pokračovaly i sedmý den. Následovalo dokazování důkazy a listinným materiálem. Nakonec vystoupili znalci ze Státní bezpečnosti a zpravodajství. Osmý den pronesli závěrečnou řeč tři prokurátoři a obhájci a jednání uzavřela poslední slova obžalovaných. V osm hodin večer byl pak vynesl rozsudek. I přes značné úsilí vyšetřovatelů, aby z obviněných vytvořily poslušné recitátory připraveného scénáře, se jim to zcela nepodařilo.²³ (Kaplan Karel, 1996. s. 156)

Soudní síň byla vyzdobená doličnými předměty, prapory s hákovým křížem, sadou revolverů a pušek a nábojů, exponáty byly vystavené jen první den. Rodinní příslušníci nesměli do soudní síně, publikum bylo cíleně sestavené z vybraných dělníků. Celý proces řídil náměstek ministra Karel Klos. Nenávistným vystupováním proti obžalovaným se zapsali do historie prokurátorka Ludmila Brožová a Josef Urválek. Každý den po skončení oficiální části procesu se konaly porady, kde se rozhodovalo, jak budou další den prokurátoři a předseda senátu pokračovat. Budova byla pod policejním dohledem. Zajímavé je, že přímý rozhlasový přenos využili komunisté jen první den, v dalších se již nepoužíval. (Dvořáková Zora, 2001, s. 213-214.)

²³ Část obžalovaných neodpovídala ke spokojenosti soudu, odporovali prokurátorům a nepotvrzovali jejich obvinění. Šlo zejména o Miladu Horákovou, F. Zeminovou a Z. Peška. Ti z obviněných, kteří měli příležitost zdůrazňovali politický charakter své činnosti proti snaze soudu kvalifikovat ji jako zločin.

Politický monstrproces lze dělit na dvě části. První tři dny tvoří první část, která se od ostatních procesů příliš neodlišovala, maximálně svým rozsahem.²⁴ V té době obhájci příliš nepočítali s možností trestu smrti. Vše se změnilo záhy, když se rozhořela masivní plánovaná štvavá kampaň ve všech médiích napříč republikou. Konaly se schůze a besedy, kde se odsouhlasovaly nejrůznější rezoluce podporující co nejpřísnější potrestání, stejně tomu bylo i v médiích. V kampani převládalo volání po krvi, což mělo velký vliv na rozhodnutí o výši trestů. Dosavadní otázka o výši trestů se proměnila v otázku, kdo z obžalovaných soudní proces vlastně přežije. (Kaplan Karel, 1996. s. 157)

V rámci kampaně byly po celé zemi denně vylepovány noviny se zprávami o soudním procesu. V propagandistické kampani se čeští komunisté inspirovali sovětským vzorem při zavádění tzv. „stěngazet“.²⁵ V rámci propagace hrály v hostincích, klubovnách a na veřejných místech rozhlasové reportáže, dokumentující soud. (Formánková Pavlína, 2008. s. 40-41)

Rozsudek vynesl soud osmého června, stejně jako u ostatních procesů, kde hrozil trest smrti, rozhodovala i nyní bezpečnostní komise ÚV KSČ. Předseda soudu vynesl následující rozsudky – Horáková, Buchal, Pecl, Kalandra trest smrti, dále Nestával, Hejda, Přeučil a Kleinerová doživotní vězení, Hostička trest odnětí svobody na 28 let, Peška 25 let, Křížek 22 let, Zeminová 20 let, Dundr 15 let. Ve stejný den jako byly vyneseny rozsudky, nedoporučil senát státního soudu prezidentovi udělení milosti odsouzeným k trestu smrti. O den později se státní prokuratura odvolala proti nízkým výměřům trestů u obžalovaných, kteří neměli trest smrti. Z odsouzených se dovolali jen čtyři, 19. června tak učinila Milada Horáková, Pecl, Buchal a Kalandra, ostatní se odvolání vzdali. Nejvyšší soud 24. června všechny žádosti zamítnul. Obhájci těch, kteří si přeci jen podali odvolání, dostali rozhodnutí Nejvyššího soudu 26.6. 1950. Důvody, které soud uváděl, potvrzovaly politický charakter procesu, šlo o argumenty a formulace tehdejší propagandy, kdy soudci rozhodovali v době organizované kampaně, kdy zaznívalo volání po absolutních trestech pro všechny zadržené. Pokud někdo v zaslaných rezolucích naopak žádal zmírnění trestu nebo milost, ihned jej prezidentská kancelář předala ministru spravedlnosti s pokynem, aby se Státní bezpečnost na pisatele podívala a prošetřila jej. Mnoho proseb o milost a protestů proti rozsudku přišlo i z ciziny, šlo o telegramy a dopisy významných institucí, světových univerzit i jednotlivců z Rakouska, Finska, Holandska, Ameriky nebo Francie. Pod žádostmi o zmírnění či milost byly i podpisy

²⁴ Ten byl o něco větší v porovnání s dalšími procesy.

²⁵ Jednalo se o jakési panely, které obsahovaly výstřižky z noviny a tzv. bleskovky, narychlo zhotovené plakáty, které měly za úkol vyrábět redakce novin a propagační a aranžérská oddělení jednotlivých podniků.

uznávaných vědců a osobností, za milost se přimlouval i Albert Einstein nebo generální tajemník OSN Trygve Lie. (Kaplan Karel., 1996. s. 158-162)

Komunisté plánovali udělat za procesem co nejdříve tlustou čáru. 24. června dostal prezident Gottwald informace k návrhu na neudělení milosti, o dva dny později potom poslal ministr spravedlnosti prezidentovi zamítavé stanovisko. Gottwald tento návrh schválil v Praze 26. června 1950. Ve stejný den příslušný referent ministerstva spravedlnosti sdělil informaci státnímu soudu, že čtyřem odsouzeným nebyla udělena milost a dále bude postupováno podle zákona. Poté se události ještě zrychlily, 26. června se neveřejně sešel státní soud a projednal pořadí poprav, po návrhu prokurátora se usnesl na tom, že první bude Z. Kalandra, poté O. Pecl, třetí J. Buchal a poslední Milada Horáková. V sedm hodin večer 26. června byli ve věznicí Státního soudu v Praze všichni čtyři předvedeni a předseda senátu jim sdělil, že jim nebyla udělena milost a že výkon trestu bude proveden 27. června ve 4,30 hod ráno a z žádných důvodů nebude odložen. Úřední záznam stručně sdělil, že výkon trestu nad čtyřmi odsouzenými k smrti byl proveden 27. června 1950 na nádvoří věznic Státního soudu v Praze.²⁶ (Kaplan Karel, 1996. s. 158-162)

2.5 Politický proces s účastníky Případu Babice

Případ vraždy tří komunistických funkcionářů z léta 1951 patří neodmyslitelně k událostem padesátých let dvacátého století. Oproti zbývajícím dvěma procesům se odehrály v obyčejném, zastrčeném a na první pohled nevýznamném regionu na pomezí Čech a Moravy, v jihozápadním cípu Vysočiny. Svým dopadem a konstrukcí soudního procesu ovšem splňují parametr monstrprocesů, které jsou motivem diplomové práce. Tento případ navíc odpovídá postupnému hledání nepřátel lidově demokratického režimu, které je typické pro zakladatelské období komunismu. Diplomová práce pracuje s kategorizací hledání nepřítele dle Kaplana, kdy se režim nejprve vypořádával s otevřenými nepřáteli komunistického zřízení. V další fázi se zaměřil na boj se zemědělci a rolníky. Padesátá léta totiž znamenala obrovský obrat ve vnímání a fungování zemědělství a samotných vesnic. Dle sovětského vzoru se začaly zakládat jednotná zemědělská družstva, státní traktorové a strojní stanice, rozorávaly se meze v rámci kolektivizace a hospodaření na velkých lánech. Komunistické plány na proměnu vesnic a zemědělství ale na mnoha místech drhly, zejména pak právě na odlehlých částech republiky, kde byli lidé velmi silně provázáni s půdou, kterou obdělávali. Navíc zde byla silná katolická

²⁶ Přítomna byla soudní komise a popravly následovaly v předem určeném pořadí. Poslední dopisy, které Milada Horáková napsala na rozloučenou nejbližším otci, dceři, sestře a jejímu manželovi, potvrzovaly velkou morální sílu a lásku k členům rodiny. 27. června 1950 vystavil J. Hampl léčebný a nalézací list o smrti odsouzených.

církve, a proto se nedařilo postupovat dle nastavených plánů a zakládání JZD a kolektivizace postupovala příliš pomalu. Urychlit tento proces měly právě soudní procesy s takzvanými vesnickými boháči a kulaky. Stát drobným zemědělcům, kteří se bránili vzdát své půdy a vstupu do JZD, postupně zvyšoval dávky až do neúnosné výše. Jakmile nebyli schopni plnit, přišli o vybavení a museli se před soudem zodpovídat z úmyslné sabotáže a protistátní činnosti. K urychlení kolektivizace a přerodu vesnic přispěl právě i případ tří babických vražd, kdy byli zavražděni tři komunističtí funkcionáři odbojovou skupinou, kterou tvořili právě drobní zemědělci. K využití případu přispělo i to, že odbojovou skupinu vedl podivný Ladislav Malý, který sám sebe označoval jako agenta, kterého do republiky vyslaly západní mocnosti, aby zde organizoval odbojovou činnost. Skupina navíc spolupracovala i s místní katolickou církví, protože někteří kněží se angažovali už během druhé světové války v odboji a po únorovém převratu plynule přešli do „třetího odboje“. Všechny tyto prvky dokázali komunisté využít ve svůj prospěch při tvorbě monstrprocesu a svými důsledky ovlivnily prakticky celé tehdejší Československo. (Stehlík Michal, 2016, s. 18-30) K propagandistickému využití posloužily tyto události i v rámci televizní produkce, Babické události byly námětem jednoho dílu slavného seriálu Třicet případů majora Zemana.²⁷

„Ať již lze posuzovat babický zločin jako spontánní dílo vyšinutých jednotlivců, což je pravděpodobnější, byl podle vyšších představ a pokynů součástí chladnokrevné provokační kalkulace, od samého počátku byl maximálně využit zainteresovanými totalitními strukturami. Pro Státní bezpečnost se stal vhodnou záminkou k rozsáhlému zatýkání politicky nepohodlných osob v Babicích a jejich okolí, pokleslé části justice poskytl příležitost k přípravě zastrahujících soudních procesů a mimořádně krutých rozsudků. Fanatickým kruhům stranického aparátu se otevřela možnost k halasnému vystupňování nenávistné kampaně proti sedlákům, církevním hodnostářům a všemu, co vědomě či jen potenciálně mohlo stát v cestě kolektivizačním záměrům.“²⁸

2.5.1 Vraždy v Babicích a jejich propagandistické využití

Do babické školy se vydala odbojová skupina Ladislava Malého 2. července 1951. V tamní škole ten večer zasedalo vedení obce, na programu jednání byly dodávky obilí z letošních žní. Okolo jedenácté hodiny večer se přiblížila odbojová skupina k místní škole, kde

²⁷ Konkrétně jde o epizodu Vrah se skrývá v poli. Oproti reálnému průběhu událostí i komunistickému vnímání případu jsou ale seriálové události ještě více zkresleny v neprospěch nepohodlných skupin obyvatelstva.

²⁸ JECH. Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha. Vyšehrad. 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. s. 104.

tou dobou probíhalo jednání Místního národního výboru, na programu byly dodávky obilí z letošních žní. (Stehlík Michal, 2016, s. 134-140)

Po zavraždění funkcionářů se rozběhlo velmi rychlé vyšetřování, pátrací akce dostala krycí jméno „Teror“. O den později Státní bezpečnost vypátrala podezřelého muže ukrytého v žitném poli kousek od Babic, kde došlo k vraždám. Třetího července odpoledne došlo v poli k přestřelce, kdy z odbojové skupiny přežili pouze Antonín Mytiska a Stanislav Plichta, který utrpěl těžké zranění. (Stehlík Michal, 2016, s.153-160)

Úřední zpráva o událostech se dostala na veřejnost až o několik dní později. Interní informace jednoznačně konstatovala, že v čele teroristické skupiny stál agent anglo-americké tajné služby, kterého sem poslali ze zahraničí a který se spojil s několika místními vesnickými boháči a jejich potomky. K tomuto konstatování došlo i přesto, že vyšetřování prozatím bylo na úplném počátku. Stranické organizace dostaly pokyny, aby Babic využili pro zvýšení bdělosti vůči třídnímu nepříteli a odpovědní pracovníci dostali zbrojní pasy a oprávnění nosit a použít zbraně. Na jakoukoliv nepřátelskou činnost měli komunisté okamžitě a nemilosrdně odpovědět. (Jech Karel, 2008, s.105)

V rámci samotného vyšetřování, které následovalo po přestřelce v poli, už nešlo o hledání pravdy, ale o systematickou přípravu justičních vražd, cílené zastrašování společnosti a náležité propagandistické využití. První manifestace, která upozornila na to, co se v Babicích stalo, byla v souvislosti s pohřbem zastřelených.²⁹ Pohřeb funkcionářů byl pompézní v duchu tehdejšího režimu.³⁰ Příprava soudního procesu drží rekord mezi dopadením údajných pachatelů a rozsudkem. Dne 2. července 1951 došlo k vraždám v babické škole a za pouhých deset dní, 12. července 1951 začal první ze série Babických procesů. (Stehlík Michal, 2016, s.165-170)

Neprodleně po přestřelce v bolíkovickém poli se rozjelo brutální vyšetřování lidí. Dotklo se i těch, kteří s případem neměli nic společného, nebo byli již několik měsíců zatčeni. V krajské Jihlavě se pod dohledem ÚV KSČ, ministerstva národní bezpečnosti a ministerstva spravedlnosti konstruoval monstrózní soudní proces před Státním soudem. První verze obžaloby byla shledána jako příliš mírná a byla přestylována tak, aby vyznívala politicky

²⁹ Oficiální rozloučení proběhlo 6. července 1951, na druhou stranu, obřady dvou ze tří zastřelených se neobešly bez církevních obřadů.

³⁰ Zúčastnili se jej i členové vlády, konkrétně ministr informací a osvěty Václav Kopecký a náměstek ministra vnitra Gríša Spurný. Kopecký měl dokonce nad hroby ostrý proslov

úderněji a ostřeji. Dále byl dopodrobna projednán plán organizace procesu.³¹ (Jech Karel, 2008, s. 105-106)

7. července měla Bezpečnost hotovou první verzi trestního oznámení, tento materiál byl nadále upravován. Státní prokuratura spolupracovala se státním soudem v Brně, a po vzájemných jednáních předali 10. července 1951 návrh rozsudků smrti, o kterém jednal sekretariát KSČ.³² Výsledkem bylo schválení sedmi trestů smrti v prvním procesu a byla učiněna poznámka, že v pozdějším procesu dostane kněz Jan Bula také trest smrti. (Stehlík Michal, 2016, s. 171-172)

Organizace procesu měla podrobný plán, přesně určené byly i funkce.³³ Velkou pozornost věnovali komunisté i výběru politicky spolehlivých představitelů veřejnosti. Večer před zahájením procesu bude předcházet tzv. proces v kostce.³⁴ Při přípravě procesu vedoucí činitelé ministerstva informací měli za úkol propagační využití připravovaného procesu. K tomu jim měli posloužit zástupci tisku a rozhlasu, kteří několik dní souvisle informovali o průběhu procesu. (Jech Karel, 2008, s. 106)

Dále bylo rozhodnuto, že do soudní síně bude umístěno deset mikrofonů, koordinaci tisku a rozhlasu pak dostal na starost zástupce státní prokuratury. Samotný proces měla doprovázet a podporovat rozsáhlá masivní propaganda, která bude obsahovat petice a dopisy s žádostmi o co nejtvrdější a nejpřísnější potrestání. Propaganda nabídla také důkazy, který byly dokladem babických vražd. Při střelbě ve škole totiž jedna střela pronikla skrze legitimaci Bohumíra Netoličky. Tato legitimace se následně stala jakousi relikvií v zostřujícím se třídním boji.³⁵ Hlavním cílem propagandy v době procesu mělo být získání podpory široké veřejnosti k oprávněnosti trestů. (Stehlík Michal, 2016, s. 181-190)

Vlastní soudní proces začal 12. července 1950 v jihlavském Dělnickém domě za přísných bezpečnostních opatření. „Hlavním obžalovaným byl žijící účastník střelby ve škole Antonín Mityška (1927), který přežil střelbu u Bolíkovíc, spolu s ním stanulo před soudem dalších třináct osob.“³⁶ Celkem čtrnáct lidí se před soudem zodpovídalo za velezradu, sabotáže

³¹ Šlo vlastně o jakýsi doslovný scénář, který den před zahájením soudního přelíčení posvětil sám ministr spravedlnosti Štefan Rais, který kladl důraz na vyzdvihování amerických zbraní, peněz, sil a vysílaček a druhým pokynem bylo vystěhování příbuzných obviněných z regionu a konfiskace veškerého jejich majetku.

³² Jednání se účastnili Klement Gottwald, Antonín Zápotocký, Viliam Široký a Rudolf Slánský.

³³ Předsedou senátu soudu byl Vojtěch Rudý, známá byla i jména soudců z lidu, povolání a prokurátorů.

³⁴ Šlo o zkrácenou předpremiéra, proces „nanečisto“.

³⁵ Později byla dokonce vystavena v muzeu Sboru národní bezpečnosti. Spisovatel Jan Štern o ní dokonce složil i báseň.

³⁶ RÁZEK. Adolf. StB + justice nástroje třídního boje v akci BABICE. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV, PČR. 2002. s. 24.

a vraždu. Představení s tragickým koncem zhlédlo celkem okolo 1200 lidí. Celý soudní proces proběhl tak, jak jej konstruktéři plánovali.³⁷ (Jech Karel, 2008, s. 106)

Dělnický dům byl den před samotným procesem důkladně prověřen a prohledán. Přesně známé bylo i prostorové rozmístění soudní síně a zázemí včetně balkónů a patra. Dopravu obviněných zajistila Státní bezpečnost, jejich střežení a předvádění před soud pak zaštiťovala Veřejná bezpečnost. 11. července proběhla odpolední porada s rozhlasem a následně s tiskem. Soudní proces pak začal oficiálně 12. července 1951 v osm hodin ráno.³⁸ „Celý proces byl veden v jednoznačném duchu viny, která nebyla žádným z obhájců zpochybněna. Části přelíčení mohli být přítomni i příbuzní souzených, kterým byla vyčleněna místa na balkoně Dělnického domu.“³⁹ (Stehlík Michal, 2016, s. 172-178)

Publikum v některých momentech dle očekávání zůstalo šokované, zvláště pak, když došlo na výpovědi obviněných farářů⁴⁰, kteří se přiznávali ke spolupráci s Malým, cílem spolupráce bylo právě zavraždění několika funkcionářů. Proces díky rychlosti, ve které byl připravený, doprovázelo skákání do řeči, zmatené opravování obžalovaných, pokud se odchýlili od předem připravené verze výpovědi. Soudci a prokurátoři často sklouzávali k předříkávání odpovědi obviněných, aniž by předem položili otázku. Druhým motivem procesu bylo propojení terorismu s katolickou církví. K trestu smrti bylo v červencovém monstrprocesu odsouzeno sedm obviněných. Další dva obžalovaní dostali doživotní trest a zbývající souzení pak tresty v rozmezí od pětadvaceti do dvaceti let ve vězení. (Stehlík Michal, 2016, 172-184)

Všichni obžalovaní a odsouzení k smrti byli popraveni 3. srpna 1951 oběšením. „Už 1. srpna odmítl Nejvyšší soud odvolání odsouzených osob, den nato byly zamítnuty žádosti o milost a 3. srpna bylo vykonáno sedm rozsudků smrti. Dva odsouzení nastoupili do výkonu doživotních trestů a dalších pět k odnětí svobody v souhrnné délce 110 let.“⁴¹

³⁷ Někteří funkcionáři záhy kritizovali nedostatečnou souhru a rozpory mezi prokurátory a soudci a nesrovnalosti v tom, co vypovídali i obžalovaní.

³⁸ Nejprve byla čtena obžaloba a s přestávkami pak probíhaly jednotlivé výslechy, které trvaly až do devíti hodin večer. Druhý den začal soud už o půl osmé a až do šestnácti hodin pokračovalo předvádění a výslechy obviněných a svědků. V sedmnáct hodin zazněla závěrečná řeč prokurátorů a od devatenácti do jednadvaceti hodin měli své závěrečné řeči prokurátoři. Samotné rozsudky pak soud vyřknul o den později, 14. července, v šestnáct hodin. Dopoledne proběhla závěrečná porada.

³⁹ STEHLÍK, Michal. Babické vraždy 1951. Praha. Academia. 2016. s.183

⁴⁰ V prvním babickém procesu byli souzeni kněží Václav Drbola a František Pařil. Komunisté dále vyčlenili pro vlastní proces kněze Jana Bulu. Ten proběhl na podzim roku 1951.

⁴¹ JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha. Vyšehrad. 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. s. 106.

Dopad této události byl obrovský, o čemž svědčí i to, že z celkových 106 lidí, kteří byli souzeni v následných procesech, bylo odsouzeno k trestu smrti 11 lidí, čtyři obvinění nastoupili do trestu doživotního vězení a zbývající obvinění ve všech následných procesech byli odsouzeni k 1255 letům odnětí svobody.⁴² Kromě přímého odsouzení docházelo i k nuceným vystěhováním sedláckých rodin a jejich příbuzných do sudetského pohraničí, zabavování majetku a zbavování občanských práv.

2.6 Hledání nepřítele ve vlastních řadách – monstrproces s Rudolfem Slánským

Zvláštní kapitolu politických procesů v Československu v 50. letech zaujímá ten s tzv. „Spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským“ z listopadu roku 1952. Svým významem představoval mezník, protože se jednalo o poslední monstrproces vůbec.⁴³ Souhlas s odsouzením komunistických funkcionářů vyplynul z obavy, aby mezi obžalovanými neskončili i ostatní komunisté. Atmosféra strachu se dostala i mezi soudruhy ve straně a příslušníci tak raději uvěřili tomu, co jim předložili vyšetřovatelé a sovětsí poradci. (Kaplan Karel, 2007, s. 124)

Už během soudního procesu s Miladou Horákovou započalo ze Stalinova podnětu prošetřování vysokých funkcionářů KSČ. Cílem bylo odhalit tajné prozápadní špiony, pro tento účel dorazili bezpečnostní poradci, které vyslal do Československa sám Stalin. Záchytný bod při hledání skrytého nepřítele měli vyšetřovatelé z výpovědí krajského tajemníka Otty Šlinga, který ve svých výpovědích několikrát jmenoval Rudolfa Slánského a Marii Švermovou a další přední funkcionáře. Všechny jmenované se rozhodlo StB a sovětsí poradci důsledně prověřit, což vyústilo v zatýkání. (Kroll Rudolf, 2019, s. 258-267.)

Centrum obžalovaných sestavili čeští funkcionáři společně se třemi sovětskými poradci tak, aby v něm byly personálně zastoupeny všechny důležité oblasti.⁴⁴ V obžalobě pak byly ty nejtěžší trestné činy – velezrada, špionáž i pokus o vraždu. Právě proces Slánského a spol. dosáhl vrcholu dokonalosti ve výrobní technologii procesů.⁴⁵ (Kaplan Karel, 2007, s. 124-125)

⁴² NAVARA. Luděk. KASÁČEK. Miroslav. Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let. Brno. Host. 2008. s.308-312

⁴³ Od té doby již soudní přelíčení neprobíhala jako veřejná divadelní představení a lišila se také od ostatních procesů skladbou obviněných. Jednalo se totiž o vedoucí funkcionáře komunistického režimu.

⁴⁴ Hospodářství a průmysl, armáda i politická moc

⁴⁵ Někteří obvinění se svými falešnými doznáními domnívali, že slouží pro vyšší dobro a cíle strany. Další naopak zcela odmítali obvinění s tím, že lži a podvody přece straně nemohou prospět.

2.6.1 Odchod z funkce generálního tajemníka a vyšetřování

Do roku 1951 patřil Slánský do velmi blízkého okolí Gottwalda, měl prezidentovu důvěru. Sám Slánský se podílel na dosavadních soudních monstrprocesech. V důležitých věcech se radil s Gottwaldem, a právě tento postup utvrdil ostatní vedoucí komunisty v tom, že Slánský je nerozhodný při řešení důležitých problémů, ale i při jednání úzkého stranického vedení. K obratu ve vztahu Slánského a Gottwalda došlo v polovině roku 1951. (Kaplan Karel, Paleček Pavel., 2009, s.140-144)

V únoru 1951 byla Ústředním výborem schválena politická koncepce protistranického spiknutí, hlavním cílům zde už bylo odstranění osoby Slánského a následné uchopení jeho funkce. Původní koncepce, kdy byli jako hlavní viníci uváděni Marie Švermová a Otto Šling se upozadila.⁴⁶ Do politické koncepce začali vyšetřovatelé vsouvat prvky antisionismu, které s postupem času začaly dominovat. V polovině roku 1951 dospěli poradci s vyšetřovateli k přesvědčení, že už mají dostatek důkazů proti hlavám spiknutí a k prosazení sionistické koncepce procesu. Vypracovaná zpráva o nebezpečí byla odeslána do Moskvy Stalinovi. (Kaplan Karel, 2009, s. 242-245.)

Stalin doporučil, aby prezident Rudolfa Slánského odvolal z funkce generálního tajemníka KSČ. Gottwald Slánského dobře znal, v dané chvíli nepochyboval o tom, že je nevinný. Znepokojilo ho ale, že by se poradci mohli zaměřit na nejvyšší kruhy a bál se vzepřít názoru sovětského vůdce. Patovou situaci vyřešil rozhodnutím zrušit post generálního tajemníka KSČ pro nadbytečnost, čímž vyhověl Stalinovu požadavku. (Kroll Rudolf, 2019, s.261)

V září provedl Slánský na schůzce ÚV KSČ svou sebekritiku, načež byl dle dohody odvolán z funkce generálního tajemníka. Členové ÚV KSČ schválili jeho přechod na post místopředsedy vlády, Slánského sebekritika, kterou měl zkonzultovanou s prezidentem, posloužila ve výsledku jako vlastní obžaloba a pro Státní bezpečnosti byla základem pro další vyšetřování. V listopadu 1951 obdržela StB dopis „Velkému metaři“, který zpečetil osud bývalého generálního tajemníka ÚV KSČ Slánského. Sověští poradci společně s členy StB určili jako adresáta právě Slánského a dále postupovali tak, aby zamezili možné emigraci

⁴⁶ Nebyli považováni za dostatečné vedoucí a vysoce postavené, aby vyhovovali připravovanému konceptu monstrprocesu. Navíc by dosavadní politická koncepce nepřinášela nic nového, a proto výrobci monstrprocesu začali hledat novou hlavu spiknutí na vyšších úrovních.

Slánského. Zatčení Rudolfa Slánského naplánovali komunisté na 23. listopadu. (Kaplan Karel, 2009, s. 246-263)

Během dvou týdnů po zatčení osobu Slánského odsoudily všechny nejvyšší orgány a fakticky ho odsoudily k popravě. Zbývalo pouze vypracovat politický proces. „Následovalo roční vyšetřování, při němž se tvořil scénář, soudní řízení, monstrproces pojatý jako veřejné divadelní představení s tragickým koncem. Nejvyšší orgány daly svým rozsudkem podnět nižším složkám, nejen stranickým, dokonce je vyzývaly, aby udělaly totéž. Opět přicházelo mnoho rezolucí a dopisů, v nichž se účastníci vyjadřovali ke „zrádci Slánskému“. Komunistické ústředí dostalo 2 355 rezolucí, dopisů a telegramů, nejvíce bezprostředně po zprávě o zatčení a ostatní po prosincovém zasedání ÚV KSČ. Takové množství rezolucí vyvolávalo dojem o značné vlně souhlasu.“⁴⁷

Sovětsí poradci pomohli vybrat dalších deset lidí ze zatčených, aby zkonstruovali spiklenecké centrum. Vybrali ty, kteří měli židovský původ.⁴⁸ Nakonec k nim připojili ještě zástupce Slánského Josefa Franka, bývalého ministra zahraničních věcí Vladimíra Clementise a bývalého náměstka ministra národní bezpečnosti Karla Švába.⁴⁹ Zatčené čekalo kruté mučení spojené s neustálými výslechy, kterým byli ve vyšetřovací vazbě podrobeni, trpěli nedostatkem jídla, spánku a vody, který doprovázelo neustále bití, řev a trýznění. Ve stavu, kdy byli na pokraji fyzických a psychických sil, už mnohdy sami nevěděli, co v protokolech vlastně podepisují. (Kroll Rudolf, 2019, s.263-264)

Mezi lety 1951 a 1952 byl Rudolf Slánský nejdůležitější vězněnou osobou, odpovídal tomu i způsob vyšetřování, k jeho osobě směřovaly výslechy spolupracovníků a předpokládaných spoluúčastníků spiknutí. Vrchní představitelé komunismu, včetně prezidenta Gottwalda, se nijak netajili tím, že si přejí rychlou přípravu procesu. Výslechy probíhaly podle plánu, rozhodující roli při konstrukci procesu měli sovětsí poradci, kteří v Praze působili.⁵⁰ Na konci ledna se vyšetřovatelům podařil první zlom, kdy se Slánský poprvé vyjádřil o možné přípravě spiknutí. I když byl ale zlomený, stále se odmítal doznávat k činům v požadované podobě, dohadoval se zejména v konkrétnostech. Změna jeho přístupu spočívala v základním

⁴⁷ KAPLAN, Karel. Kronika komunistického Československa. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s. 279.

⁴⁸ To odpovídalo původní myšlence zapojení výrazného motivu antisemitismu v procesu.

⁴⁹ Tito zmínění sice nebyli židovského původu, přesto byli ke skupině zařazeni.

⁵⁰ Přímo výslechů se neúčastnili, pouze dohlíželi na výslechové plány. Ty určovaly směr vyšetřování, témata, na která se měli vyšetřovatelé při výsleších ptát, a doznání včetně výsledků, kterých měli docílit. Protokoly nakonec měl vyslýchaný sám podepsat. Tyto protokoly pak dostávali poradci, kteří měli dvě možnosti, buď je schválili, nebo byly předány zpět k přepracování. Výslechy se opakovaly tak dlouho, dokud se nepodařilo docílit přesně vyžadovaných formulací.

bodě, rozhodl se neškodit, ale pomoci své straně, a motivem rozhodnutí bylo vědomí bezmoci.⁵¹ Počátkem léta už odpor Slánského slábnul a rezignovaně přiznával to, co mu vyšetřovatelé předkládali. Usiloval o nápravu pouze u nejhroznějších vykonstruovaných zločinů.⁵² (Kaplan Karel, 2009, s. 292-310)

V létě téhož roku pak bylo vyšetřování ukončeno a začala příprava soudního procesu s Vedením protistátního spikleneckého centra. Skupina čtrnácti komunistických funkcionářů se doznala k činům, které nespáchali. Nastalo období udržovacích výslechů, které měly za cíl to, aby obvinění nezapomněli přesné formulace svých výpovědí, které poté měli přednést před soudem. (Kroll Rudolf, 2019, s.266)

2.6.2 Soudní monstrproces s vedením spikleneckého centra

Proces s Rudolfem Slánským a spol. začal 20. listopadu 1952 a skončil přesně za týden. Vše probíhalo podle sovětského vzoru, účastnilo se jej mnoho diváků z různých krajů státu, statisíce lidí pak poslouchaly rozhlasový přenos ze soudní síně a o průběhu denně referoval i tisk. Pro ÚV KSČ se jednalo o největší proces a pro poradce a představitele Státní bezpečnosti šlo o nejprestižnější proces. (Kaplan Karel, 2009, s. 292-310)

Scénář soudu projednal 13. listopadu 1952 předem politický sekretariát KSČ. Nakonec se shodli, že mezi rozsudky bude jedenáct trestů smrti. Soud probíhal v Praze na Pankráci a byl vysílán i rozhlasem. Dělníci se díky rozhlasu měli dozvědět, jaké stvůry vnikly do vedení státu. Veřejnosti byli obžalováni vykreslováni jako vlastizrádci, agenti západních imperialistů a sionisté, kteří chtěli provést státní převrat a svrhnout lidově demokratický režim v Československu. Obvinění se před soudem doznávali k pravicovému oportunismu, buržoaznímu nacionalismu, ke špionáži, zrazování komunistické strany a k hájení špionážních zájmů. Většinou šlo ale pouze o vynucené lži, které měly v očích veřejnosti ještě více vzbudit vztek a nenávist. (Kroll Rudolf, 2019, s.266)

Samotné soudní přelíčení proběhlo bez závažnějších obtíží, podle předem stanoveného scénáře. Ve zvláštní místnosti na soudní proces dozírali také ministři národní bezpečnosti, spravedlnosti a vyšetřovatelé. Nechyběli ani sovětské poradci. Největší obavy měli, když měl u soudu vystupovat Slánský. (Kaplan Karel, 2009, s. 312)

⁵¹ V první polovině roku 1952 se Rudolf Slánský pokusil o sebevraždu, která se ale nezdařila, a proto byl přemístěn do cely, která byla neustále odposlouchávána a dostal i spoluvězně, aby byl pod dohledem.

⁵² Jedním z nich bylo obvinění, že měl usilovat o urychlenou fyzickou likvidaci Klementa Gottwalda. Toto obvinění Slánský kategoricky odmítal

Ten ale u soudu působil dojmem zcela zlomeného a duševně vyčerpaného člověka. Při svých výstupech jen poslušně odříkal naučené fráze. Souhlasil i s hrdelním trestem a jako jediný si nepodal žádost o milost k prezidentovi. Výsledek soudního jednání dopadl dle předem schváleného scénáře, padlo jedenáct rozsudků smrti, doživotní trest dostali tři obvinění.⁵³ Žádosti o udělení milosti prezident Klement Gottwald zamítl, stejně jako v předchozích monstrprocesech. (Kroll Rudolf, 2019, s.268-269)

Druhého prosince oznámili odsouzeným, že jejich žádost o milost byla zamítnuta. Před popravou je naposledy navštívili příbuzní. O den později, tedy 3. prosince byl pak vykonán rozsudek smrti, ministr spravedlnosti informoval prezidenta, že vše proběhlo bez závad. (Kaplan Karel, 2009, s. 315)

2.6.3 Propagandistické využití monstrprocesu

Jakmile proces začal, rozjela se velká politická kampaň, pořádaly se nejrůznější schůze, poslouchalo se hromadně rozhlasové vysílání a diskutovalo se nad stránkami novin. Kampaň sílila každým dnem a volala po trestech smrti pro obviněné. Poté, co byly veřejně oznámeny rozsudky, začaly se objevovat souhlasné rezoluce, ojediněle chodily i rezoluce, které odmítaly tři doživotní tresty a žádaly přísnější rozsudek. Na této kampani se podíleli straníční funkcionáři a ideologové a samozřejmě pracovníci hromadně sdělovacích prostředků. Od začátku soudního procesu do 5. prosince obdrželo komunistické ústředí a soud na 8 520 rezolucí a dopisů. „Lavina udání se valila a doprovázela spolu s rozhořčenými rezolucemi občanů a výzvami k pracovním závazkům celý proces. Následovaly procesy navazující na soud s centrem, k nejvýznamnějším z nich patřil proces se slovenskými buržoazními nacionalisty Gustav Husák a spol, který proběhl v dubnu 1954. Nakonec ale nesehrál původně určenou roli jakési slovenské obdoby procesu s centrem.“⁵⁴ Podstatným rysem organizovaného veřejného mínění byl silný antisemitismus, který se objevil už na začátku procesu a s každým dnem sílil. Vedení s tak silnou antisemitskou náladou nepočítalo, ale zároveň nevydalo žádné pokyny k regulaci. Po smrti Slánského pokračovala kampaň i nadále, následovala politická čistka, která se dotkla stovek funkcionářů, mnoho z nich bylo skutečně židovského původu. Vláda dále plnila usnesení vedení a vypracovala rozbor záškodnické činnosti a snažila se odstranit jejich důsledky. Proces se stal předmětem státní a stranické propagandy, politický sekretariát 24. 12.

⁵³ Byli jimi Eugen Löbl, Artur London a Vavro Hajdů.

⁵⁴ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s.134.

1952 rozhodl vydat publikaci o soudním přelíčení v osmi jazycích. Snahy o urychlené vydání publikace způsobily mnoho chyb v překladech. (Kaplan Karel, 2009, s.316-342)

3 METODOLOGIE

3.1 Historický výzkum v rámci mediálních studií

Sedláková řadí historické metody výzkumu v rámci mediálních studií do alternativních postupů pro analýzu dokumentů. Historicko-srovnávací metoda sice patří do klasického humanitního oboru, metoda komparace se ovšem řadí ke standartní výbavě vědy. Historicky orientovaná část výzkumu mediálních studií se od začátku zabývá výzkumem historických aspektů fungování médií sdělovaných mediálních obsahů. (Sedláková Renáta, 2014, s.386-390). „Tato linie zkoumání je v historické vědě ukotvena nejen používáním preferovanými výzkumnými postupy, ale i stylem práce a důrazem na širší znalost světových i národních dějin, jež je předpokladem kladení si a zodpovídání historizujících otázek.“⁵⁵

Podle Hendla může historická metoda pomoci k získání informací, které jsou pro výzkumníky jinak nedostupné. Nabízí prostředky pro zodpovězení otázek a získání řešení, které často stojí nepovšimnuté. (Hendl Jan, 2005, s. 134) Pro historické práce fungují jako klíčové zdroje historické prameny. Jako historický pramen lze označit výsledky lidské činnosti, které napomáhají k rekonstrukci historických procesů či ověřování historických faktů. Historický přístup předpokládá, že dané prameny vypovídají o události či jevu z historie jako přímí svědci či aktéři a ona je skrze ně znovu rekonstruovatelná. (Sedláková Renata, 2014, s. 387) Historickým metodám výzkumu se věnoval i Miroslav Hroch, který je definuje jako „souhrn prostředků a pracovních postupů, používaných k získání poznatků o minulosti.“⁵⁶

3.2 Historická metoda přímá

V případě této diplomové práce je primární historická metoda přímá, neboť analytická část je založená na archivních vydáních deníku Rudé Právo mezi lety 1950-1952. Ta spočívá v získávání informací přímo z pramene, v němž jsou bezprostředně uvedené údaje. Přímá historická metoda je nejsnazším nástrojem, pokud badatelé jde o prostý popis skutečností a dokáže přinést odpovědi na otázku, jak se to stalo? (Zwettler Otto, 1996, s.85-87) Metoda také

⁵⁵ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií Nejužívanější metody a techniky*. Praha. Grada Publishing. 2014. s.386

⁵⁶ HROCH, Miroslav. *ÚVOD DO STUDIA DĚJEPISU – IV. Metody historikovy práce*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství. 1983. s. 50

postupuje od jednotlivého faktu k zobecnění, může tedy dobře jednotlivě vypovídat o každém jednom zvoleném politickém monstrprocesu.

Stejně jako další metody i historická metoda přímá má svoje rizikové oblasti. Zejména u archivních materiálů, které mohou být zatížené záměrným působením, například politickou propagandou, je nutný kritický odstup. Pokud výzkumník pracuje s takto zatíženými materiály měl by zjištěné údaje konfrontovat s dalšími zdroji. Výzkumník musí při aplikaci historických metod dbát i na to, aby záměrně nezdůrazňoval nebo nepřehlížel rysy porovnávaných objektů, které jsou společné nebo odlišné. Zdůraznění pouze jedné optiky je vždy nedostatečné a vždy by měly být zohledněny obě. (Sedláková Renata, 2014, s. 387-390)

3.3 Historicko-komparativní metoda

Protože jsou texty publikované v Rudém Právu zatížené dobovou komunistickou propagandou je nutné využít také historicko-komparativní metodu, kterou badatel využívá v momentě, „kdy mu prameny o určitém problému nemohou poskytnout dostatečné informace, a chce-li takovou mezeru vyplnit, získává tyto informace pomocí nejrůznějších souvislostí; metody lze užít nejen při heuristice, ale i při kritice a interpretaci pramenů, při tvorbě syntézy apod.“⁵⁷

3.4 Kvantitativní obsahová analýza

Kvantitativní obsahová analýza „stručně bývá charakterizována jako výzkumná technika pro kvantitativní, systematický a objektivní popis zjevného obsahu komunikace. Právě tak ji v padesátých letech 20. století vymezil americký sociolog a sociální psycholog Bernard Berelson. Berelson je často označován za otce obsahové analýzy, i když to není úplně přesné. Tato výzkumná metoda je mnohem starší a její použití sahá až do 19. století. Berelson je zmiňován proto, že na základě řady vymezení a aplikací jiných autorů tuto techniku metodologicky ukotvil v dodnes citované práci *Content Analysis in Communication Research*.“⁵⁸

Jde o tradiční nástroj pro výzkum mediálních obsahů. Jako kvantitativní má tu výhodu, že poskytuje objektivní výsledky nezávislé na badatelovi, je přenosná a výsledky mohou být jednoznačně prezentované v tabulkách a grafech. Každý krok kvantitativní obsahové analýzy

⁵⁷ ZWETTTLER. Otto. ČAPKA František. VACULÍK. Jaroslav. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*. Brno. Masarykova univerzita. 1996. ISBN 80-210-1366-4. s 90

⁵⁸ SEDLÁKOVÁ. Renata. *Výzkum médií Nejužívanější metody a techniky*. Praha. Grada Publishing. 2014. s. 291

je vysoce strukturovaný a s tím se pojí i vysoký stupeň ověřitelnosti. (Trampota Tomáš, Vojtěchovská Martina, 2010, s. 102-103)

Podle McQuaila jde o jednu z nejstarších a zároveň stále nejpoužívanějších metod výzkumu. Tento postup je založený na dvou hlavních předpokladech, prvním z nich je, že spojení mezi vnějším objektem reference a referencí v textu bude dostatečně zřetelné a jednoznačné, a za druhé, že reference výskytu vybraných referencí přesvědčivě objektivním způsobem vyjádří prezentující význam textu. Obsahová analýza dává možnost vytvořit statistický souhrn velmi rozsáhlé mediální reality a bývá využívána pro mnoho účelů, zejména pro srovnání mediálního obsahu se známou distribucí výskytu v sociální realitě. (McQuail, Denis, 2009, s. 308-309)

Scherer uvádí, že kvantitativní obsahová analýza je vysoce strukturovaným a selektivním procesem. Postup vychází ze sociálně-vědních metod měření a kvantifikace a při jeho použití se mediované obsahy zkoumají s ohledem na několik vybraných znaků. Charakteristickým rysem této metody je vysoká míra strukturovanosti a s tím se pojí i vysoký stupeň ověřitelnosti. Každý krok rozboru je podřízený explicitně nastaveným pravidlům. Obsahová analýza je kvantitativní výzkumnou metodou pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek. (Scherer Helmut, 2004, s 29)

Kritika kvantitativní obsahové analýzy upozorňuje na to, že tato metoda nabízí pouze tvrdá data, podíly a závislostní korelace sledovaných kategorií, ale chybí vysvětlení, proč tomu tak je, a co to znamená. Obsahová analýza navíc redukuje zkoumanou skutečnost na počítatelné jevy, při zařazení daného prvku do některé z kategorií jsou nutně opomíjeny další unikátní vlastnosti jednotky. (Trampota Tomáš, Vojtěchovská Martina, 2010, s. 109-110)

3.5 Popis analyzovaných dat a výzkumné jednotky

Cílem práce je popsat, jak ústřední deník Rudé právo referoval o třech vybraných politických procesech v letech 1950 – 1952 a zda měla tato mediální kampaň nějaké společné rysy a naopak odlišnosti u každého procesu. K dosažení cíle byla zvolena pro analytickou část práce triangulace metod, pro zjištění shodných prvků politických procesů byla využita kvantitativní obsahová analýza, a naopak, aby nezanikly drobné nuance, které souvisejí s vývojem konstrukce politických procesů a propagandistických kampaní, jež je doprovázely, byla tato kvantitativní metoda doplněna o kvalitativní historickou metodu přímou, na jejímž základě je výzkumník schopen postihnout ony drobné odlišnosti.

Výzkumu v diplomové práci předcházela předpoklad, že komunisté k potvrzení správnosti nastolení svého režimu využívali i tiskové propagandistické kampaně, které tvořily nedílnou součást vykonstruovaných politických procesů s takzvanými nepřáteli lidu a státu. Záměrem práce bylo zjistit, jak se během tří let, kdy postupně konstruované monstrprocesy dosáhly vrcholu, proměnila propagandistická kampaň, kterou zajišťoval ústřední deník tehdejšího Československa – Rudé právo.

Pro dosažení výzkumných cílů je výzkum realizován s pomocí triangulace metod. Hendl pod tímto pojmem definuje kombinace různých metod, výzkumníků, zkoumaných skupin nebo osob a teoretických perspektiv, které mohou být uplatněny při studiu nějakého jevu. V kvantitativním výzkumu se původně triangulace využívala jako metafora pro vzájemné potvrzení výsledků, které byly získány několika metodami. Později se pod tímto pojmem začaly označovat i postupy pro obohacení a doplnění výsledků. (Hendl Jan, 2005, s. 149) V případě diplomové práce se jedná o triangulaci metod, kdy se různými metodami zkoumají různé aspekty jevu. Kvantitativní obsahová analýza zohlední aspekty politických procesů, které byly všem třem společné, odlišnosti budou zachycené pomocí historické metody přímé a využití konceptu My vs. Oni v rámci kritické diskurzivní analýzy Teuna van Dijka a dále bude využito i konceptu stigmatizace Ervinga Goffmana, kdy jsou určité skupině lidí apriori připisovány určité znaky v souvislosti s událostmi, kterých se účastnili.⁵⁹

Co se týče výběru výzkumného vzorku i periodika, jedná se o nepravděpodobnostní výběr, neboť do výzkumného vzorku jsou zahrnuty pouze prvky, které splňují určitou charakteristiku. Výzkumný vzorek je i účelový, protože je vybrán na základě jejich specifické charakteristiky s vědomím, že nejde o reprezentativní výběr. Takto omezený výběr sice neumožňuje generalizaci, ale vzhledem k úzkému vymezení předmětu zkoumání to nepředstavuje větší překážku. (Hendl Jan, 2005, s. 28-29.)

3.6 Výzkumné otázky

Jedním ze základních kroků realizace výzkumu byla realizace základní a vedlejších výzkumných otázek. Jelikož je tématem práce s informacemi a propagandistická kampaň provázející politické procesy, týká se většina otázek toho, jak zvolené periodikum téma politických procesů zpracovávalo. Výzkum se zaměřuje i na dílčí aspekty, kterými je například umístění článku, využívání fotografií, případně obrazového materiálu u článku, délka textu,

⁵⁹ NAKONEČNÝ. Milan. Stigmatizace in Sociologická encyklopedie. [online].10.12. 2017. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z : <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stigmatizace>

jeho řazení do rubrik, či autorství jednotlivých příspěvků. Dále se výzkum zaměřuje na to, jak se informování v průběhu tří let změnilo, zda začali nepřátelé lidu dostávat jiná označení a jak se proměňovala práce se zdůrazňováním určitých aspektů údajné činnosti protistátních skupin.

HVO: Jakým způsobem referovalo Rudé právo o zvolených politických procesech?

VVO1: Měly tiskové kampaně nějaké shodné prvky?

VVO2: Lze najít nějaké odlišnosti u jednotlivých politických procesů?

VVO3: Jak články pojmenovávají souzené? Dochází k proměně v čase?

VVO4: Existuje nějaká schematizace řazení článků v periodiku?

VVO5: Kdo jsou autoři textů? Uveřejňovalo Rudé právo i nepodepsané texty?

VVO6: Využívalo Rudé právo při tiskové kampani i články od lidí/čtenářů?

VVO7: Pracovalo Rudé úrávo s agenturním zpravodajstvím?

VVO8: Jak články pracují s motivem přátelé x nepřátelé?

VVO9: Co bylo hlavním, zdůrazňovaným tématem zkoumaných článků? Proměňoval se tento trend v čase?

VVO10: V jaké míře využívalo Rudé právo obrazový materiál a fotografie při informování o soudních procesech?

3.7 Výzkumný vzorek

Vzhledem k tomu, že Rudé právo vycházelo v padesátých letech jako deník, pro účely výzkumu byly analyzovány texty, které periodikum otisklo v době dvou měsíců od soudního procesu. Toto časové omezení je záměrné, neboť právě v prvních dvou měsících měla propagandistická kampaň největší intenzitu. V rámci předvýzkumu byl prohledáván delší časový úsek, konkrétně další dva měsíce, intenzita novinové kampaně ale rapidně klesala až k úplnému vymizení. S ohledem na zmíněné časové ohraničení zkoumaného vzorku jde tedy o vyčerpávající šetření. Do vzorku byly zařazeny všechny texty, které v sobě měly zmínku o soudním procesu nebo souzené skupině, došlo tedy k využití neúplné indukce. „Pomocí neúplné indukce můžeme zjistit u všech dostupných prvků stejnou nebo velice podobnou

charakteristiku, takže i zde můžeme zobecňovat, avšak ne s naprostou jistotou.⁶⁰ (Zwettler Otto, 1996, s. 86)

Výzkumný vzorek pro diplomovou práci čítá celkem 341 článků. Jako jedna výzkumná jednotka je počítán každý článek, který obsahuje jakoukoliv zmínku o soudním procesu nebo souzené skupině. Za výzkumnou jednotku považují graficky oddělenou část textu, která má vlastní nadpis, případně i fotografii. Pokud se v periodiku objevil článek, který měl textové dokončení v jiné části novin, byl tento článek analyzován a započítáván pouze jednou. Výzkum se zaměřuje na nekomerční část tištěných novin, proto do vzorku není řazena jakákoliv inzerce nebo reklama.

Do vzorku jsem zvolila období tří politických procesů v letech 1950-1952, které odrážejí i hledání nepřátel ve všech vrstvách společnosti. Při tomto výběru jsem uplatnila kategorizaci podle Kaplana (2008). Jako první se na seznamu těch, se kterými se plánoval režim vypořádat objevili aktivní političtí odpůrci. Jednalo se zejména o funkcionáře a řadové členy nekomunistických stran. Společně s nimi se okruh rozšířil na majetné střední vrstvy tehdejší československé společnosti. (Kaplan Karel, 2008, s. 22) Toto období zastupuje pro účely diplomové práce vůbec první opravdový monstrproces s Vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové.

Následovala další fáze, kdy na seznam osob, které budou perzekuovány a je nutno se s nimi vypořádat, přibýly i další skupiny. Kromě náboženského vyznání, do této skupiny spadaly i monstrprocesy na základě příslušnosti k rolnickému stavu a odpor ke vstupu do zemědělských družstev a kolektivizaci. (Kaplan Karel, 2008, s. 23) Tuto skupinu zastupuje ve výzkumném vzorku monstrproces s účastníky Případu Babice z léta 1951.

Posledním a zároveň i největším monstrprocesem zakladatelského období komunistického režimu se stal proces s Rudolfem Slánským a spol. (Kaplan Karel, 2008, s.49) Tento soudní proces je z podzimu roku 1952 a představuje vyvrcholení hledání nepřítele, který se tentokrát ukryval ve vlastní straně.

Vzhledem k tomu, že jde o výzkum tří po sobě jdoucích procesů mezi lety 1950 – 1952, dojde k užití progresivní metody, „která se v zásadě shoduje s diachronním přístupem k historické skutečnosti, tzn. historik sleduje a zachycuje minulé události tak, jak po sobě

⁶⁰ Jako v případě úplně indukce je nutné počítat s větší či menší mírou pravděpodobnosti učiněného závěru.

následovaly od doby starší k době novější (jeho postup jde tedy paralelně s tím, jak probíhal historický proces).“⁶¹

V rámci výzkumu jsou sledované následující proměnné, zda je soudní proces hlavní nebo vedlejší téma článku, zda je zařazen do rubriky, jak text pojmenovává nepřítele, umístění článku v periodiku, kdo je autorem textu, zda RP pracovalo i s názory lidu či agenturním zpravodajstvím, jaký je zacílený nepřítel a které motivy/aspekty jsou zdůrazňovány/opakovány a zda je text doplněn o fotografií/karikaturu/obrázek. Vzhledem k době, v jaké se politické procesy odehrály může být problematické vyfiltrovat, co je názor lidu a co nikoliv. Proto jsou v rámci výzkumu za texty, které odrážejí názor lidu počítány takové, jež jsou podepsány jménem a případně doplněné bydlištěm a zaměstnáním dotyčného, případně pokud byl text zařazen v příslušné rubrice⁶². Pokud se pod textem objevil obecný název (například odborové organizace), článek nebyl evidován jako názor veřejnosti. Autorka si je vědoma problematičnosti určování autorství, protože v dané době manipulovala vládnoucí třída se vším, tedy i se samotným autorstvím textů. Stejně tak není možné určovat žánry textů, protože v 50. letech komunisté nerespektovali žánrovou čistotu, kdy je persvazivní složka, což odpovídá odlišnému pojetí médií dle sovětského/ komunistického modelu médií.⁶³

Výzkum je vzhledem do toho, jak se během tří let měnila propagandistická kampaň provázející zvolené politické procesy. Postupuje přitom podle jakési smyšlené časové osy, kdy prvním procesem byl ten s Miladou Horákovou, druhý s údajnou teroristickou skupinou související s Případem Babice a třetí se spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským. Výzkum probíhá tedy diachronním způsobem, kdy postupuje podle zmíněné časové osy. (Hroch Miroslav, 1983, s. 28)

Publikované články v Rudém Právu mezi lety 1950 – 1952 jsou online dostupné v digitalizovaném archivu Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR.⁶⁴ Při využití historické metody přímé je postupováno podle zásad Hrocha⁶⁵ a Sedlákové⁶⁶.

⁶¹ ZWETTTLER. Otto. ČAPKA František. VACULÍK. Jaroslav. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*. Brno. Masarykova univerzita. 1996. ISBN 80-210-1366-4. s.87.

⁶² RP mělo v rámci vydání oddělenou část nazvanou Dopisy Rudému Právu – právě sem mohli své příspěvky zasílat čtenáři

⁶³ Viz. Čtyři teorie tisku – autoritářská x libertariánská teorie tisku

⁶⁴ Dostupné online z: <http://archiv.ucl.cas.cz/?path=RudePravo>

⁶⁵ HROCH. Miroslav. *ÚVOD DO STUDIA DĚJEPISU – IV. Metody historikovy práce*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství. 1983. s.81.

⁶⁶ SEDLÁKOVÁ. Renata. *Výzkum médií Nejužívanější metody a techniky*. Praha. Grada Publishing. 2014. s.386

3.8 Ideologický čtverec a binární opozice MY vs. ONI

V rámci zodpovězení některých vedlejších výzkumných otázek a pro důkladnější analýzu toho, jak Rudé právo vytvářelo a pracovalo s kategoriemi My a Oni a také pro zjištění, kdo byl v textech značen jako přítel a kdo naopak jako nepřítel, je využito výzkumného konceptu spadajícího do kritické diskurzivní analýzy, konkrétně jde o ideologický čtverec jazykovědce Teuna A. van Dijka. Tento nástroj pracuje se základní binární opozicí ve vztahu My vs. Oni. Tento koncept je vhodný pro využití do výzkumu, protože jedním z hlavních cílů van Dijkovy odnože kritické diskurzivní analýzy je kritická studie vládnoucí/dominantní entity, která řídí a ovlivňuje společnost. (van Dijk Teun, 2002, str. 101)

Takto provedená analýza dovoluje důslednější porozumění a zároveň kritiku sociálních nerovností, jež jsou založené na základě třídy, etnického původu, pohlaví nebo dalších kritérií, kterými je možné vymezovat další odlišnosti mezi lidmi ve společnosti. (van Dijk Teun, 1997, str. 22)

Van Dijkův výzkum s pomocí ideologického čtverce se zaměřuje mimo jiné i na to, jak je v textech zdůrazňovaná jinakost příslušníků znevýhodněných menšin a tato tvrzení a reprezentační postupy jsou naturalizovány⁶⁷. K tomu, aby nové významy byly přijaty jako přirozené, dochází skrze jejich neustálé opakování, ať už v rovině promluv nebo lexikálními a rétorickými figurami. Dlouhodobé užívání těchto reprezentací se pak podílí na tvorbě nových mentálních modelů daných skupin. (Sedláková Renata, 2014, s.448-449)

„Typickým příkladem je prezentování události jako příběhu o dvou stranách stojících proti sobě. O „Nás“ a o „nich“, těch „Druhých“. V takových textech je implicitně i explicitně apelováno na soudržnost naší skupiny, kterou může být národ, náboženská skupina nebo fanoušci sportovního týmu, a zároveň je implicitně vzbuzován odstup a posilována odlišnost od jiných skupin. Většina těchto reprezentací podléhá stabilním vzorcům, prezentuje normu, jak vypadá příslušník naší a cizí skupiny, zdůrazňuje jeho odlišnosti a vytváří rozdělující hranice. Ideologické odlišení mezi „námi“ a „jimi“ staví na vymezení členství, kdo patří a kdo nepatří do naší skupiny, jaké je naše místo ve společnosti, jaké jsou naše cíle a hodnoty, co děláme, jak a proč a jaké zdroje k tomu máme k dispozici apod.“⁶⁸

⁶⁷ Proces naturalizace – během ní je redukován význam znaku na jeden určitý a je klíčovou praktikou diskurzu přispívající k ustavení a legitimizaci sociální hierarchie

⁶⁸ SEDLÁKOVÁ, Renata. *Výzkum médií Nejužívanější metody a techniky*. Praha. Grada Publishing. 2014. s. 449

Při praktickém využití lze tento koncept zjednodušit tak, že producent záměrně zdůrazňuje pozitiva dominantní skupiny, zatímco u druhých pozitiva záměrně přehlíží a zaměřuje se na jejich nedostatky. V mediálních komunikátech jsou proto voleny takové formulace, které posilují dominantní/vládnoucí třídu a naopak u „těch druhých“ jsou voleny formulace, které je záměrně ocerňují. Podobně je to s informacemi, které by mohly ublížit dominantní skupině jsou záměrně vynechány, zatímco u skupiny, vůči které se vymezují, jsou zdůrazněny. Nejsilnějším důkazem toho, že se ideologie takto opravdu projevuje ve sděleních, je přítomnost hodnotících pojmenování, kdy dominantní skupina je označována buď neutrálně nebo pozitivně, u druhé jde o negativní pojmenování, může se objevit ale i neutrální. Van Dijk se zaměřuje na rétorické prvky, které v jazyce mohou plnit i přesvědčovací funkci. (Sedláková Renata, 2014, s. 450-451)

3.9 Koncept stigmatizace dle Ervinga Goffmana

Termín pochází z období řecké civilizace, kdy označoval tělesné znaky určené k tomu, aby vyšlo najevo to neobvyklé a špatné o morálním statusu označené osoby. Členové společnosti s tímto znakem pak dokazovali, že je nějak pošpiněná a je potřeba se jí veřejně vyhýbat. Dnes se tento pojem využívá spíše ve významu k hanbě než k tělesnému důkazu. Společnosti si totiž vytvářejí prostředky, na jejímž základě následně kategorizují členy a jejich komplementární atributy, které jsou vnímány jako přirozené a běžné. Když se před námi objeví cizí osoba, první dojem z ní nám stačí, abychom předvíдали, do jaké kategorie osoba patří a jaké atributy jí náleží. Jakmile se jedinec ve společnosti setká s cizí osobou, mohou se objevit důkazy o atributu, který cizí osobu odlišuje od ostatních lidí v této kategorii a v krajním případě může dokazovat, že se jedná o osobu veskrze špatnou, slabou a nebezpečnou. Mysl člověka tak redukuje cizího jedince z celistvého a obyčejného jedince na jedince, jehož hodnota klesla a je poskvrněný. (Goffman Erving, 2003, s. 9-10)

„Takovýto atribut je stigmatem, zejména je-li jeho diskreditující dopad velice rozsáhlý; někdy se mu také říká selhání, nedostatek nebo handicap. (...) Zcela samozřejmě věříme, že osoba se stigmatem není tak docela člověkem. O tento předpoklad opíráme různé formy diskriminace, jejichž prostřednictvím de facto - jakkoli často nevědomky- snižujeme její životní šance.“⁶⁹

⁶⁹ GOFFMAN, Erving. *Stigma. Poznámky o způsobech zvládnutí narušené identity*. 1. vyd. Praha : SLON, 2003. ISBN 80-86429-21-0 s. 10., s.13

Tím se tvoří teorie stigmatu neboli ideologie, která vysvětluje méněcennost osoby se stigmatem a zároveň objasňuje nebezpečí, které stigmatizovaná osoba představuje a tím odůvodňujeme zaujetí, které může být založeno například na odlišnostech souvisejících se společenskou třídou, proti osobě se stigmatem. V okamžiku, kdy dojde k bezprostřednímu kontaktu mezi stigmatizovaným jedincem a normální osobou, jsou obě strany konfrontovány s příčinami a důsledky stigmatu. Stigmatizovaný může pociťovat nejistotu kvůli tomu, jaké vlastnosti mu „normální“ jedinci připisují a jak jej přijmou. Navíc může dojít k narušení obvyklého schématu interpretace každodenních událostí, kdy výsledky, které stigmatizovaný považuje za běžné a normální, budou následkem stigmatu zhodnoceny jako znaky výjimečné a pozoruhodné. Může to fungovat i naopak, kdy drobné selhání nebo nahodilé projevy budou přechyteny jako přímý výraz stigmatizující odlišnosti. (Goffman Erwing, 2003, s. 13-23.)

Sociologická encyklopedie pak stigmatizaci shrnuje jako „zvláštní případ soc. předsudku vůči určitým osobám, jimž jsou pak díky tomu připisovány různé negativní vlastnosti (podle J. Hohmeiera, 1975). V širším smyslu, který se většinou používá v s-gii, znamená s. apriorní negativní hodnocení vystupujících buď jako atribuce nebo etiketizace či labelling. E. Goffman ukazuje, jak se člověk vyrovnává se s. narušující jeho identitu, když jsou mu soc. okolím připisovány určité znaky v souvislosti s určitými událostmi, jichž se účastnil.“⁷⁰

3.10 Současný stav bádání v daném tématu

Téma vykonstruovaných politických procesů budí i sedmdesát let poté stále zájem badatelů i výzkumníků. Souhrnně se tématu monstrprocesů věnuje historik Karel Kaplan, ať už ve spolupráci s dalším historikem Pavlem Palečkem, nebo osamoceně. Tematiku politického procesu Milady Horákové zpracovává v knihách *Největší politický proces M. Horáková*⁷¹ a *spol. a Komunistický režim a politické procesy v Československu*⁷². Ačkoliv jde o knihy, které se zaměřují na historický úhel pohledu, Kaplan v nich zmiňuje kapitoly o konstrukci propagandistické kampaně, která měla politický proces provázet. Ucelený mediální vhlad do propagandistické kampaně soudního procesu Milady Horákové poskytuje publikace Pavlína Formánkové a Petra Koury – *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.*⁷³, která čtenářům přibližuje, jak byla tato kampaň připravována a

⁷⁰ NAKONEČNÝ, Milan. Stigmatizace in Sociologická encyklopedie. [online].10.12. 2017. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z : <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stigmatizace>

⁷¹ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* 2. vyd. Brno: Doplněk, 1996, 347 s. ISBN 8085765586.

⁷² KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008.

⁷³ FORMÁNKOVÁ, Pavlína. KOURA, Petr. VADAS, Martin. *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.* Praha. Ústav pro studium totalitních režimů. 2008. ISBN 978-80-87211-03-8. 607 s.

následně jak probíhala. Autoři se věnují tomu, jak do plánů komunistů byly zapojeny různé typy médií – tisk, rozhlas, film i to, jak se proces odrazil v tehdejší kultuře. Jazykovědný pohled do komunikátů Rudého Práva nabízí i diplomová práce Michaely Žondrové⁷⁴, která se věnovala jazykovým prostředkům expresivity a emocionality a jejich působením v komunikátech Rudého práva v roce 1950. Autorka analyzovala šestnáct článků Rudého Práva a zároveň se zaměřila i na snahy o zachycení účinku na společnost užitím daných prostředků expresivity a emocionality. V práci se věnuje krátce i propagandě a sestavuje charakteristiky článků, které pojednávají o politickém procesu s Miladou Horákovou a její skupinou.

Co se týče babického procesu, zde je dosavadní bádání mnohem menší. Na téma existuje mnoho historicky zaměřených prací, například Lucie Janíčková se Případu Babice⁷⁵ věnovala v rámci své bakalářské práce, ovšem jde pouze o historický pohled. Vhled do toho, jak o procesu s babickými vrahy informovalo Rudé právo poskytl částečně historik Michal Stehlík v rámci své knihy *Babické vraždy 1951*⁷⁶, kde se v jedné z posledních kapitol věnuje propagandistickému vyznění štvavé kampaně, která doprovázela soudní přelíčení. Další pohled na to, jak s informacemi o procesu a dobovou propagandou pracovala média nabízí bakalářská práce autorky této diplomové práce, kde srovnávala zpracování procesu v celostátním Rudém právu a lokálním týdeníku *Jiskra*.⁷⁷

Politickému procesu s Vedením záškodnického spiknutí proti republice se opět věnuje historik Karel Kaplan, tentokrát v publikaci *Kronika komunistického Československa, Klement Gottwald a Rudolf Slánský*⁷⁸, kde se věnuje vzestupu a následnému pádu tehdejšího druhého nejvýše postaveného muže v Československu. Stejně jako v případě soudního procesu s Miladou Horákovou, i zde Kaplan uvádí kapitolu, která se věnuje přípravě propagandistické kampaně. Z diplomových prací pak nabízí zajímavý vhled bakalářská práce Michala Jaroše⁷⁹, který se zabýval kritickou diskurzivní analýzou vybraných textů z Rudého Práva. V analyzovaném vzorku bylo i několik textů, které referovaly o politickém procesu s Rudolfem

⁷⁴ ŽONDROVÁ, Michaela. *Emocionalita a expresivita mediálního textu (se zaměřením na lexikální jazykové prostředky)*. 2018, 166 178. Diplomové práce. Univerzita Palackého, Katedra bohemistiky. Vedoucí práce Darina Hradilová.

⁷⁵ JANÍČKOVÁ, Lucie. *Případ Babice*. Olomouc, 2016. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

⁷⁶ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha. Academia. 2016. ISBN 978-80-200-2593-7

⁷⁷ ŘÍHOVÁ, Ivana. *Reflexe případu Babice v Rudém právu a týdeníku Jiskra v červenci a srpnu 1951*. Olomouc, 2018. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

⁷⁸ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, 375 s. Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4.

⁷⁹ JAROŠ, Michal. *Kritická diskurzivní analýza vybraných textů deníku Rudé právo*. Olomouc, 2017. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

Slánským, konkrétně šlo o přetisk jeho soudního výsledku a několika dalších obviněných a následně texty, které otisklo periodikum po vynesení závěrečného rozsudku.

Analýze textů z Rudého práva během let komunistické nadvlády se podrobněji věnoval například Petr Fideius v knize *Řeč komunistické moci*⁸⁰.

⁸⁰ FIDELIUS. Petr. *Řeč komunistické moci*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Triáda, 2016, 290 s. Paprsek, svazek 2. ISBN 978-80-7474-176-0.

4 ANALYTICKÁ ČÁST

4.1 Formát a vzhled zkoumaného média – Rudé právo

Pro zvolené časové období je typická proměna médií a jejich společenské funkce, kdy se dominantním stává model veřejné komunikace typický pro totalitní režimy. „Jeho základy okopírovali českoslovenští komunisté ze Sovětského svazu, využili ale i zkušenosti s fungováním médií během nacistické okupace. Charakteristickým rysem byla snaha maximalizovat kontrolu KSČ nad průběhem mediální komunikace a izolovat občany od „závadných informací“ a orientovat jejich názory žádoucím směrem.“⁸¹

Ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa byl už od dvacátých let deník Rudé právo. Jeho první číslo vyšlo 21.8.1920 a tiráž uváděla, že jde o ústřední orgán Československých sociálně demokratických dělníků. Šlo o periodikum, které se přiklánělo k levicové části strany. O rok později, konkrétně 18. května 1921, už vyšlo Rudé právo poprvé jako ústřední orgán Československé strany komunistické. (Dolejší Vojtěch, 1960, s.41-44.)

Právě po nástupu komunistů k moci se ještě více posílilo jeho postavení na mediálním trhu. Vzhled tohoto deníku na začátku padesátých let vypadal následovně: Na titulní straně v záhlaví je uveden název periodika, ročník, cena a číslo. Nad názvem Rudé právo nechybí charakteristické zvolání „Proletáři všech zemí. spojte se!“⁸². Vedle názvu periodika je umístěný rámeček s nejzásadnějším tématem každého vydání Rudého práva, například 7. června 1950⁸³ uvádí RP „Zdar prvnímu sjezdu Československého svazu mládeže!“⁸⁴. Co se týče grafického rozdělení, texty jsou na jednotlivých stránkách řazeny do celkem osmi sloupců, přičemž jejich obsazení je různé. Charakteristickým prvkem textů na titulní straně je v levé části dvousloupcový text, který by mohl být vnímán jako úvodník. Vzhledem k tomu, o jaké období ale jde a za jakých podmínek texty vznikaly, nelze u většiny textu mluvit o jakémkoliv žánru či dělení textu na zpravodajské a publicistické. Prostřední část titulní strany, obvykle jde o čtyři sloupce je většinou věnovaná tématu dne, v rámci vybraného výtisku jde tedy o další texty ke sjezdu Československého svazu mládeže. Tyto texty jsou od redaktorů RP tiskových agentur a často je doplňují i texty od veřejnosti, případně různých závodních rad a jiných odborových organizací. Spodní část titulní strany je poté věnována dalšímu velkému tématu, které v té době

⁸¹ KONČELÍK. Jakub. VEČEŘA. Pavel. ORSÁG. Petr. *Dějiny Českých médií 20. století*. Praha. Portál. 2010. s.137.

⁸² Například Rudé Právo, Roč. 1950, č. 134, s.1

⁸³ Tento výtisk byl vybrán zcela náhodně

⁸⁴ Tamtéž

rezovalo ve společnosti, v případě 7. června jde o soudní proces s Vedením záškodnického centra Milady Horákové a spol., kdy je v podvalové části umístěn text „V tisících rezolucích odsuzuje náš lid bandu špiónů a velezrádců“⁸⁵

Vnitřní strany deníku pak tvořil obsah složený z agitačních, komentářových a dalších textů, které pojednávají o různých tématech ze světové i domácí politiky, společenských a dalších událostí nebo ze zemědělských či průmyslových odvětví. V případě výtisku Rudého Práva ze 7. června 1950 je druhá strana věnována zahraničnímu zpravodajství, na třetí straně se pak nachází další zásadní téma pro dané období, v případě výtisku jde o další informace ze soudního přelíčení se záškodnickou skupinou. Čtvrtá strana se věnuje tématu sovětského zemědělství a zavádění sovětských zkušeností do československého prostředí. Na páté straně jsou další texty k soudnímu přelíčení. Na paté straně se objevuje i část textů, která je viditelně řazena do rubriky, konkrétně jde o Ohlas dne, kam publikoval své příspěvky šéfredaktor Rudého Práva a druhou rubrikou jsou pak Dopisy Rudému Právu, kde přetiskovali dopisy od čtenářů. Poslední dvě strany se povětšinou věnují událostem ze sportu a sportovním výsledkům či plánovaným zápasům v různých odvětvích sportu, nechybí kulturní přehled. Na konci periodika se také vyskytuje rubrika Pražský den, která se věnuje různým tématům, v rámci 7. června 1950 jde o další texty související se soudním procesem.

Co se týče počtu stran většinou měly jednotlivé výtisky šest stran, výjimečně klesl jejich počet na čtyři⁸⁶. Naopak, pokud bylo potřeba věnovat více prostoru zásadnímu tématu, vycházelo Rudé právo i jako osmistránkový⁸⁷ deník.

4.2 Analýza získaných dat

V následujících kapitolách analytické části se nachází analýza a interpretace získaných výsledků. V rámci výzkumu byly nejprve manuálně sesbírány všechny články, které byly následně zahrnuty do obsahové analýzy. Jejich sběr probíhal manuálně, skrze zdigitalizovaná vydání deníku Rudé právo⁸⁸, které jsou volně přístupné na stránkách Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. Pro obsahovou analýzu bylo dohromady využito celkem 341 textů, ve kterých se objevila jakákoliv zmínka o soudním procesu nebo obžalovaných členech souzené skupiny.

⁸⁵ RP. *V tisících rezolucích odsuzuje náš lid bandu špiónů a velezrádců*. 7. června 1950, Rudé právo. S.1.

⁸⁶ Například Rudé právo. Roč.1950, č.152 z 28.6.1950

⁸⁷ Často bylo osm stran v rámci nedělních vydání, např. Rudé právo, roč.1950, č. 144, 18.6.1950

⁸⁸ Dostupné na: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

V rámci správného provedení a ověření funkčnosti nastavených proměnných byl nejprve realizován pilotní projekt. Každá sledovaná kategorie dostala vlastní obor hodnot, podle toho, jaký aspekt soudního procesu sledovala, obecně jdou jednotlivé kategorie popsat následujícím způsobem.

- 1) **Název textu** – zde byl vyplňován přesný název, který se objevuje i v periodiku
- 2) **Datum publikace textu** – V rámci kódovací tabulky zde bylo vždy vyplněno celé datum publikace daného textu. Tyto informace poté posloužily k určení, kdy Rudé právo publikovalo nejvíce textů souvisejících se soudním procesem.
- 3) **Součást rubriky** – Na tuto proměnnou byl vztažen obor hodnot ano a ne, na základě této informace je možné sledovat, zda Rudé právo texty ohledně politických procesů nějak kategorizovalo v rámci deníku, případně které texty publikovalo v rubrikách a které volně napříč deníkem
- 4) **Soudní proces/Souzená skupina jako hlavní nebo vedlejší téma textu** – umožňuje určit, v kolika případech byl soudní proces nebo souzená skupina hlavním tématem a v kolika případech se objevilo jako vedlejší/ pouze zmínka v rámci jiného ústředního tématu
- 5) **Nepřítel jako** – umožňuje sledovat, jak autoři v jednotlivých textech pojmenovávají souzenou skupinu, případně zda se toto pojmenování nějak proměňuje v rámci jednotlivých soudních procesů. Oborem hodnot v tomto případě jsou názvy: Vedení záškodnického spiknutí proti republice/vedení spikleneckého centra, agenti, spiklenci, banda, nepřátelé lidu, rozvratníci, špioni, zrádci, velezrádci, záškodníci, zločinci, vesničtí boháči, spiklenečtí kněží, teroristé, vrazi a jiné pojmenování
- 6) **Autor** – v rámci této kategorie sledujeme, jak Rudé právo označovalo autory, zda využívalo pro podpis i zkratky, případně zda publikovalo i nepodepsané texty. Dále pak zda přebíralo texty od zpravodajských agentur, publikovalo názory veřejnosti, straníků nebo zda využívalo i dopisovatelů. Oborem hodnot je pak užití zpravodajské zkratky RP, tisková agentura, šéfredaktor, redaktor, veřejnost, straník, dopisovatel RP a nepodepsáno. V rámci kategorie redaktor byla podrobněji ještě sledována četnost jednotlivých autorů, v tomto případě jsou podkategoriemi ještě Cekotová, Sajnerová, Rohan a Bárta. Autorka měla předpoklad, že samostatný obor hodnot bude mít i podkategorie šéfredaktor, výzkum ale prokázal, že texty publikoval pouze šéfredaktor Vojtěch Dolejší.

- 7) **Umístění v periodiku** - na základě této kategorie lze sledovat, zda existovalo nějaké schéma, na jehož základě byly jednotlivé texty řazeny v deníku. Každá stránka má svůj vlastní číselný kód. Počínaje titulní stránkou až po stranu 8, kterou Rudé právo končilo při nejobsáhlejším vydání.
- 8) **Rozsah textu** - Určuje kolik prostoru bylo věnováno jednotlivým textům. Oborem hodnot je dělení na celostranu, 4 sloupce, 3 sloupce, 2 sloupce, 1 sloupec a články velmi krátkého rozsahu⁸⁹
- 9) **Fotografie jako součást textu** - Výzkum se zaměřuje i na to, zda byla součástí textu nějaká fotografie a jak Rudé právo pracovalo s obrazovým materiálem v rámci politických procesů. Zde jsou oborem hodnot pouze dvě proměnné, a to možnosti Ano a Ne
- 10) **Hlavní nepřítel** – tato kategorie sleduje, na jakého nepřítele text primárně cílí, tedy to, kdo je tu označován jako nepřítel. Obor hodnot pro tuto proměnnou tvořil šest podkategorií, protistátní skupina, konkrétní obžalovaní, západní imperialisté, zrádná emigrace, kapitalisté, církve, vesničtí boháči a kulaci
- 11) **Zdůrazněný motiv** - Poslední kategorie se věnuje tomu, jaké motivy politického procesu/ souzených osob byly nejvíce v rámci textů zdůrazňovány. U této kategorie je definováno šest podkategorií, konkrétně Válka, která má hodnoty jako rozpoutání nové války, použití atomové pumy, bombardování Prahy, vraždění nevinných a útok západu na východní blok. Další podkategorií je Spojitost s obžalovanými, tedy zdůraznění spolupráce s imperialisty, třídní původ obžalovaných, spolupráce s nacisty a titovci nebo politicky nevhodní lidé v klíčových funkcích. Třetí pak je systém vládnutí a vláda v Československu, kam jsou řazeny zmínky o znovunastolení kapitalismu v Československu, odtržení republiky od tábora míru/SSSR nebo bojkot budování socialismu. Následují zločiny skupiny proti státu, sem spadá důraz na teroristické a gangsterské metody, příprava vražd, velezrada, špionáže, zastrašování, vydírání, přepady funkcionářů. Poté náboženství, kam patří zmínky o napojení na sionisty, spolupráce se zrádným Vatikánem, účast reakčních kněží nebo církve, která zradila. Předposlední kategorií je Soudní proces a trest, kde je většina reakcí veřejnosti jako rozhořčení a odpor nad souzenou skupinou, žádost o přísné a spravedlivé potrestání/tresty smrti, a zároveň zvýšené budovatelské úsilí pracujících jako odpovědi a zvýšení bdělosti a ostražitosti. Poslední podkategorií je

⁸⁹ Takzvané kratáky

Oslava prezidenta republiky, kam patří zmínky související s budováním kultu osobnosti prezidenta Klementa Gottwalda.

U každé kategorie následovalo kódování jednotlivých článků podle vytvořeného kódovníku, pokud to kategorie umožňovala, bylo pro kódování využíváno odpovědí Ano, Ne. V případě, že existovalo více hodnot, kterých mohla proměnná nabývat, byly v analýze vypsány všechny, kterých nabyla. Následně byly z dat vytvořeny grafy.

4.3 Politický proces s Miladou Horákovou a spol.

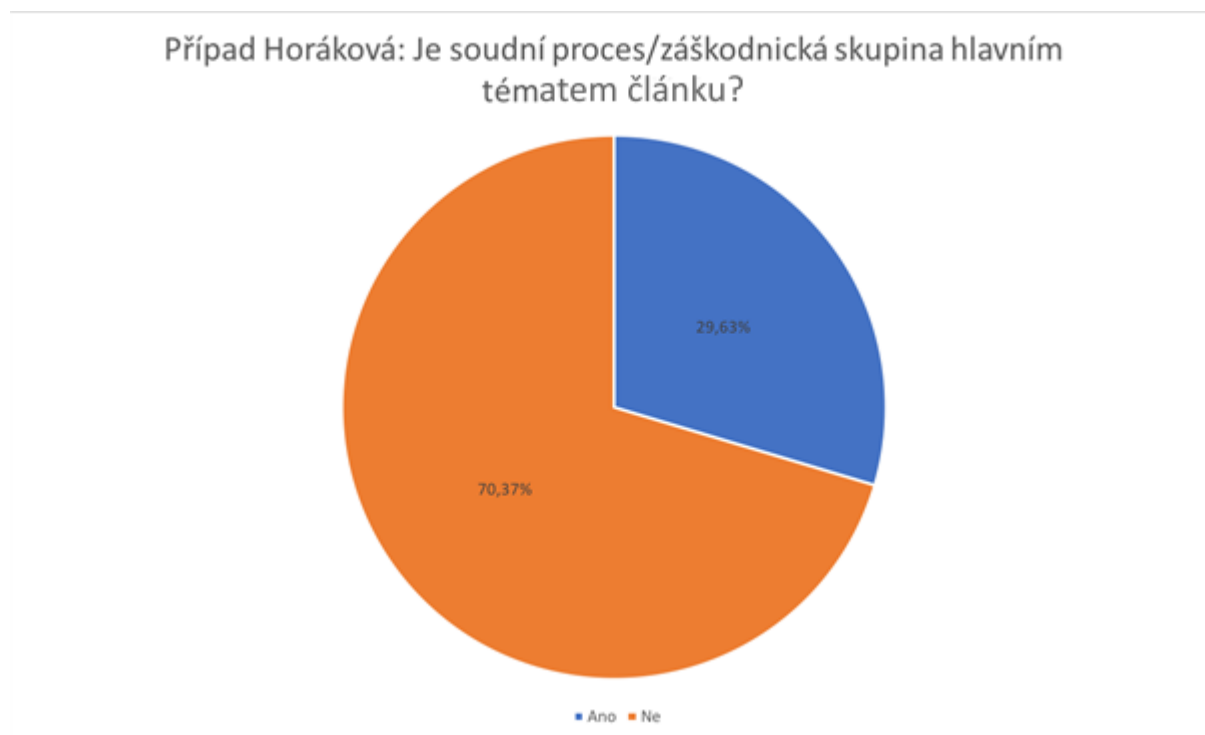

Graf č. 1: Den, kdy vyšlo na stránkách Rudého práva nejvíce textů souvisejících se soudním procesem

Během sledovaných svou měsíců soudního procesu se skupinou okolo Milady Horákové otisklo Rudé právo celkem 162 článků. Nejvíce jich bylo publikovaných na začátku června 1950, což koresponduje se zahájením samotného soudního řízení a následným efektem na veřejnost po vynesení rozsudků. Nejvíce článků vyšlo 10. června 1950, celkem se jednalo o třicet textů. Oproti soudnímu procesu byla tisková kampaň v ústředním deníku o den zpožděná, s čímž koresponduje i četnost publikovaných textů. Rudé právo otisklo závěrečné řeči obhájců a prokurátorů společně s rozsudkem sice už 9. června 1950, tisková kampaň plná reakcí zaplnila Rudé právo o den později.

Od druhé poloviny června rapidně klesá počet textů, během první poloviny prázdnin pak téma ze stránek ústředního periodika kompletně zmizelo. To může být vysvětleno na základě znalosti

historicko-společenského kontextu, v letním období se Rudé právo každoročně věnovalo velmi rozsáhle tématu žní a zemědělské úrody. Texty zmiňující soudní proces se na stránkách deníku znovu objevily až na konci července, v souvislosti se soudním procesem s teroristickou skupinou z Ostravska, která měla se skupinou okolo Milady Horákové spolupracovat. Jde o texty s názvem „Spravedlivý trest nad teroristickou skupinou na Ostravsku“⁹⁰ a „Spravedlivý rozsudek nad skupinou zrádců“⁹¹.

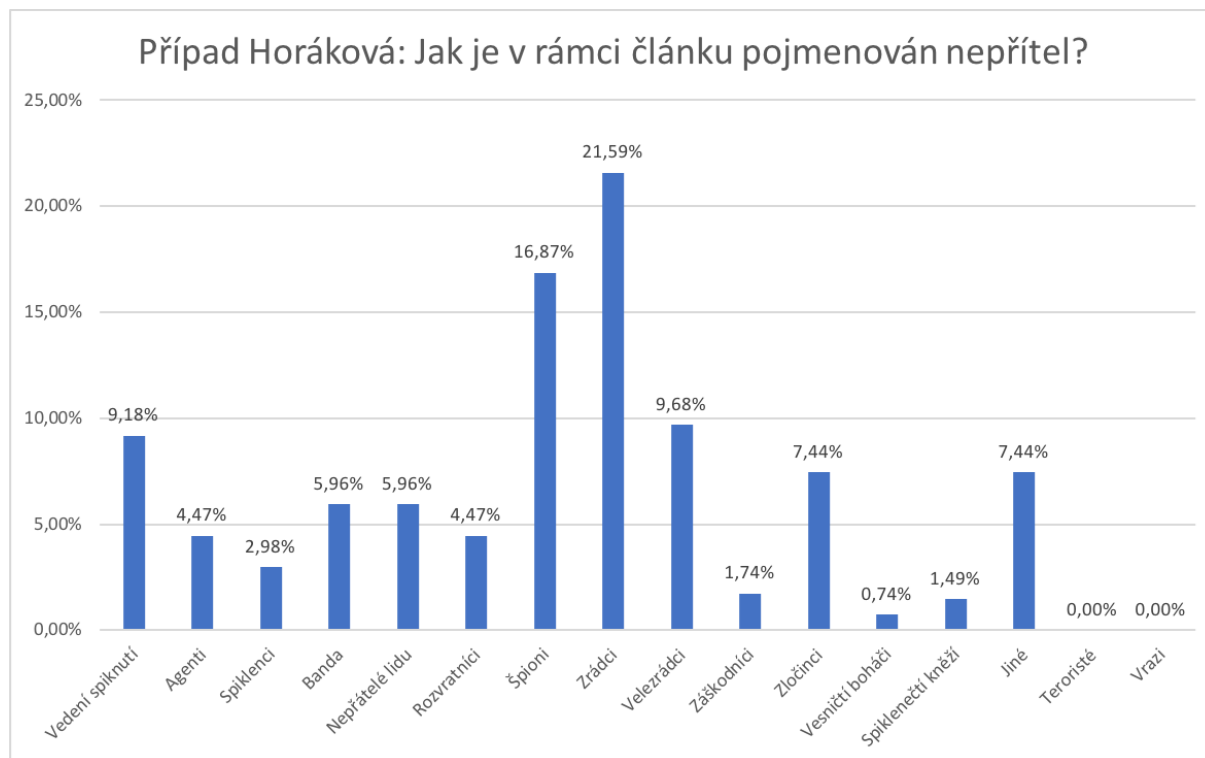
Graf č. 2: V kolika procentech byl soudní proces/záškodnická skupina hlavním tématem článků

Co se týče počtu jednotlivých textů, bylo důležitým aspektem určit, v kolika procentech byl soudní proces nebo záškodnická skupina hlavním tématem textu. V rámci soudního procesu s Miladou Horákovou z celkového počtu 162 článků bylo téma soudního přelíčení/záškodnické skupiny hlavním tématem u 48 článků, u zbývajících 114 pak bylo toto téma vedlejším tématem. Texty, ve kterých bylo jiné hlavní téma, pojednávaly většinou o veřejných schůzích, schůzích ve firmách a podobně, kde byly přijaty určité rezoluce jako odpověď na záškodnickou činnost dělníků, případně rezoluce, ve kterých žádají přísné a spravedlivé potrestání obžalovaných. Část textů, které se soudnímu procesu věnovaly jen jako vedlejšímu tématu, měla jako hlavní téma osobní zkušenosti pracujících s kapitalisty a jejich snahy o údernickou

⁹⁰ ČTK. Spravedlivý trest nad teroristickou skupinou na Ostravsku. 22. července 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č. 172. s. 5

⁹¹ ČTK Spravedlivý rozsudek nad skupinou zrádců. 28. července 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č. 177. s. 4.

práci a zvýšení a zlepšení pracovních norem v návaznosti na znechucení souzenou skupinou, jde například o texty: Pracující lid vyjadřuje své rozhořčení nad zločiny velezrádců⁹², Mladí havíři: nejpřísnější trest vlastizrádcům⁹³, Resoluce 3000 občanů z Gottwaldova⁹⁴ nebo Odpověď dělníků – údernická práce⁹⁵.

Graf č. 3: Jak byl nejčastěji v soudním procesu s Miladou Horákovou a spol. pojmenován nepřítel

Třetí sledovanou kategorií bylo, jak pojmenovávají autoři textů údajného nepřítele ve svých textech. Nejčastější bylo pojmenování zrádci, které se objevilo v 87 článcích. Druhé nejčastější pojmenování bylo zrádci a třetí potom oficiální název vedení záškodnického spiknutí proti republice. U této kategorie je nutné podotknout, že v rámci jednoho textu mohlo být několik hodnot, které proměnná nabývala v závislosti na tom, jak ostře byl text napsán a nakolik referoval o záškodnické skupině. Nejčastější pojmenování – zrádci odkazuje i k jednomu z hlavních motivů celého soudního procesu, kterým podle komunistické propagandy byla

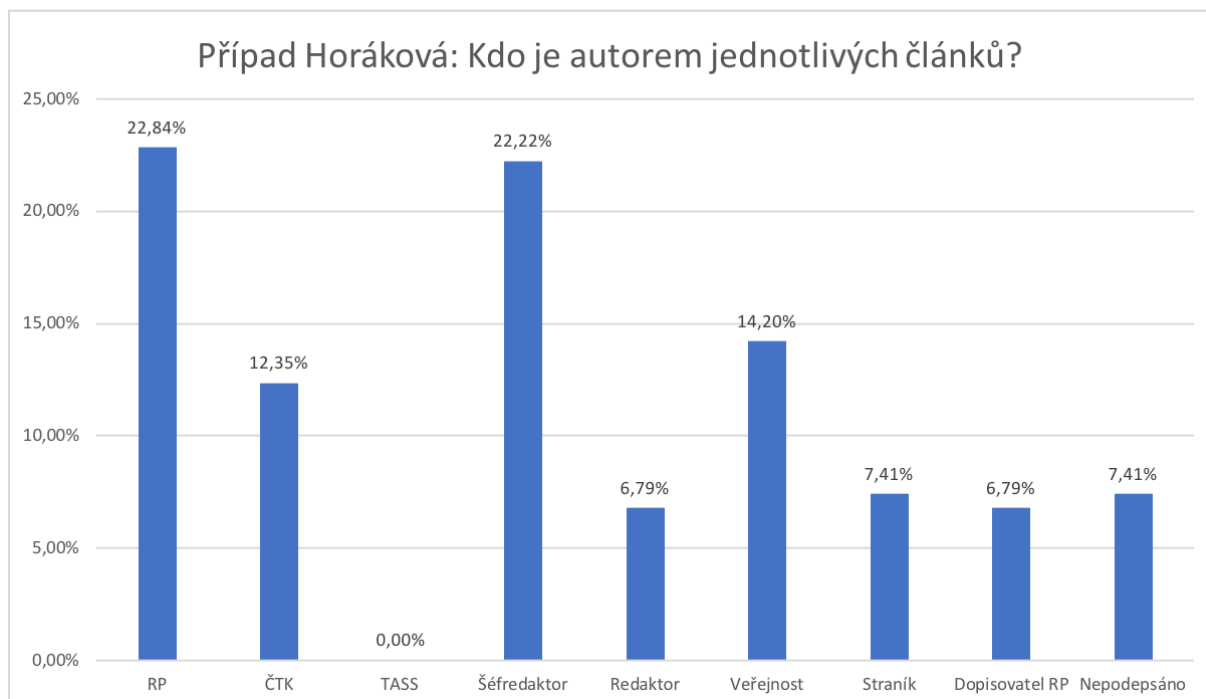
⁹² RP. Pracující lid vyjadřuje své rozhořčení nad zločiny velezrádců. 3. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č. 131, s. 1.

⁹³ RP. Mladí havíři: nejpřísnější trest vlastizrádcům. 4. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. číslo 132. s. 1.

⁹⁴ RP. Resoluce 3000 občanů z Gottwaldova. 4. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. číslo 132. s. 1.

⁹⁵ RP. Odpověď dělníků – údernická práce. 4. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. číslo 132. s. 1.

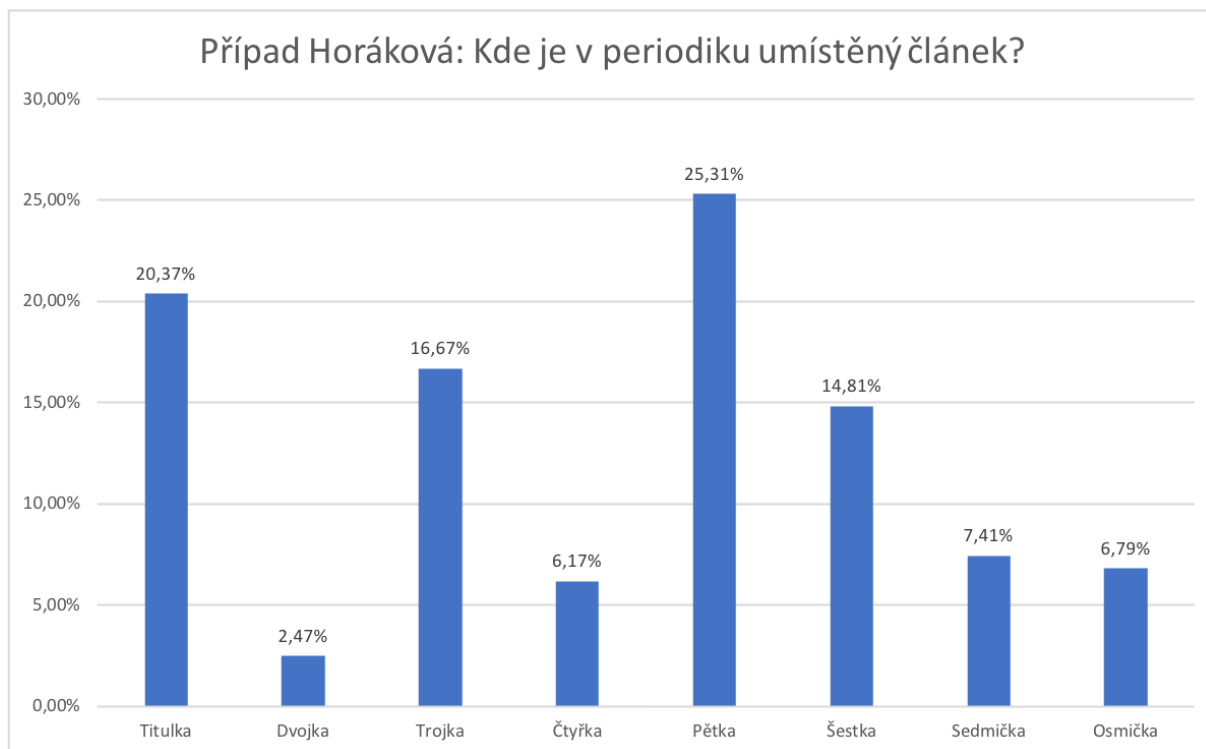
obrovská zrada (někdy brána též jako velezrada) spiklenecké skupiny tvořené převážně členy politických stran, které nesouhlasily s únorovým převratem a nástupem komunistů k moci.

Graf č. 4: Autorství jednotlivých článků

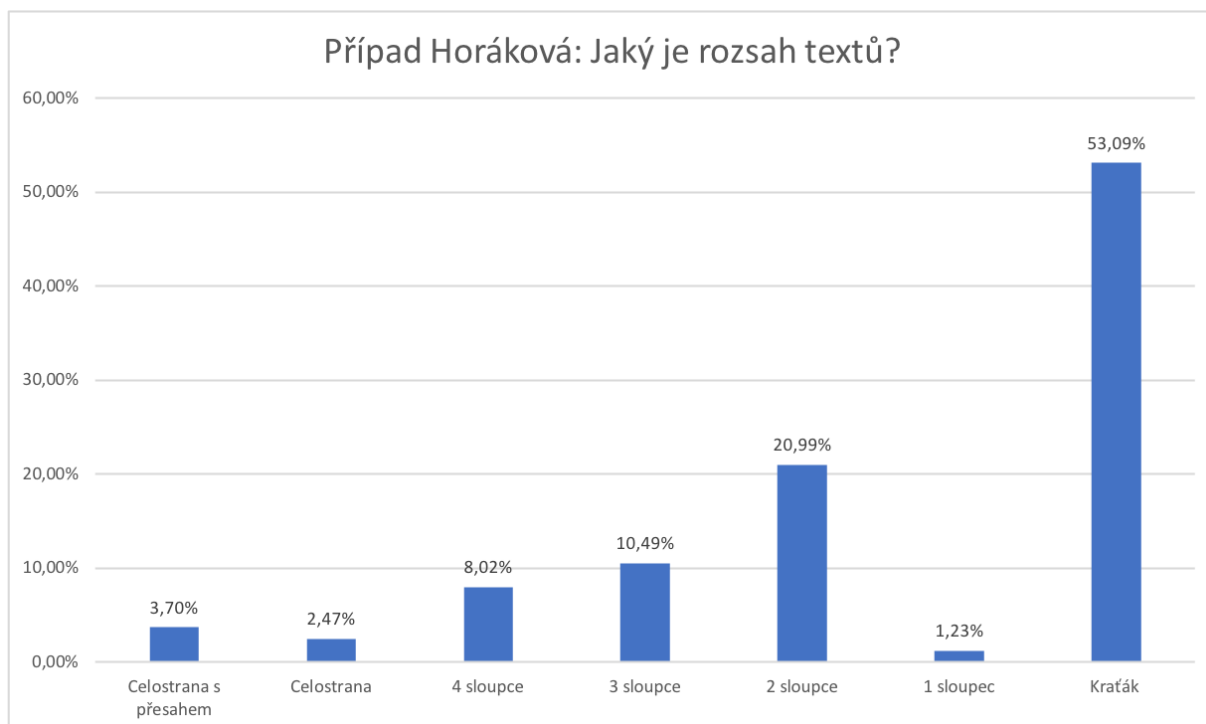
Další sledovanou proměnnou je autorství jednotlivých článků. Z grafu je zřejmé, že Rudé Právo v roce 1950 využívalo několik cest pro získávání mediálních obsahů. Během informování o soudním procesu ve sledovaném období využívalo kromě svých redaktorů i agenturního zpravodajství, časté byly texty od veřejnosti, následovaly texty od členů Komunistické strany Československa a část mediálních obsahů obstarávali i dopisovatelé Rudého Práva, kteří působili v různých částech tehdejšího Československa. V rámci autorství textů se pak projevil i fakt, že k označování textů využívalo Rudé Právo tři možnosti. Část textů vycházela podepsána na konci textu celým jménem autora, případně iniciálním písmenem jména a celým příjmením, další možnost podpisu bylo uvedení zkratky RP, která je ale vždy umístěná na začátku textu. Část textů pak vycházela zcela anonymně, nebyla zde uvedena ani zkratka ani jméno autora či organizace, která za textem stojí. Graf také uvádí kolonku šéfredaktor, v případě Milady Horákové jde o texty, jejichž autorem je tehdejší šéfredaktor Rudého Práva Vojtěch Dolejší. Právě on je hned po uvedené redakční zkratce nejčastějším autorem s počtem 36 publikovaných textů. Pod zkratkou RP pak vyšlo 37 textů a na třetím místě jsou souhrnně texty psané veřejností, kterých bylo 23. Co se týče agenturního zpravodajství, to Rudé Právo využilo ve dvaceti případech, vždy pocházelo od Československé tiskové kanceláře. Mezi redaktory měla nejvíce článků Ludmila Cekotová, která jich ve sledovaném

období publikovala pět, za čtyřmi podepsanými texty je redaktor Bedřich Rohan a pod dvěma texty je podepsaná Helena Sajnerová. Od veřejnosti otisklo ve sledovaném období Rudé Právo 23 textů, dalších 11 jich pocházelo od dopisovatelů Rudého Práva a celkem 12 textů, které se zmiňovaly o soudním procesu nebo souzené skupině, bylo nepodepsaných.

Graf č. 5: Kde byly jednotlivé články umístěné

Následující graf se zabývá tím, na kterých stránkách se objevovaly texty zmiňující soudní proces nebo záškodnickou skupinu. Čtvrtina všech textů byla otištěna na straně pět, z celkového počtu šlo o 41 textů. 33 textů bylo umístěno na titulní straně a 27 se jich nacházelo na straně tři. Z celkového počtu bylo 23 článků otištěno na straně šest. Strana sedm měla ve sledovaném období dvanáct textů, strana osm jedenáct a strana čtyři 10. Naopak nejméně textů se nacházelo na straně 2, konkrétně šlo pouze o čtyři články. Ze získaných dat lze vyvodit, že pro informování o soudním procesu a záškodnické skupině byly schematicky využívány strany tři a pět, které doplňoval prostor na titulní stránce.

Graf č. 6: Rozsahy publikovaných textů

Další sledovanou kategorií byl rozsah jednotlivých článků. U Milady Horákové tvoří více než polovinu velmi krátké texty, zvané kraťáky, kterých z celkového počtu bylo 84. Textů, které měly rozsah na dva novinové sloupce, bylo 34, následovaly třísloupcové texty, kterých se za sledované období objevilo 17. Celkem třináct textů mělo rozsah na čtyři novinové sloupce a čtyři články měly rozsah přes jednu celou stránku, dalších šest jich pak mělo rozsah jedné novinové stránky s přesahem na další místo v periodiku.

Graf č. 7: V jaké míře využívalo Rudé právo k článkům obrazový materiál

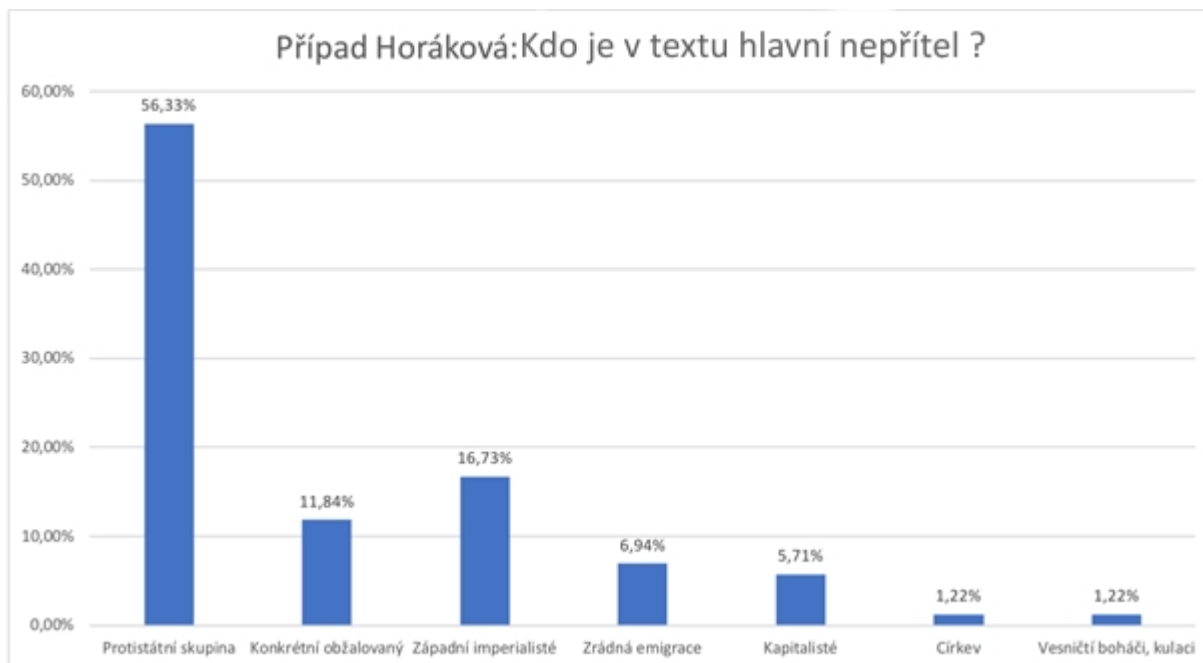
Co se týče práce s obrazovým materiálem, z grafu je zřejmé, že Rudé právo při informování o procesu se skupinou okolo Milady Horákové tuto možnost příliš nevyužívalo. Z celkových 162 textů byla fotografie nebo obrazový materiál přítomen pouze ve čtyřech případech. První fotografie doprovází hned první text, který se věnuje soudnímu procesu s Miladou Horákovou, konkrétně jde o ten z 1. 6. 1950, který vyšel na straně 3. Článek o prvním dni soudního procesu je doplněný malou fotografií, která je umístěna v levém dolním rohu a vyobrazuje třináct členů vedení záškodnického spiknutí na lavici obžalovaných⁹⁶. Další fotografie se objevila o dva dny později na titulní straně Rudého práva, konkrétně doplnila text Pracující lid vyjadřuje rozhořčení nad zločiny velezrádců.⁹⁷ Fotografie zobrazuje mohutné setkání pracujícího lidu na celozávodní schůzi ČKD Sokolovo, kde vyjádřili své rozhořčení nad souzenými vlastizrádci. Třetí případ, kdy Rudé právo využilo obrazový materiál, se objevil osmého června na straně šest. Tentokrát má ale jinou formu oproti zbývajícím výskytům. Jde totiž o samostatně stojící karikaturu⁹⁸, která je umístěná v levém horním rohu stránky a zobrazuje snahy emigrantů výhodně prodat poslední špionážní zprávy o Československu. Poslední dvě fotografie se pak nachází u článku Mladoboleslavští škodováci rázně odsoudili

⁹⁶ RP. Chtěli válku proti republice, aby kapitalisté mohli znovu vykořisťovat náš lid První den přelíčení: Obžalovaná Horáková se přiznává k nejtěžším zločinům. 1. června 1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 129. s. 3.

⁹⁷ RP. Pracující lid vyjadřuje své rozhořčení nad zločiny velezrádců. 3. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950, č. 131. s.1.

⁹⁸ Leoktanas. Karikatura. 8. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č.135. s. 6.

činnost špiónů a zrádců⁹⁹ z 8. června. Tento text vyšel na osmé stránce v rubrice Pražský den. První fotografie je umístěna v pravém horním rohu a zobrazuje protestní manifestaci pracujících v závodě L. Svobody. Druhá fotografie je pak uprostřed stránky a zobrazuje údernici a matku tří dětí soudružku Bl. Jeřábkovou, které je věnovaná i část souhrnného textu.

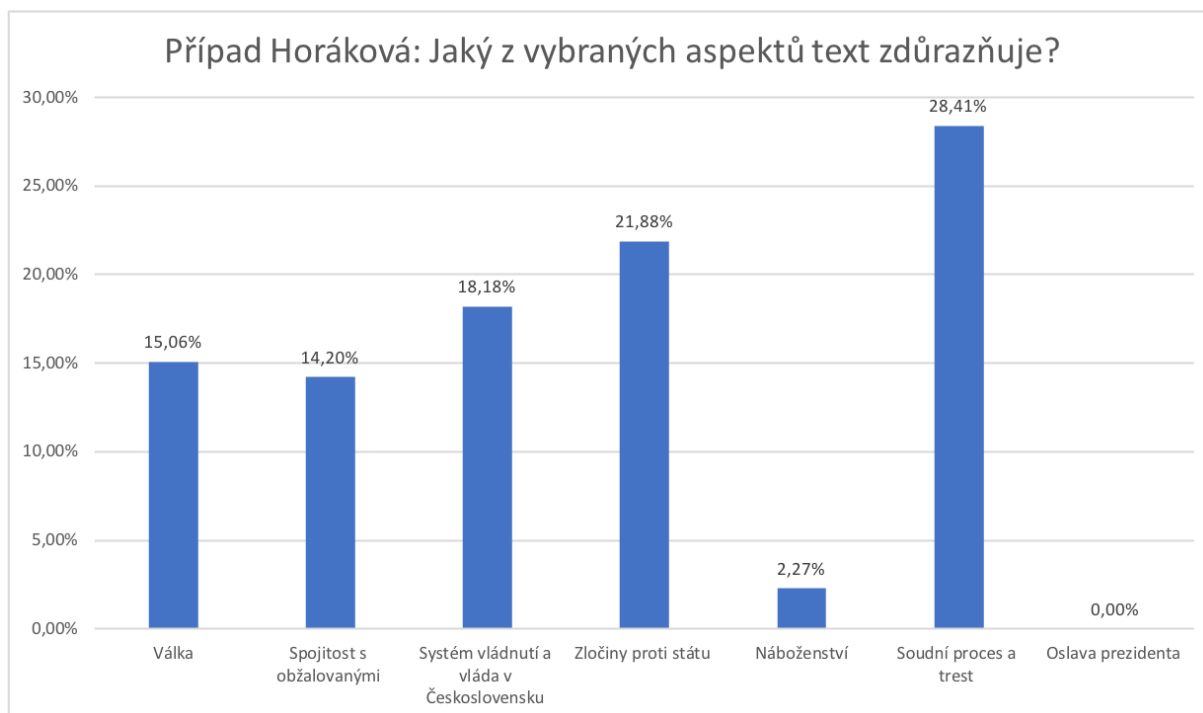

Graf č. 8: Kdo je hlavním nepřítelem jednotlivých textů

Předposlední sledovanou proměnnou byla snaha zachytit, na jakého nepřítele se jednotlivé texty zaměřují. Z grafu je patrné, že více než polovina z celkových 162 analyzovaných textů měla jako zacíleného nepřítele údajnou protistátní skupinu, celkem šlo o výskyt u 138 článků. Druhým nejčastějším zacíleným nepřítelem jsou západní imperialisté. Na základě znalosti společensko-politického kontextu to odpovídá začátku studené války a snaze východního bloku pod vedením Sovětského svazu o to vyvolat u svých obyvatel nenávisť k západním mocnostem. Třetí nejčastější kategorií bylo zacílení přímo na osobu obžalovaného s cílem ještě větší diskreditace a odsouzení jeho osoby, celkem šlo o výskyt u 29 textů. Naopak nejméně výskytů se nachází u podkategorií církve a vesnických boháčů, obě mají shodný výskyt ve třech článcích. U církve šlo o zmínky v souvislosti s obviněným Bedřichem Hostičkou, který v procesu vystupoval podle komunistické koncepce jako vatikánský špión.¹⁰⁰

⁹⁹ RP. Mladoboleslavští škodováci rázně odsoudili činnost špiónů a zrádců. 8. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č.135. s. 8

¹⁰⁰ Například v textu: ČTK. V bahně zrady, stíhání opovržením všeho pracujícího lidu končí rozbíječi jednoty dělnické třídy. 6. června 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č.133. s. 3-4.

Graf č. 9: Zdůrazňované motivy v rámci soudního procesu s Miladou Horákovou

Poslední sledovanou kategorií bylo, jaké motivy politického procesu analyzované texty zdůrazňovaly. Je důležité zmínit, že jeden článek mohl mít více zdůrazněných motivů. Z grafu je patrné, že mezi nejvíce zdůrazněné motivy patřil Soudní proces a trest. Souvisí to i s vysokým počtem článků, které referují o celozávodních a veřejných schůzích a besedách, kde se veřejnost vyjadřovala k probíhající události, vyjadřovala rozhořčení nad souzenou skupinou a zavazovala se, že v odpovědi na jejich činnost zvýší své pracovní závazky, aby co nejrychleji napravila škody napáchané protistátní skupinou. Zároveň si všímali nutnosti a slibovali zvýšení revoluční bdělosti a ostražitosti, aby se zde už žádné další záškodnické skupině nedařilo a nemohla ničit šťastné zítřky při budování socialismu. Důraz na tyto motivy se objevil celkem u sta článků. Na druhém místě se pak objevoval důraz na zločiny proti republice, kam patřil důraz na prováděnou špionáž, kterou realizovali například skrze zahraniční diplomaty a novináře a velezradu, Tento motiv byl zdůrazněný u 77 analyzovaných textů. Třetím nejčastěji zdůrazňovaným motivem byla podkategorie systém vládnutí a vláda v Československu, kam patří například odtržení Československa od tábora míru a ochranných křídel SSSR, nabourání lidově demokratického režimu pomocí vnitrostátního puče a následné znovunastolení kapitalistického systému pod vedením západních imperialistů. Kromě negativních jevů do této kategorie spadá i zdůrazňování revolučních vymožeností a výhod socialismu, které lid získal díky lidově demokratickému řízení. Do kontrastu s těmito pozitivy pak byly často kladeny nevýhody kapitalismu. Tato podkategorie se objevila zdůrazněná u 64 textů. Velmi

zdůrazňovaným motivem tohoto politického procesu byla i kategorie válka, její rozpoutání, využití atomových zbraní, vraždění nevinných pracujících, žen a dětí, bombardování Prahy a také fakt, že údajná záškodnická skupina by se v případě válečného konfliktu postavila na stranu nepřítele – tedy západních imperialistů. Tento aspekt byl zdůrazněný u celkem 53 článků.

4.4 Ideologický čtverec a binární opozice u soudního procesu Milada Horáková a spol.

Tisková kampaň k soudnímu procesu s Vedením záškodnického spiknutí proti republice odstartovala na stránkách Rudého Práva 1. června 1950, kdy na straně tři vyšel obsáhlý text o průběhu prvního dne soudního přelíčení. Celá tisková kampaň v Rudém právu vychází s jednodenním opožděním oproti průběhu soudního procesu. Autorka si je vědoma toho, že následující analýza vychází ze širší znalosti historicko-společensko-politického kontextu a znalosti identifikace komunistické ideologie, která potvrzuje správnost komunistických rozhodnutí a zločinnost politických oponentů.

Už v prvním textu je zřejmé modelování údajné záškodnické činnosti na principu dvou stran, tedy Oni vs. My, v tomto případě lze pod My spatřovat – náš lid, pracující. Pod kategorií Oni pak třinácti člennou skupinu záškodníků, která jak sám článek říká: „představuje zločinný komplot od vyvlastněných továrníků přes politické ztroskotance, bezohledné kariéristy až k trockistickým záškodníkům a zavilým nepřátelům pracujícího lidu a jeho lidově demokratické republiky.“¹⁰¹ Další binární opozici je možné spatřovat v popisu činnosti jednotlivých kategorií. Zatímco ONI pracovali, aby se „připravili na to, vytvořit podle známých fašistických vzorů zločinnou pátou kolonu v naší zemi.“¹⁰² Zdůraznění záškodnické činnosti je zřejmé i z dalších vět článku, například „V nové válce, v níž by údernou silou imperialistických válečných štváčů měly být revanšistické, nacistické armády ze západního Německa, viděli jedinou naději pro obnovu kapitalismu v naší zemi ...“¹⁰³ Zatímco MY jakožto dělnický lid pracujeme pro lepší zítřky a revoluční vymoženosti.

Článek o úvodním dni soudního přelíčení má dvě textové formy, první z nich má reportážní charakter, kdy autor popisuje děj v soudní síni a přibližuje jej čtenáři. Tento způsob předávání informací mu umožňuje lepší dosažení persvazivní funkce, kdy má větší možnosti v tom, jak jednotlivé pasáže popíše pro příjemce sdělení. Oproti tomu je druhá část přepisem

¹⁰¹ RP. Chtěli válku proti republice, aby kapitalisté mohli znovu vykořisťovat náš lid První den přelíčení: Obžalovaná Horáková se přiznává k nejtěžším zločinům. 1. června 1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 129. s. 3.

¹⁰² RP. Chtěli válku proti republice, aby kapitalisté mohli znovu vykořisťovat náš lid První den přelíčení: Obžalovaná Horáková se přiznává k nejtěžším zločinům. 1. června 1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 129. s. 3.

¹⁰³ Tamtéž

soudního výsledku, ve které není takový prostor na výběr označení a zdůrazňovaných pasáží. Celkově je text rozdělen mezititulky do několika hypertémat, kdy každý mezititulek zdůrazňuje nějakou negativní činnost/vlastnost skupiny, jde například o „Prováděla špionáž ve prospěch příprav nové války“, „Nemohla se spolehnout na vnitřní síly z ČSR“ nebo „V době války by šli proti naší republice“.¹⁰⁴ Další binární opozici lze vidět hned v dalším odstavci, kdy MY jakožto československý lid oznamujeme „svobodmilovným národům celého světa radostný výsledek podpisové akce mírového prohlášení“,¹⁰⁵ ONI jakožto „hnusní agenti imperialismu přiznávají, že především pomýšleli na válku proti naší zemi.“¹⁰⁶ Ani při samotné „reportáži“ ze soudní síně nechybí hodnotící vyjádření – ONI jako obviněná Horáková, která „dávno před únorem pracovala jako agent západních imperialistů, (...) jde o prohnanou agentku“¹⁰⁷, a jako MY pak funguje „naslouchající zástupci lidu a všechen náš pospolité lid“¹⁰⁸. Další binární opozice je zřejmá v tom, že ONI „připravovali podle směrnic ze zahraničí, jaké budou kompenzace a reparace pro bývalé fabrikanty“ a MY jako „tváře těch, kteří dnes v našich továrních pracují na mírových závazcích“. Stavbu textu na protikladech je viditelná i v tom, že Horáková (ONI) „se vzdala mandátu z nenávisti proti lidově demokratickému režimu“¹⁰⁹, ale (MY) „Přes svůj nepřátelský postoj byla však v červnu 1948 zaměstnána v osvětovém referátě pražského magistrátu“¹¹⁰. Kontrast mezi tím, kdo je líčen jako my a kdo jako oni, je zřejmý i v další části textu – MY – „po únorovém vítězství lidu“, kdežto ONI jako „rozbíječi jednoty dělnické třídy“. Další zdůraznění jinakosti je vidět v pojmenování členů skupiny, kdy ONI jsou funkcionáři národně socialistické strany a MY jsou značeni jako dělníci.

V rámci ideologického čtverce lze pak z textu dekodovat tyto 4 roviny:

1. Zdůraznění našich pozitivních vlastností – výstavba míru, plnění mírových závazků
2. Zdůraznění negativních vlastností protistrany – Horáková byla před rokem 1948 poslankyní, ale už tehdy byla agentkou
3. Zmírnění našich negativních vlastností – chybí doložení, jak získal soud důkazní materiál
4. Zmírnění pozitiv protistrany - Horáková pracovala v zahraniční komisi národně socialistické strany, ale pracovala tam s únorovými pučisty

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Tamtéž

V rámci textu nechybí ani pejorativní vykreslování údajné protistátní skupiny, jsou zde označeni jako zrádná reakce, velezrádci, rozvratníci, reprezentanti rozvratnické činnosti snažící se o hospodářskou špionáž pro západní emigranty, zejména pak pro Petra Zenkla a Huberta Ripku, a následné vyvolání rozvratu v Československu, v případě východního bloku pak o vyvolání války. Negativně je vykreslován i plán na návrat kapitalismu, kdy se prokurátor táže Milady Horákové: „Prokurátor: Paní obžalovaná, ptám se znovu, zda tento program znamenal návrat továrníků do továren, které byly znárodněny? Horáková: Návrat vlastnictví těch továren. Prokurátor: Byl to program pro milionáře, nebo pro lid? Horáková: Byl to program pro buržoasní vrstvy.“¹¹¹ Zde je patrná další binární opozice – MY jako dělníci, pracující lid x Oni jako kapitalisté, továrníci a buržoasie. Další opozice je pak zřejmá z tvrzení, že dělníci nechtějí odevzdávat továrny kapitalistům x protistátní skupina, která počítala, že by k tomu mohlo dojít za „podmínek zvratu, změny režimu (...) jsme konkrétně viděli ve třech možnostech. V možnosti války, v možnosti dohody diplomatické, která by byla vynucena tlakem hospodářským...“¹¹² Text několikrát pracuje s dominantním motivem války, kterou chtěla protistátní skupina vyprovokovat. „Na podzim roku 1949 dostala Horáková dopis od Ripky, který, jak ukazují citáty, jež předčítá vrchní prokurátor, dokazuje znovu, že zrádná poúnorová emigrace pevně počítá s válkou proti vlastnímu lidu po boku německých nacistů. V dopise píše Ripka, že „západ počítá s protisovětskou náladou“ v západním Německu (...)“¹¹³ V této pasáži je možné vidět binární opozici, kdy Oni jako západ, emigrace a protistátní skupina chtějí válku proti My jako východní blok, naše republika, která si přeje mírovou výstavbu.

Zdůraznění některých pasáží se týká i strany My jakožto prostý lid, národ – například v druhé polovině textu uvádí autor textu – „Hledištěm soudní síně proběhl šum. Odpověď Horákové vzbudila u zástupců pracujícího lidu, kteří jsou přelíčení přítomni, velký odpor. Hnus, který každý z nich pocítil, je nejlepším vyjádřením hlubokého opovržení, s nímž se náš lid dívá na tyto zaprodance a agenty imperialismu.“¹¹⁴ Tuto část lze dekodovat jako stigmatizační část, kdy má každý správný příslušník československého pracujícího lidu pociťovat velký odpor a hnus při pohledu/pomyšlení na protistátní skupinu a další nepřátele státu. Zároveň je zde vidět šíření dominantní ideologie, která sice není vyjádřena přímo, ale vyzývá „prostý lid“ k tomu, aby byl zhnusen záškodníky, protistátní skupinou a oponenty režimu. Jinakost politického

¹¹¹ RP. Chtěli válku proti republice, aby kapitalisté mohli znovu vykořisťovat náš lid První den přelíčení: Obžalovaná Horáková se přiznává k nejtěžším zločinům. 1. června 1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 129. s. 3.

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ RP. Chtěli válku proti republice, aby kapitalisté mohli znovu vykořisťovat náš lid První den přelíčení: Obžalovaná Horáková se přiznává k nejtěžším zločinům. 1. června 1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 129. s.3.

názoru je brána jako něco špatného a tím, že to tisková kampaň opakovala, docházelo k šíření dominantní (komunistické) ideologie. Oni – zničení samostatnosti republiky, vybudování Středoevropské federace x My – budování šťastné budoucnosti v rámci samostatného Československa.

Pro porovnání toho, zda během kampaně došlo k posunu pojmenovávání obžalované skupiny a její činnosti a tvoření binárních opozic, je podroben analýze i poslední text z procesu soudního přelíčení ze dne 9. června 1950. Text je stejně jako u prvního umístěn na třetí stranu periodika, článek má dále titulek, úvodní pasáž a následuje větší podtitulek. Samotný text je stejně jako u prvního příkladu rozdělován mezititulky na hypertextové části, kdy mezititulky přibližuje, o čem daná pasáž pojednává. Oproti prvnímu textu, který zpracovával redaktor, tentokrát text podle zkratky pochází z agentury ČTK. První binární opozice lze najít hned v úvodní větě textu, kdy jako MY je označen Československý stát a její lid, zatímco jako ONI jsou vymezeni členové vedení záškodnického spiknutí. Další pak uvádí autor v prostředním sloupci, kdy tentokrát odkazuje k aktivitám – zatímco MY jako „pracující lid přispívá svou budovatelskou prací k posílení míru“¹¹⁵, ONI jako obžalovaní a odsouzení se stali „přímými agenty imperialistických osnovatelů války u nás“.¹¹⁶ Kontrast je patrný v pojmenovávání skupiny, ONI jsou agenti imperialistů, banda velezrádců, špioni, nepřátelská agentura, MY je poté náš pracující lid, budovatelský národ Československé republiky nebo zkráceně pracující. V závěru úvodního textu lze dekódovat zesílený kontrast, kdy je proti sobě stavěno velké vítězství československého lidu vynesemím rozsudku, zatímco nepřátelská agentura imperialistických osnovatelů války utrpěla velký krach plánů a prohru.¹¹⁷ Základní binární opozice MY jako pracující lid a ONI jako vedení záškodnického spiknutí proti republice je zároveň i atributem pro stigmatizaci lidí v československé společnosti, jakmile je někdo členem záškodnické skupiny, automaticky je mu přiřazeno stigma a měli by k němu podle toho přistupovat „normální“ členové společnosti, v tomto případě jde o negativní stigma a tudíž by měl stigmatizovaný být vyloučen ze společnosti, protože je mu přiřazen atribut, které z něj dělá méně člověka. Binární opozice lze spatřovat i v tom, co v textu není řečeno přímo, například v tom, jak je a není vykreslován Sovětský svaz. Na příkladu závěrečného textu ze soudního procesu uvádí prokurátor Vieska takovéto vymezení západních států – „odhalená banda zrádců,

¹¹⁵ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 3.

¹¹⁶ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 3.

¹¹⁷ Tamtéž

kteřá se spojila s úhlavními nepřáteli našeho lidu, s americkými imperialisty, že jen cizí imperialističtí interventi by jim mohli dopomoci zpět ke ztracenému panství.“¹¹⁸ Na základě znalosti dobového kontextu a v rámci jiných textů je naopak Sovětský svaz označován jako věrný a věčný přítel Československa a pouze v tábore míru pod ochrannými křídly Sovětského svazu se může republika dařit. Binární opozici lze vidět i v kontrastu – „buržoasie, která vždy stavěla sobecké zájmy nad zájmy národa. Náš lid má v tomto směru bolestné zkušenosti-¹¹⁹

Text zdůrazňuje také pohled na špionáž, zejména na tu kapitalisticky- imperialistickou, a prokurátor zdůrazňuje znovu její nebezpečnost – „je to nástroj každodenní nepřátelské politiky vedené imperialisty proti nám. Špionáž, to je dále i zbraň vnitřních nepřátel. K tomu, aby vnitřní nepřítel mohl na příkaz z venku či z vlastního podnětu se souhlasem z venku sypat písek do výstavby naší republiky, k tomu, aby mohl nahlodávat naši výstavbu, potřebuje vnější i vnitřní nepřítel zprávy, zprávy, zprávy a zprávy. Nepřátelé potřebují vědět potřebné informace o naší situaci, aby mohli na základě těchto informací rozbít naši výstavbu.“¹²⁰ Text už ale nezmiňuje podíl sovětských agentů, kteří v tehdejší Československu pobývali, šlo například o sovětské poradce, kteří působili v rámci KSČ, podíleli se na konstrukci monstrprocesů. Podrobněji o jejich loze referuje například Rudolf Kroll, „V říjnu roku 1949 byli do Československa vysláni sovětskí bezpečnostní poradci (Lichačev a Marakov) se Stalinovým úkolem hledat zrádce i v řadách předních funkcionářů KSČ, což vyvolalo v politbyru jistou nervozitu.“¹²¹ Opozice je budována i co se týče počtu, u kategorie ONI jako protistátní skupina se mluví o jedincích, zatímco MY jako československý lid jako miliony, patrné je to z další části závěrečné řeči prokurátora Viesky. „Bylo by velmi mylné domnívat se, že tyto skupiny jsou neškodné. Musíme si uvědomit, že tisíce, desítky a miliony budují. A stačí jednotlivci, aby toto budování vážně poškodili. Stačí jeden nepřítel, aby vážně poškodil pec budovanou rok. Stačí jeden Buchal, aby rozbil to, co tisíce a tisíce budují.“¹²² Binární opozici je možné spatřovat i v základním rozdělení tehdejšího světa na Východ a Západ, kdy jako MY je míněn Východ a jeho „bojovníci za mír v kapitalistických zemích, opírající se o mohutné, nepřemožitelné mírové síly Sovětského svazu a zemí lidové demokracie“ a Západ (ONI) je značen jako „imperialističtí osnovatelé války“, s tím souvisí i další část textu, ze které vyplývá, že země

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ KROLL. Rudolf. *Gottwald a jeho doba*. Praha: XYZ, 2019. ISBN 978-80-7597-561-4. s. 252.

¹²² ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 3.

¹²² Tamtéž

lidově demokratického zřízení chtějí žít šťastně, lidsky a v míru, zatímco v kapitalistickém režimu toto není možné, viz další část – „lid naší republiky nejen vybuduje zde ráj na zemi, ale tento ráj uhájí proti všem černým silám starého podlého světa, odsouzeného k záhubě“¹²³, dále je zřejmý kontrast mezi kapitalismem a lidovou demokracií, kdy kapitalismus je jako ONI a „zbaví lid všech jeho svobod a revolučních vymožeností a zničení samostatnosti a svrchovanosti republiky“.¹²⁴

Další zjevný kontrast je v závěrečné řeči prokurátorky z lidu Ludmily Brožové, která ji staví na rozdílnosti obžalovaných žen a pracujících žen, kdy „zatím co textilačka Herajtová z Kotony v Berouně zvyšovala svůj výkon na automatických stavech, aby co nejvíce pomohla budovat naši republiku, obžalovaná Horáková dávala v podzemí dohromady nepřátelské bandy ke zničení naší republiky.“¹²⁵ Podobný kontrast je zmíněný i u obžalované Antonie Kleinerové a Františky Zemínové– „zatím co údernice Dítětová ze Spojených oceláren v Jihlavě plnila tvrdé normy na 159%, aby přispěla ke zvýšení životní úrovně svých spoluobčanů, organizovala obžalovaná Kleinerová špionážní síť, aby své spoluobčany zrazovala“¹²⁶, a „Zatím co naše ženy nastupovaly do práce, aby uvolnily muže pro obtížnější zaměstnání a tak pomohly výstavbě šťastné budoucnosti pro naše děti, obžalovaná Zemínová pomáhala také při výstavbě – ale teroristických skupin.“¹²⁷

Obecně lze tedy ideologický čtverec v rámci soudního procesu s Miladou Horákovou popsat následovně:

1. Výhodnost a revoluční výtěžky pracujících díky nástupu socialismu a komunistické moci – dělníci nikdy neměli lepší životní a pracovní podmínky
2. Snaha protistátní skupiny o zničení lidově demokratického zřízení, znovunastolení kapitalismu a rozpoutání nové války
3. Marginalizace vztahu se Sověty, jsou to naši velcí přátelé a nejsme jejich „kolonií“

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 4.

¹²⁶ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 4.

¹²⁷ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 4.

4. Marginalizace odbojové a poválečné činnosti práce obžalovaných, například u Horákové a Zemínové, které bojovaly a prosazovaly práva pro ženy jak v předválečném, tak i v poválečném období

Obecně by pak binární opozice mohly vypadat pro proces Milady Horákové následovně:

My vs Oni

Dělníci, pokrokový lid x Zkrachovalí reprezentanti politických stran

Budovatelské úsilí x Záškodnická činnosti, špionáž

Mír x Příprava války

Budování šťastných zítřků x Použití atomové pumy

Šťastné ženy dělnice x Ne-ženy připomínající gestapačky/ Hitlera

Východ x Západ

Výdobytky pro dělníky x Vykořisťování pracujících kapitalisty

Veřejné vlastnictví x Soukromé vlastnictví

4.5 Stigmatizace v rámci soudního procesu Milady Horákové

Proces stigmatizace, díky které jsou členové protistátní skupiny a další odpůrci komunistického režimu postupně vyčleňováni z „normální společnosti“, se děje v několika rovinách. Stigmatizováni jsou nejprve političtí oponenti, kterým jsou přiřazovány negativní rysy jako zavilí nepřátelé lidu, mají nenávist k vlastnímu lidu, chtěli zničit samostatnou republiku, pracovali za peníze západních imperialistů apod.

Další stigmatizací pak procházejí zejména obžalované ženy, u nich se stigma týká i pohlaví a jsou jim přiřazovány znaky, které z nich činí stigmatizované ne-ženy nebo méně ženy pro své názory, jako například u Milady Horákové. 2. června otisklo Rudé právo text Ludmily Cekotové Chtěla, aby byla bombardována Praha. V tomto textu přiřazuje autorka souzené Miladě Horákové následující atributy – „S otřesným klidem, pro který se dá stěží nalézt jiné slovo než surový, s chladnokrevným cynismem (...)“¹²⁸ „Říká to bez stínu lítosti. Mrzí ji jedině, že byla zatčena, že nemůže rozvracet a podvracet dál“. Sedmého června pak vyšly v deníku i dopisy od čtenářů, kde jsou Miladě Horákové přiřazovány další negativní atributy. „Dr

¹²⁸ CEKOTOVÁ. Ludmila. Dělníci na procesu. 3.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 131, s.1.

Horáková, která dnes stojí před státním soudem v Praze, jistě nežila takovým životem jako já a tisíce jiných“¹²⁹, „jak si mohla přát a pracovat pro to, aby byla zase válka“¹³⁰, „jak klidně a cynicky se může žena přiznávat k takovým zločinům“¹³¹. Další negativní atributy přiřazuje obžalované i text čtenáře Ladislava Šejbla, kdy o Horákové píše: „Je téměř neuvěřitelné, kolik zvrhlosti, otrlosti a zášti byli schopni tito lidé“ nebo „Svoji otrlost dokázala tato žena a matka, (...) Tak cynicky odpověděla, přes to, že prokurátor jí připomněl její šestnáctiletou dceru, která v Praze bydlí,“¹³² Tlak na city, které podle soudního procesu chybí obžalovaným ženám, lze vidět i v závěrečné řeči prokurátorky z lidu Ludmily Brožové, která říká: „A naše dobré ženy a mámy se ptají, kam jste daly srdce, vy obžalovaná Horáková, Kleinerová, Zemínová, když jste zrazovaly naši vlast a boj milionů a milionů žen za mír?“¹³³

Zcela odlišnou stigmatizaci přisoudili vedoucí funkcionáři pro obžalovaného Závíše Kalandru, který je líčen jako „kdo už dávno ztratil sebemenší podobnost s člověkem. „pracoval jako ubohý, prostý bezduchý robot.“¹³⁴, další negativní atributy pak přiřazuje obviněnému závěrečná řeč Josefa Urválka, kdy o Kalandrovi říká, že „je ztělesněním všech zjevů, které charakterisují trockismus, (...) pro Závíše Kalandru je charakteristická další vlastnost. Je to záludnost, s níž sledují svůj konečný cíl – zmařit výstavbu socialismu.“¹³⁵ Dále podle prokurátora „myslí zločinecky a je podlý.“¹³⁶

4.6 Analýza dat v rámci soudního procesu v případě Babice

Následující kapitola se věnuje popisu a interpretaci získaných dat v rámci soudního procesu v babickém případě. V rámci sledovaného období vyšlo na stránkách Rudého Práva celkem 37 textů, ve kterých se objevovala zmínka o soudním procesu nebo záškodnické skupině. Autorka si je vědoma toho, že co do počtu jde o podstatně menší počet textů než v případě Milady Horákové nebo Rudolfa Slánského, přesto se rozhodla tento proces zařadit do vzorku, protože významem, tvrdostí trestů a dopadem na československou společnost splňuje parametry monstrprocesů. V rámci všech soudních procesů bylo odsouzeno 106 lidí, padlo 11

¹²⁹ DUFKOVÁ. S. S opovržením odsuzujeme zrádce. 7.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č.134, s.5

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Tamtéž

¹³² ŠEJBL. Ladislav. Ještě více budeme bděti. 7.6.1950. Rudé právo. ročník 1950. č. 134. s. 5.

¹³³ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 4.

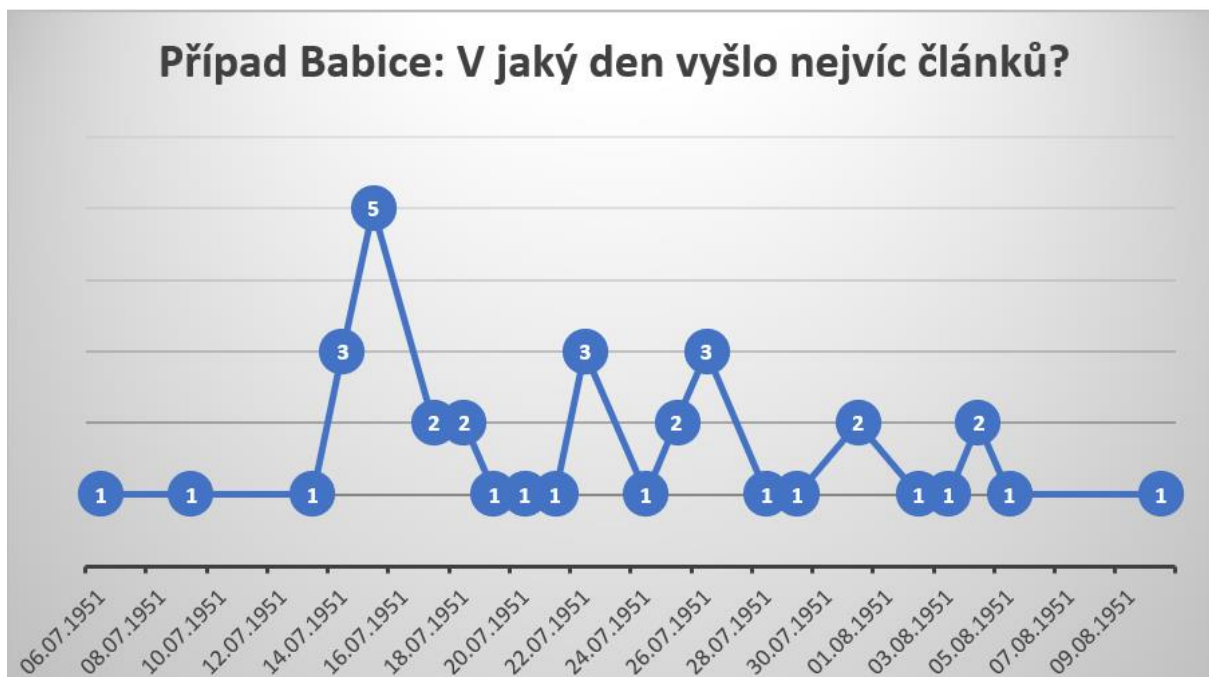
¹³⁴ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 3.

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ ČTK. Jménem republiky a jejího lidu: Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. 9.6.1950, Rudé právo, ročník 1950, č. 136. s. 4.

¹³⁶ Tamtéž

trestů smrti, 4 doživotní tresty, dalších pět lidí si odneslo trest odnětí svobody na 25 let. Celkově padly v soudním procesu tresty odnětí svobody v celkové výši 1250 let odnětí svobody.¹³⁷

Graf č. 10: Kdy vyšlo v Rudém právu nejvíce článků pojednávajících o babickém případě

Stejně jako u procesu s Miladou Horákovou i v tomto případě byla sledována četnost publikovaných textů vypovídajících o politickém procesu v rámci případu Babice. Úplně první text, který referoval o babických událostech, otisklo Rudé právo 6. července 1951, tedy tři dny poté, co byla skupina Ladislava Malého dopadena a částečně zneškodněna. Samotné soudní přelíčení odstartovalo o týden později, konkrétně bylo zahájeno 12. července 1951. I v tomto případě začala tisková kampaň v ústředním deníku s jednodenním zpožděním, 13. července otiskli text o činnosti odbojové skupiny a začátku soudního přelíčení. Text vyšel pod názvem „Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže“¹³⁸. Rozsudky pak soud vynesl 14. července 1951. Právě den poté 15. července, vyšlo v Rudém právu pět textů, které odkazovaly k výsledkům soudního přelíčení. První z nich byl na titulní stránce pod názvem „Jménem všeho našeho lidu“¹³⁹, dále pak „Rozsudek nad vrahy z Babic“¹⁴⁰ umístěný také na titulní straně a dále pak „To jsou oni“¹⁴¹ na straně sedm, „Vlna rozhořčení pracujících

¹³⁷ Blíže v NAVARA. Luděk. KASÁČEK. Miroslav. Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let. Brno. Host. 2008. ISBN: 978-80-7294-281-7. s.308-312.

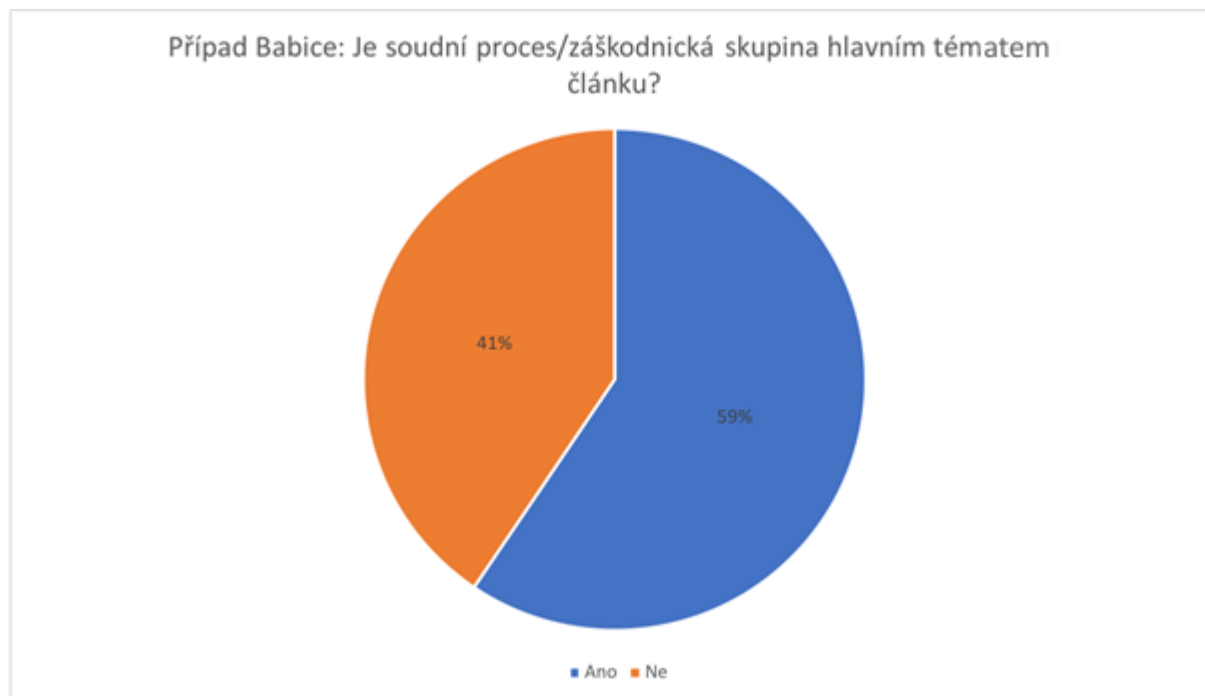
¹³⁸ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 163. s.3.

¹³⁹ Nepodepsáno. Jménem všeho našeho lidu. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo.165. s.1.

¹⁴⁰ ČTK. Rozsudek nad vrahy z Babic. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo.165. s.1.

¹⁴¹ CEKOTOVÁ. Ludmila. To jsou oni. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo.165. s. 7.

nad vraždou v Babicích“¹⁴² také na sedmé stránce a „Jsou to vyvrhelové lidské společnosti“¹⁴³ na poslední osmé straně deníku. Tisková kampaň poté pozvolně pokračovala až do konce července. Vzhledem ke skladbě odsouzených, mezi kterými převažovali vesničtí rolníci a sedláci, tato propagandistická kampaň dobře dokreslovala agitaci v zemědělství vzhledem k probíhajícímu žnám a boji proti vesnickým boháčům a kulakům.

Graf č. 11: V kolika procentech případů bylo soudní proces/záškodnická skupina hlavním tématem článku v rámci případu Babice

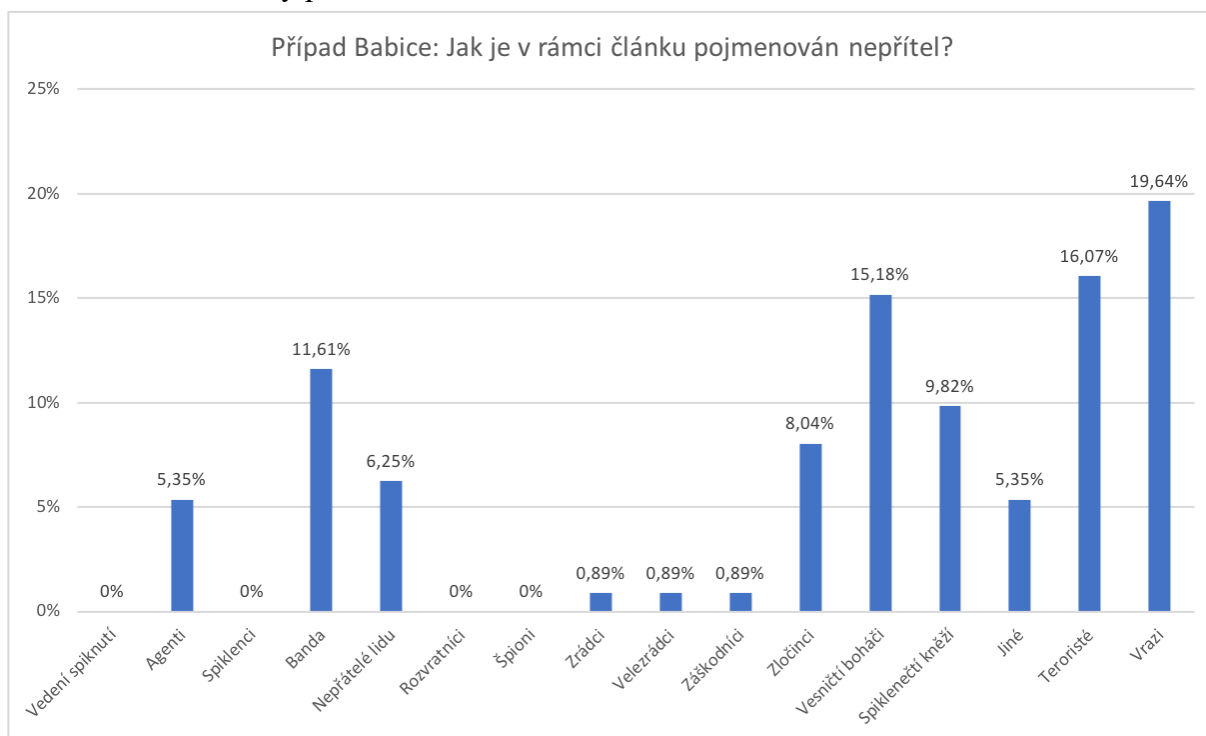
Z grafu je patrné, že soudní proces byl hlavním tématem téměř v šedesáti procentech z celkového počtu textů, konkrétně šlo o 22 článků. Vedlejším tématem byl pak u patnácti textů. Tyto texty měly většinou jako hlavní téma veřejné schůze pracujících lidu, na kterých byly přijímány různé rezoluce jako odpovědi na činnost skupiny a následný politický proces, nechyběly ani přímé reakce pracujících, například text z 15. července 1951, který vyšel pod názvem „To jsou oni“¹⁴⁴, autorka zde popisuje svoje zkušenosti s velkostatkáři a kapitalisty a poukazuje také na to, jakou bídu zažívala během první republiky, zatímco nyní v dobách socialismu se má podstatně lépe. Autorka v závěru textů také zdůrazňuje, že členové záškodnické skupiny byli velmi slušně placeni západními imperialisty za svou teroristickou činnost. Zároveň dodává, že tak činili, aby se dostali zpátky k moci. Odsuzuje také zapojení

¹⁴² ČTK. Vlna rozhořčení pracujících nad vraždou v Babicích. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo.165. s. 7.

¹⁴³ CTIBOROVÁ. O. Jsou to vyvrhelové lidské společnosti. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo.165. s. 8.

¹⁴⁴ CTIBOROVÁ. O. To jsou oni. 15.7.1951. Rudé právo. Ročník 1951. č.165. s. 8.

katolických kněží, kteří podle jejich slov měli „v jedné ruce růženec a v druhé revolver, se kterým šli zavraždit slušného člověka.“¹⁴⁵ V rámci jiných hlavních témat, které ale měly souvislost se záškodnickou skupinou, byl sledován i osud samotné obce Babice, kdy 31. července vyšel text pojednávající o ustavování nového Místního národního výboru právě v Babicích¹⁴⁶. Reportážně pojatý text přibližuje čtenářům zájem pracujících o volbu nových členů MNV a samotný průběh akce.

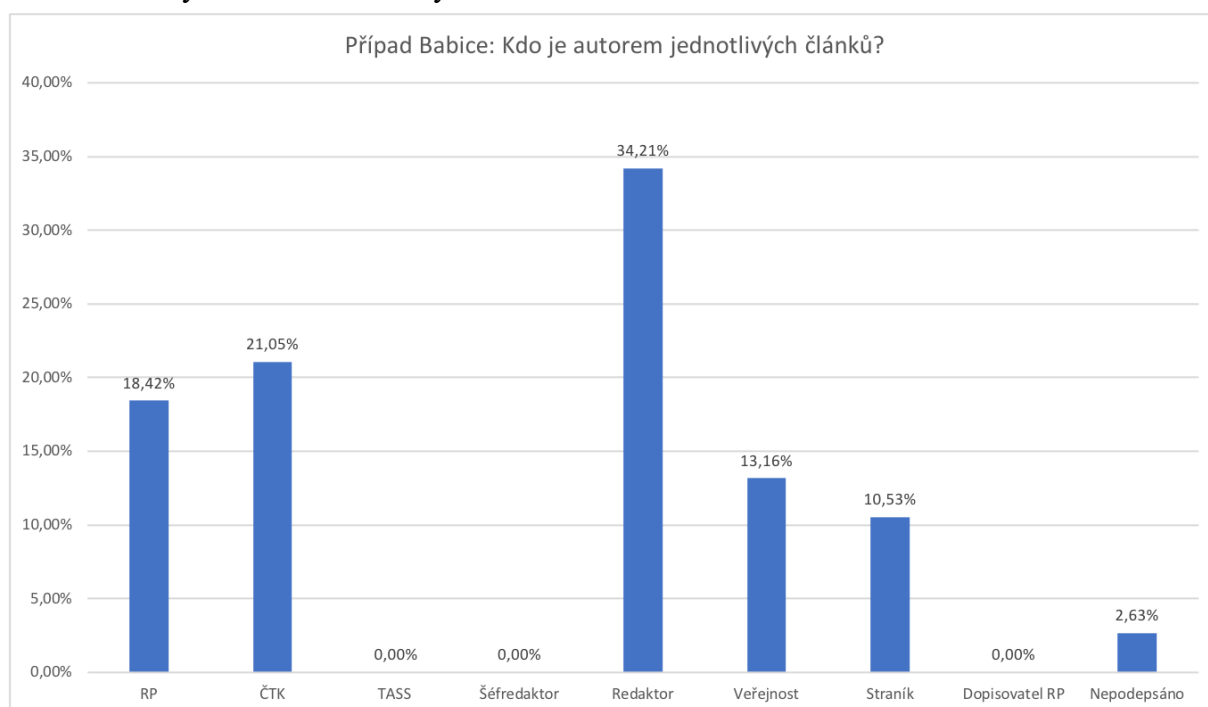
Graf č. 12: Jak byli v rámci tohoto soudního procesu pojmenováni obvinění

V rámci babického soudního procesu došlo k proměně pojmenování souzených osob. Nejčastější pojmenování bylo označení vrazi, které může odkazovat k událostem v babické škole. Celkem se vyskytlo u 22 analyzovaných textů. Na druhém místě je pak pojmenování teroristé, skupina kolem Ladislava Malého byla totiž Státní bezpečností vnímána jako teroristická. Označené teroristé se vyskytlo celkem u osmnácti případů. Třetí nejčastější bylo označení nepřátel jakožto vesnických boháčů, což odkazuje ke složení skupiny. Velkou část totiž tvořili drobní sedláci, se kterými komunistický režim v padesátých letech bojoval. Zdůraznění toho, že vesničtí boháči jsou schopni i těch nejhorších činů, mělo pomoci k urychlení kolektivizace a zakládání Jednotných zemědělských družstev. Podobně je tomu i s důrazem na zapojení spikleneckých nebo reakčních kněží katolické církve. Babice se totiž nacházejí v regionu, kde byla i počátkem padesátých let velmi silná religióznost tamního

¹⁴⁵ Tamtéž

¹⁴⁶ LAŽANSKÁ, Ivana. Nový místní národní výbor v Babicích. 31.7.1951. Rudé právo. Ročník 1951. č.178. s.6.

obyvatelstva. Zdůraznění toho, že se do skupiny kolem Ladislava Malého zapojili i kněží, mělo přispět k další diskreditaci církve v očích veřejnosti a přerodu obyvatel na osoby bez katolického vyznání nebo bez víry.

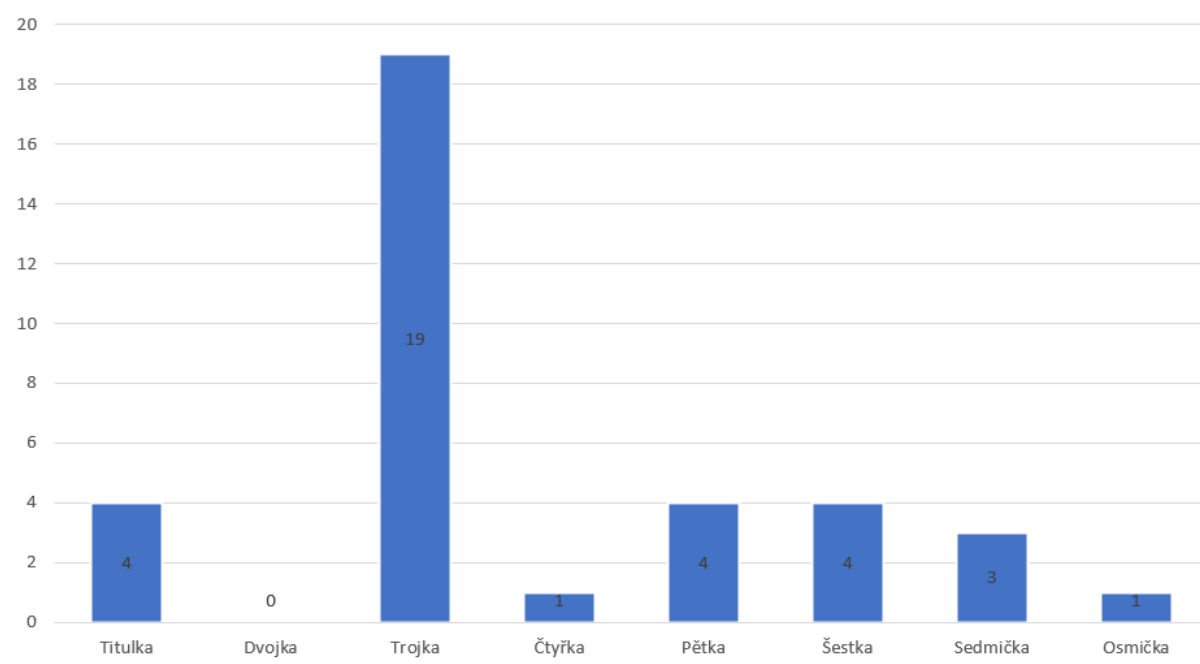

Graf č. 13: Kdo byl nejčastějším autorem publikovaných textů

Obdobně jako u procesu se skupinou okolo Milady Horákové, i v roce 1951 mělo Rudé právo několik zdrojů, ze kterých odebíralo textový materiál. Kromě redaktorů využívalo i zprávy Československé tiskové agentury, texty od veřejnosti nebo čtenářů a komunistických funkcionářů. Při označování autorství opět využívali tři cesty, buď bylo u textu uvedené celé jméno, případně iniciála křestního jména a celé příjmení, u článků redaktorů byla někdy využita zkratka RP, pokud byl text od zpravodajské agentury, byl označen zkratkou ČTK, a v několika případech publikovalo Rudé právo nepodepsané texty. Textů, které byly přímo od redaktorů, bylo ve zkoumaném období celkem 13, 8 textů pocházelo od Československé tiskové kanceláře, od čtenářů otisklo Rudé právo 5 článků, další 4 napsal straník a jeden text byl publikován bez zkratky nebo podpisu. V rámci kategorie redaktor byl zkoumán i konkrétní počet článků u jednotlivých autorů, nejvíce jich napsala Ludmila Cekotová, celkem 8, u 4 textů je jako autor

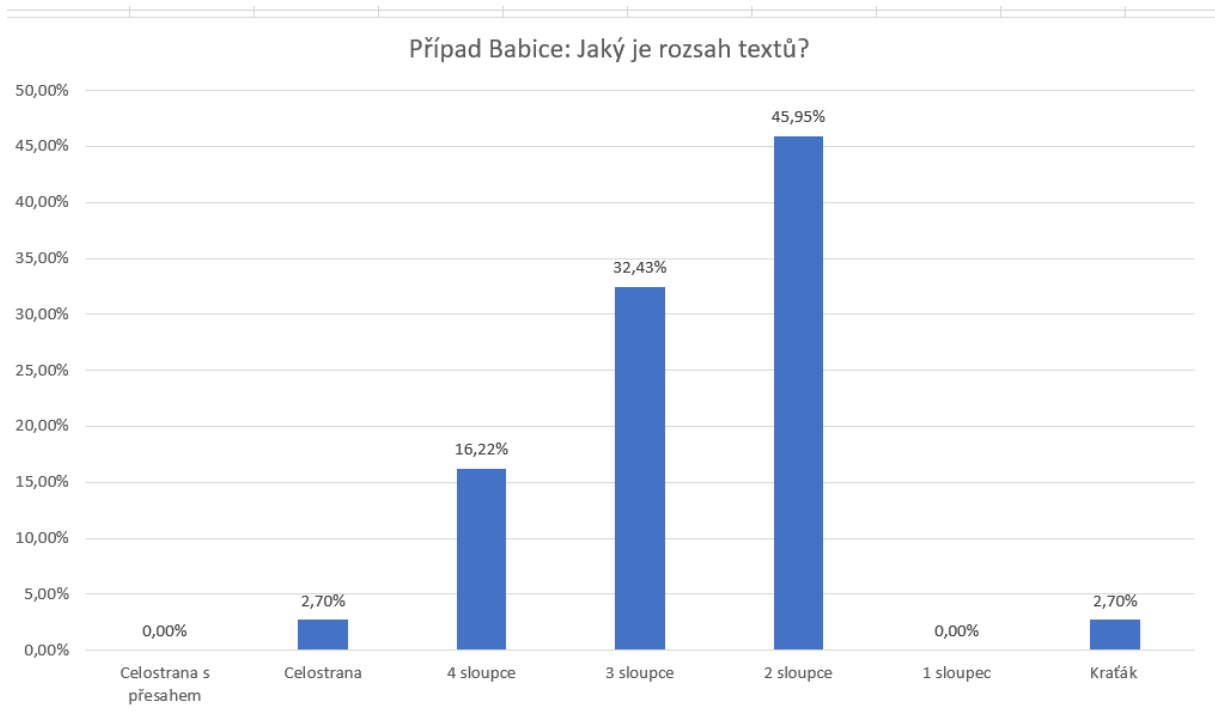
uvedený Drahomír Bárta a jeden text napsala Hana Sajnerová. U kategorie stránek byl nejaktivnější externista Rudého práva a zároveň náměstek ministra vnitra Gríša Spurný.

Případ Babice: Kde je v periodiku umístěný článek?

Graf č. 14: Na kterých stránkách periodika byly texty publikovány

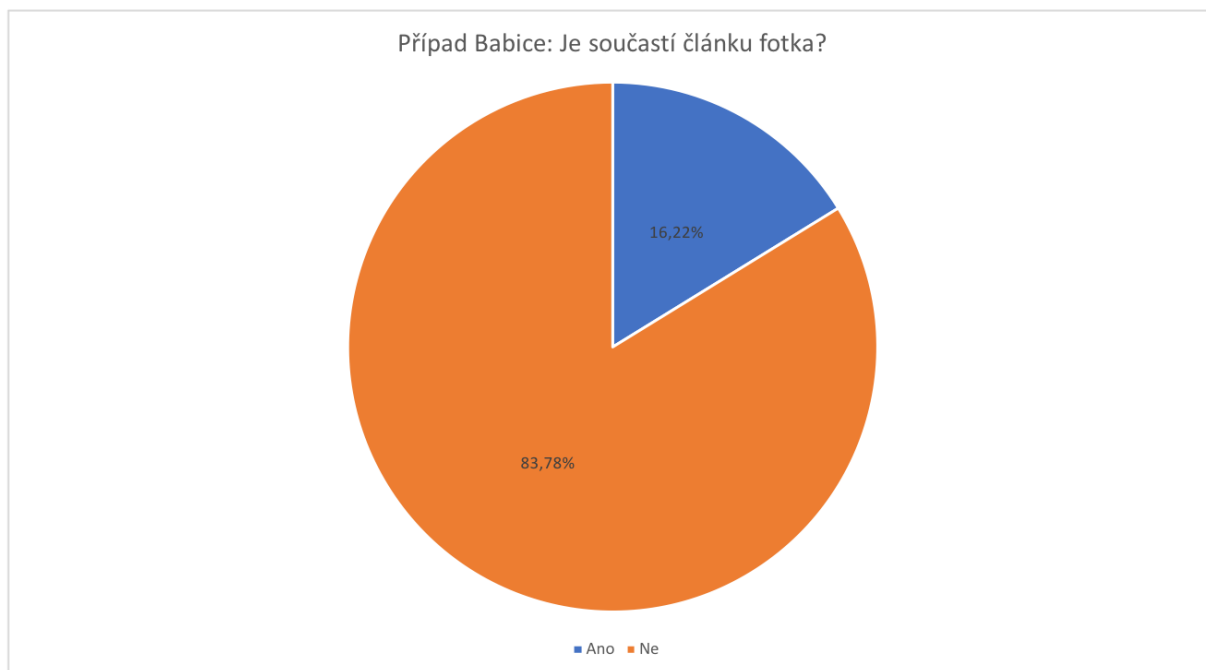
Z výsledků je patrné, že hlavní stranou, kam byly umístovány texty ze soudního procesu, byla strana tři, kde otiskli celkem 19 textů, shodně potom byla využívána titulní strana a strana pět a šest. Právě strana tři byla Rudým právem často využívána k publikaci zásadních textů, dle žurnalistické praxe je to první strana, na kterou se čtenáři po titulce podívají. Naopak ani jeden text se neobjevil na straně dvě, která se zabývá většinou zahraničním zpravodajstvím a nejzásadnějšími událostmi ze světa. Ze získaných dat lze vyvodit, že pro informování o procesu byla schematicky využívána strana tři, doplněná stranami jedna, pět a šest.

Graf č. 15: Jaké rozsahy měly publikované texty

Jak je vidět na grafu, téměř polovina textů měla rozsah na dva novinové sloupce, konkrétně šlo o 17 článků. Třísloupcových článků bylo z celkového počtu 12, rozsah na čtyři novinové sloupce mělo šest textů. Shodně po jednom textu měly pak rozsahy celostrany a krátkých zpráv. Celostrany byly věnované reportážnímu textu ze soudní síně s přetiskem části výsledků, který byl publikován 14. července 1951 pod názvem *Za denní žold z rukou amerických imperialistů šli vraždit a usilovat o rozvrat republiky*.¹⁴⁷

¹⁴⁷ ČTK. *Za denní žold z rukou amerických imperialistů šli vraždit a usilovat o rozvrat republiky*. 14. července 1951. *Rudé právo*. Ročník 1951. č. 164. s. 3.

Graf č. 16: Využívání obrazového materiálu jako součást textů

V rámci babického případu bylo celkem šest textů doplněno o obrazový materiál. Nejvíce fotek obsahuje text z 20. července, který se jmenuje Svědectví o Babicích.¹⁴⁸ Hned pod titulkem je umístěná fotografie školy v Babicích, kde došlo k osudným vraždám, je doplněna titulkem: „Babická škola, dějiště podlé vraždy. V pozadí budova fary, odkud byl zločin osnován.“¹⁴⁹ Tato fotka je přes tři novinové sloupce. Další fotografie je umístěna v horní polovině textu, konkrétně v prostředním novinovém sloupci. Je na ní vyobrazen soudruh František Bláha, který z trojice komunistických funkcionářů přežil útok. Konec textu pak doplňuje třetí fotografie, která zobrazuje chodbu uvnitř babické školy. Fotka je přes dva novinové sloupce a je u ní doplněn titulek: „Schodiště babické školy, místo zločinu“¹⁵⁰. Další fotografie související s babickým procesem se objevily v deníku Rudé právo o dva dny později, konkrétně u textu Babičtí hrdinové.¹⁵¹ Článek Ivany Lažanské doplňují dvě fotografie, jde o portréty zastřelených funkcionářů – učitele Tomáše Kuchtíka a zemědělce Josefa Roupce. Obrázky jsou umístěné v horní polovině textu a každý má velikost jednoho novinového sloupce. Hned pod tímto textem se nachází další text související s babickým případem pod názvem Prostřelená legitimace strany¹⁵², věnuje se třetí oběti dělníku Bohumíru Netoličkovi. Text ale nedoplňuje fotografie člena Místního národního výboru, nýbrž fotografie jeho prostřelené

¹⁴⁸ BÁRTA, Drahomír. Svědectví o Babicích. 20. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 169. s. 3.

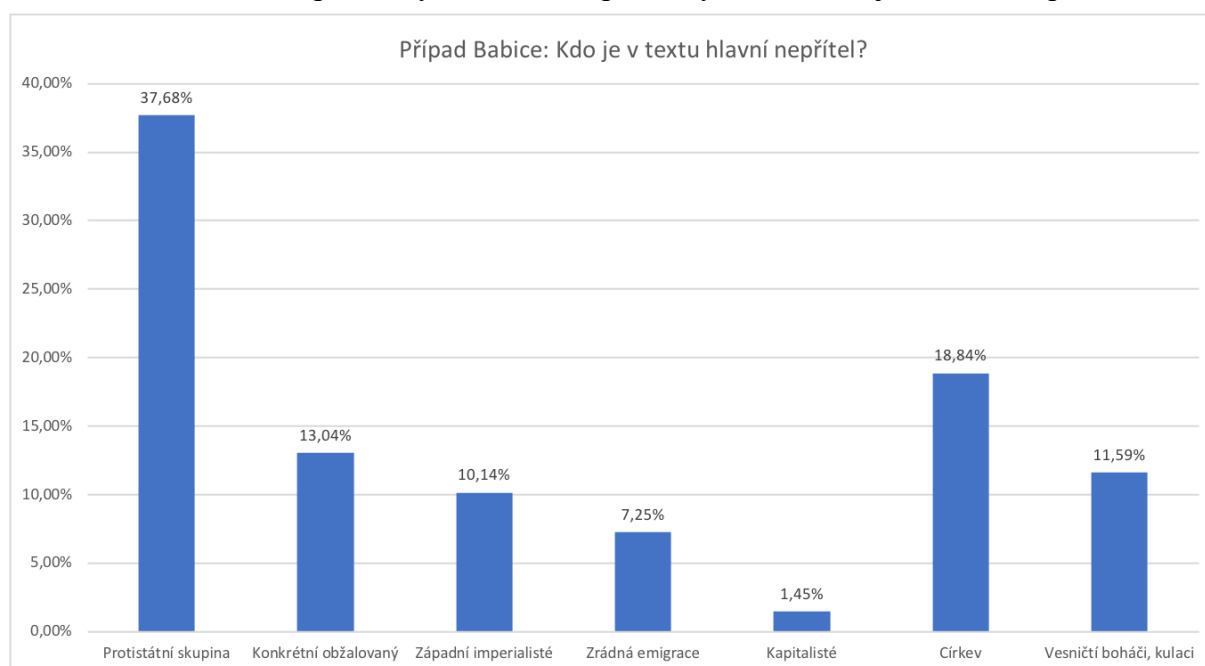
¹⁴⁹ Tamtéž

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ LAŽANSKÁ, Ivana. Babičtí hrdinové. 22. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 171. s.3.

¹⁵² BÁRTA, Drahomír. Prostřelená legitimace strany. 22. července 1951. Ročník 1951. č. 171. s. 3.

legitimace. Netoličku totiž trefila při přepadení kulka přímo do aorty a pronikla přitom skrze jeho stranickou legitimaci. Tento dokument se pak stal v rámci komunistické propagandy jakousi relikvií. O prostřelené legitimaci dokonce vznikla i báseň a byla vystavována na výstavách. Fotka zobrazuje nejprve přední desky legitimace a poté stránku s údaji mrtvého funkcionáře. Každá fotografie má velikost jednoho novinového sloupce. Další obrazový materiál související s babickým případem otisklo Rudé právo 26. července 1951 u článku Beseda nad novinami¹⁵³. Ve spodní části je textová složka doplněná fotografií s titulkem „Agitátorka Křížová předčítá pracovní skupině žen z hospodářství ČSSS v Hrdlech“¹⁵⁴ z Rudého Práva. K této své agitační práci využívá krátkých dopoledních přestávek.“¹⁵⁴ Fotka zobrazuje sedící ženy v kruhu, uprostřed nich sedí agitátorka a předčítá noviny, obrázek je umístěný přes tři novinové sloupce. Poslední obrazový materiál v souvislosti s babickými událostmi se objevil v Rudém právu 29. července 1951 u textu Ivany Lažanské Náš pan učitel.¹⁵⁵ V tomto případě fotografie zabírá dva novinové sloupce. Nejde o klasickou fotografii, ale o přetisk dopisu Marie Roupcové, která byla žákyní zastřeleného učitele a funkcionáře Tomáše Kuchtíka. V dopise žákyně líčí své vzpomínky na učitele a jeho skvělou povahu.

Graf č. 17: Kdo byl hlavní nepřítel v rámci babického případu

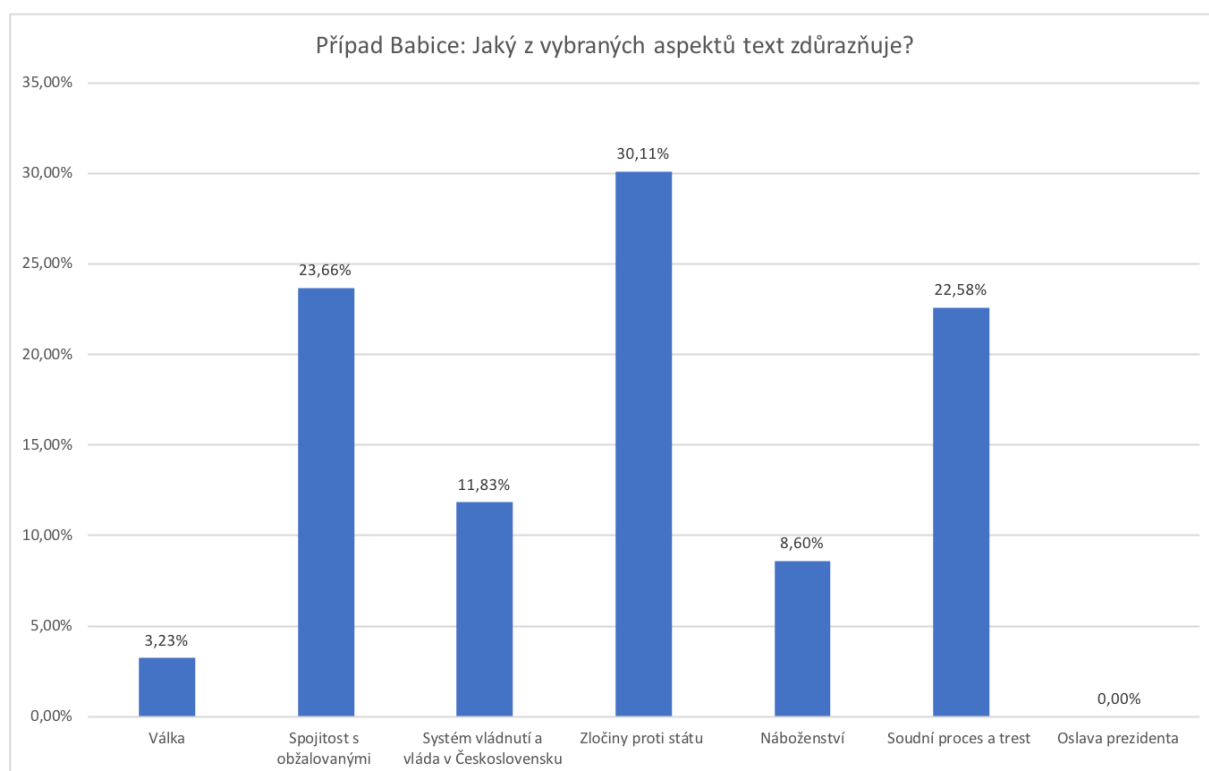
V rámci soudního procesu v Případu Babice byla nejčastěji zacíleným nepřítelem protistátní skupina, celkem šlo o výskyt u 26 analyzovaných textů. Z grafu je též patrné, že babický soudní proces je specifický i v tom, že ve velké míře cílil také na církev. Proti církvi

¹⁵³ SAJNEROVÁ, Helena. Beseda nad novinami. 26. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 174. . 3.

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ LAŽANSKÁ, Ivana. Náš pan učitel. 29. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 177. s. 5.

bylo namířeno třináct textů, nejčastěji šlo o útoky na osoby kněží Františka Pařila a Václava Drboly. Kromě nich texty útočily i přímo na Vatikán, který označovaly jako pomocníka západních imperialistů.¹⁵⁶ Devět textů se zaměřovalo přímo na konkrétního obžalovaného, nejčastěji šlo o sedláka a zároveň hrdinu domácího odboje druhé světové války Antonína Plichtu a jeho dva syny, kteří se zapojili do ilegální skupiny okolo Vladimíra Malého. Právě Antonín Plichta byl uznávanou osobností regionu, a proto jeho diskreditování mělo za cíl zvýšit nenávisť proti soukromým sedlákům a urychlit kolektivizaci a zakládání JZD v regionu. Kromě rodiny Plichtových bylo na soukromé rolníky útočeno i skrze osobu dalšího z obviněných – Antonína Mytisky.

Graf č.18: Jaké aspekty nejvíce zdůrazňuje babický případ

Také u babického politického procesu byly sledovány zdůrazněné motivy. Z grafu je patrné, že nejdůrazňovanější kategorií byly zločiny proti státu, výskyt byl u 28 textů. Při bližším pohledu na články, ve kterých se tato hodnota projevila zdůrazňovali autoři například „zákeřnost, bestialnost a surovost vražd, teroristické akce, jimiž skupina rozvracela pokojnou

¹⁵⁶ Například v textu NEPODEPSÁNO. Jménem našeho lidu. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č.165. s. 1., kde autor píše: „A právě tak, jako je politika Vatikánu nejtěsněji spjata s imperialistickými válečnými paliči, právě tak v jihlavském procesu na lavici obžalovaných seděli v jedné řadě bok po boku dva reakční zrádní kněží, kteří zradili lid, vyloučili se z národa, prodali své náboženství a lásku k bližnímu zájmům Vatikánu, který se nesmířil a nechce smířit se ztrátou své politické a hospodářské moci v naší lidově demokratické republice.“

práci lidu, gangsterské metody vydírání a zastrašování.¹⁵⁷ Druhým nejčastěji zdůrazňovaným motivem je s výskytem ve 22 člancích pak spojitost s obžalovanými. Detailnější pohled pak potvrzuje, že v tomto případě šlo o zdůrazňování spolupráce ilegální skupiny s reakční emigrací, příjem instrukcí od západních imperialistů a zapojení vycvičeného vraha a špiona v osobě Ladislava Malého, obrovský chtíč členů skupiny být teroristy nebo kolaborace s Němci během druhé světové války a také proměna osob bývalých odbojářů na prosté zbabělce, když objevili odpor obyvatelstva.¹⁵⁸ Třetím nejvíce zdůrazňovaným motivem pak byla podkategorie soudního procesu a trestu, tato kategorie z valné většiny odkazuje na rozhořčení lidí nad činy protistátní skupiny, žádosti o tvrdé nebo absolutní tresty a dále sliby na zvýšení pracovních závazků, zlepšování norem a uvědomění si obyvatelstva, že je nutná zvýšená bdělost a ostražitost, zvláště pak u vnitřního nepřítele, kam patří zejména vesničtí boháč a kulaci odmítající kolektivizaci.¹⁵⁹ V menší míře pak byl kladen důraz na návrat kapitalismu do Československa, zničení socialismu a kolektivizace, znovunastolení vlády fabrikantů a velkostatkářů a vykořisťování pracujícího obyvatelstva.¹⁶⁰ Co se týče zdůrazňování motivu náboženství, šlo většinou o napojení skupiny na zrádný Vatikán, tvrzení, že církve zradila lid, zločiny řadových kněží, kteří pomáhali teroristům, a následné schválení církevních trestů pro zapojené kněží a jejich degradace.¹⁶¹

4.7 Ideologický čtverec a binární opozice u soudního procesu v Případu Babice

Soudní proces sice probíhal mimo hlavní centra republiky, konkrétně v Jihlavě, přesto jej doprovázela podobně propracovaná kampaň, která zasáhla všechny tehdejší komunikační kanály. Nedílnou částí byla i tisková kampaň právě na stránkách Rudého práva. Ta odstartovala ještě před samotným procesem, kdy byl jako první otisknut článek s názvem „Úřední zpráva o dopadení teroristické skupiny vrahů na Jihlavsku“ z 6. července 1951. Už zde je patrné vytváření kontrastu mezi MY a ONI, jako ONI jsou zde nazýváni bandité, vrazi, teroristé,

¹⁵⁷ Podrobněji například v ČTK. Úřední zpráva o dopadení teroristické skupiny na Jihlavsku. 6 července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 158. s. 7. nebo RP. KOPECKÝ. Václav. Hotovi střežit bezpečnost naší republiky půjdeme směle vpřed k socialismu. 9. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 159. s. 1,3.

¹⁵⁸ Podrobněji v: BÁRTA. Drahomír. Maska s tváře babických vrahů je stržena. 14.7.1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 164. s.3., CEKOTOVÁ. Ludmila. To jsou oni. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 165. s.7., dále pak BÁRTA. Drahomír. Babice. 17. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 166. s. 3.

¹⁵⁹ Patrně například v textech: ČTK. Pracující žádají přísné potrestání teroristů. 14. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 165. s.5., ČTK. Vlna rozhořčení pracujících nad vraždou v Babicích. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 166. s.7. a RP. Hlas našeho lidu. 18. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 167. s. 1.

¹⁶⁰ Například v: ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 163. s.3. a ČTK. Za denní zold z rukou amerických imperialistů šli vraždit a usilovat o rozvrat republiky. 14. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 164. s. 3.

¹⁶¹ Podrobněji v: NEPODEPSÁNO. Jménem všeho našeho lidu. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 165. s.1., NEPODEPSÁNO. Jménem našeho lidu. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 165. s. 1. a RP. Církevní tresty zločinným kněžím. 25. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 173. s. 3.

pomahači, přechovávači teroristické bandy, agenti západních imperialistů, skupinka teroristů. Na druhé straně je kategorie MY pojmenována jako zástupci pracujícího lidu, občané, náš pracující lid.¹⁶² Další kontrast lze identifikovat v činnosti obou kategorií, kategorie MY má činnosti jako „pomoc bezpečnostním orgánům při pátrání po pachatelích“¹⁶³, a zároveň činy skupiny vyzývající pracující lid k „zvýšení bdělosti a rozhodnějšimu boji proti vůči nepřátelům republiky.“¹⁶⁴ V kategorii ONI jsou pak činnosti pojmenovány jako „v žoldu nepřátel republiky vraždami a teroristickými akty rozvraceli pokojnou práci našeho venkovského lidu a usilovali o návrat velkostatkářů, fabrikantů a bankéřů“.¹⁶⁵ V rámci textu je také zdůrazněna jinakost údajné teroristické skupiny, patrné je to například z formulací: „skupinka teroristů, rekrutujících se z rodin vesnických boháčů. Skupinka dostávala příkazy pro svou činnost ze zahraničí“.¹⁶⁶ V závěru textu je zdůrazněna soudržnost lidu s komunistickou stranou výzvou: „Se stejnou pohotovostí a neúprosností, s jakou byla likvidována skupina vrahů na Jihlavsku, orgány naší bezpečnosti, opírajíce se o lid, dopadnou každého, kdo se pokusí ohrožovat pokojnou práci a životy našeho lidu.“¹⁶⁷

Využití ideologického čtverce v rámci soudního procesu Případu Babice je zřejmé i v prvním textu, který informuje o soudním řízení. Ten vyšel 13. července 1951 pod názvem Zahájení procesu se zločinnou bandou ve službách americké špionáže.¹⁶⁸ Hned v úvodu článku je zdůrazněna kategorie ONI a to jak pojmenováním obžalovaných, tak i jejich činností. Souzené osoby text označuje jako „14členná velezrádná gangsterská tlupa“ a hned poté zdůrazňuje jejich činnost „která za dobu několika týdnů své působnosti spáchala celou řadu zločinů, sabotáží, loupeží a nezastavila se ani před úkladnými vraždami“.¹⁶⁹ Kategorie MY je poté vyplněna pojmy „Pracující lid v Jihlavském kraji a celé republice, obecnstvo v soudní síni, kde je přítomno mnoho malých a středních rolníků, věřících občanů, zejména z okruhu obcí Cidlina, Babice, Šebkovice, Vacenovice, Horní Újezd a Rokytnice nad Rokytinou“¹⁷⁰

Text doplňuje i popis jednoho ze záškodníků, konkrétně vedoucího skupiny a údajného agenta CIC Ladislava Malého. Článek jej vykresluje následovně: „Jedním z vyvrhelů, který se

¹⁶² ČTK. Úřední zpráva o dopadení teroristické skupiny na Jihlavsku. 6. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 158. s. 7

¹⁶³ Tamtéž

¹⁶⁴ Tamtéž

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Tamtéž

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

¹⁶⁹ Tamtéž

¹⁷⁰ Tamtéž

propůjčil k páchání zločinů proti lidu svého vlastního národa, byl Ladislav Malý, syn měšťácké rodiny, notorický alkoholik a dobrodruh. Uprchl z ČSR a americká špionážní služba za pomoci gestapáckých „odborníků“ jej vycvičila v bavorských lágrech. Po výcviku jej poslala do ČSR. Malý zahájil svou zločineckou činnost na Jihlavsku, odkud pochází.¹⁷¹ V závěru text znovu zdůrazňuje odporné vlastnosti záškodníků, jakožto skupiny ONI „Tak již první den líčení proti této odporné bandě teroristů jasně ukazuje, s jak neuvěřitelným cynismem se tito zlotřilci z řad vesnických boháčů, bohatých živnostníků a reakčních kněží v slepé zášti k lidově demokratickému řízení a k našemu pracujícímu lidu uchylují k nejbystiálnějším vraždám. Odhaluje otřesnou hloubku nízkosti a zvrhlosti lidí, prahnoucích po návratu kapitalistického řádu, o němž sami prohlašují, že vraždění nevinných lidí je jeho průvodním jevem.“¹⁷² A dodává, jaká následuje reakce skupiny MY „Náš pracující lid však dá pádnou odpověď na všechny zločinné plány amerických imperialistů, z jejichž příkazu se pokoušejí tito vyvrhelové lidské společnosti mařit mírové budovatelské dílo našich občanů.“¹⁷³. Z daných úryvků je patrný i další kontrast mezi skupinami MY a ONI, jde především o činnosti, kdy skupina MY chce budovat své dílo, zatímco ONI chtějí návrat kapitalistického řádu.

Stejně jako v případě procesu s Miladou Horákovou i nyní je podroben ideologickému čtverci text s výsledkem soudního řízení z 15. července 1951, vyšel pod názvem „To jsou oni“¹⁷⁴. Článek je v tomto případě otištěn s mezititulky, které ale neslouží jako hypertéma jednotlivých odstavců, nýbrž jsou značené hvězdičkou, která odděluje každou pasáž. Článek je postaven na mixu reportážního stylu ze soudní síně a popisu činnosti teroristické skupiny, tyto pasáže dále doplňuje přetisk soudních výpovědí obžalovaných. Hned v úvodní větě je patrné rozdělení na MY a ONI, kdy jako MY je identifikována „delegace pracujícího lidu“, zároveň jsou hned zřejmé i její pocity „S nehlubším rozhořčením, s opovržením a hnusem pohlízejí na proces s teroristy.“¹⁷⁵ Kategorie ONI je pak definována jako „teroristé, banditi, vrazi a souzení vyvrhelů.“¹⁷⁶ Kontrast pokračuje v dalším odstavci, který se zaměřuje na rozdílnosti života pracujících a zámožných sedláků. „Vesniční boháči: na smrt nenáviděli náš lidově demokratický řád. Nemohli se dívat, jak rozkvétá. Chtěli jej zničit, zvrátit, aby zas ovládali vesnice svýma pavoučíma hrabivýma rukama, aby spal čeledín ve chlévě, děvečka plakala v komoře, aby

¹⁷¹ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

¹⁷² ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

¹⁷³ Tamtéž

¹⁷⁴ CEKOTOVÁ. Ludmila. To jsou oni. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 165. s. 7.

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Tamtéž

chalupník s čepicí pod paží zas musel prosit chamtivce o kus meze, o lichvářskou půjčku, a boháč aby na ně se zpupným smíchem zase poštvál psa.“¹⁷⁷

Kontrast je budován v tématu zakládání JZD, kdy kategorie ONI má názor „Zejména byl zapříisáhlým nepřitelem JZD“ a skupina MY má názor „JZD v obci učiní navždy radikální škrt přes rozpočet vesnických boháčů, kteří se podobně jako on sám křečovitě a vztekle, ale marně snaží zabrzdit naši cestu k socialistické přestavbě vesnice a držet svůj bývalý vliv a panství na vesnici, naprostou závislost drobných a středních rolníků na zpupnosti a zvůli vesnických boháčů.“¹⁷⁸ Binární opozice je tvořena i na základě práce obžalovaných, autorka jej uvádí na souzeném Antonínu Mityskovi, kdy píše: „Za okupace dodával nacistům vzorně. (...) Mechanisoval statek, objednal si traktor. Po roce 1948, když viděl, že reakce je poražena a čeled' ho opustila, nechal statek schválně upadat. Práce se mu protivila. Dodávky sabotoval.“¹⁷⁹

Obecně lze tedy ideologický čtverec v rámci Případu Babice vztáhnout následovně:

1. Zdůraznění revolučních výdobytků i pro malé a střední rolníky, které získali díky nástupu komunistů k moci
2. Zdůraznění teroristických a zločinných činů skupiny kolem Ladislava Malého
3. Marginalizace neúspěchů okolo zakládání JZD a celkově kolektivizace
4. Marginalizace odbojové činnosti během druhé světové války některých souzených členů skupiny

A obecně by binární opozice mohly vypadat následovně:

My vs Oni

Dobro lidově demokratického režimu x Proradnost kapitalismu

Dělníci, malí rolníci x Vesničtí boháči, kulaci

Život v míru x Snaha o přípravu války

Socialismus x Kapitalismus

Budovatelské úsilí x Teroristické a gangsterské metody

Východ x Západ

¹⁷⁷ CEKOTOVÁ, Ludmila. To jsou oni. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 165. s. 7.

¹⁷⁸ Tamtéž

¹⁷⁹ Tamtéž

4.8 Stigmatizace obžalovaných v Případu Babice

Společnost jedincům přiřazuje atributy na základě kterých je postupně vyčleňuje a stigmatizuje, lze najít i v rámci textů týkajících se Případu Babice. Například úvodní text k zahájení soudního procesu zmiňuje: „Zorganizoval tlupu z nepřátel lidu: byli v ní vesničtí boháči a jejich synové (...), bohatí živnostníci se svými syny, bývalí sluhové šlechty, kteří za prvé republiky v uniformách svého panstva vyháněli lidi, venkovskou chudinu z panských lesů.“¹⁸⁰ Na základě tohoto atributu lze říci, že nepřáteli lidu jsou vesničtí boháči a jejich synové a je třeba proti nim bojovat a vyčlenit je z „normální společnosti“. Tuto formu stigmatizace lze označit za stigmatizaci na základě třídního původu osoby.

Podobné návodné sdělení je přítomné i v další fázi textu. „Postupně, jak je reakce vytlačována z jedné své pozice do druhé, přechází k stále zákeřnějším formám boje. Dnes se spojuje venkovský boháč, bohatý živnostník, farář, bývalý sluha feudála pod vedením profesionálního teroristy proti lidu, pálí, loupi a vraždí.“¹⁸¹ Zároveň další část ukazuje hrozící postih. „Lidově demokratická republika se dovede vypořádat s těmito zločinci tak, aby si napříště každý rozmyslil útočit proti poctivým občanům našeho státu, proti lidově demokratickému řádu. Pátá kolona kapitalistické reakce u nás bude vyplněna jako jedovaté býlí.“¹⁸²

Další stigmatizace se týká duchovních, kdy jsou vykreslováni jako součást bandy zákeřných zločinců. „Bandité se radí o těchto zločinech s faráři Pařilem a Drbolou na jejich farách. Tito zločinci v kněžském rouchu, jak vyšetřování odhalilo, dávají souhlas a požehnání k vraždám, za jejich zdar slouží mše.“¹⁸³ Souzeným členům ilegální skupiny jsou připisovány další negativní atributy na základě jejich minulosti, například: „Za okupace dodával nacistům vzorně.“¹⁸⁴

¹⁸⁰ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

¹⁸¹ Tamtéž

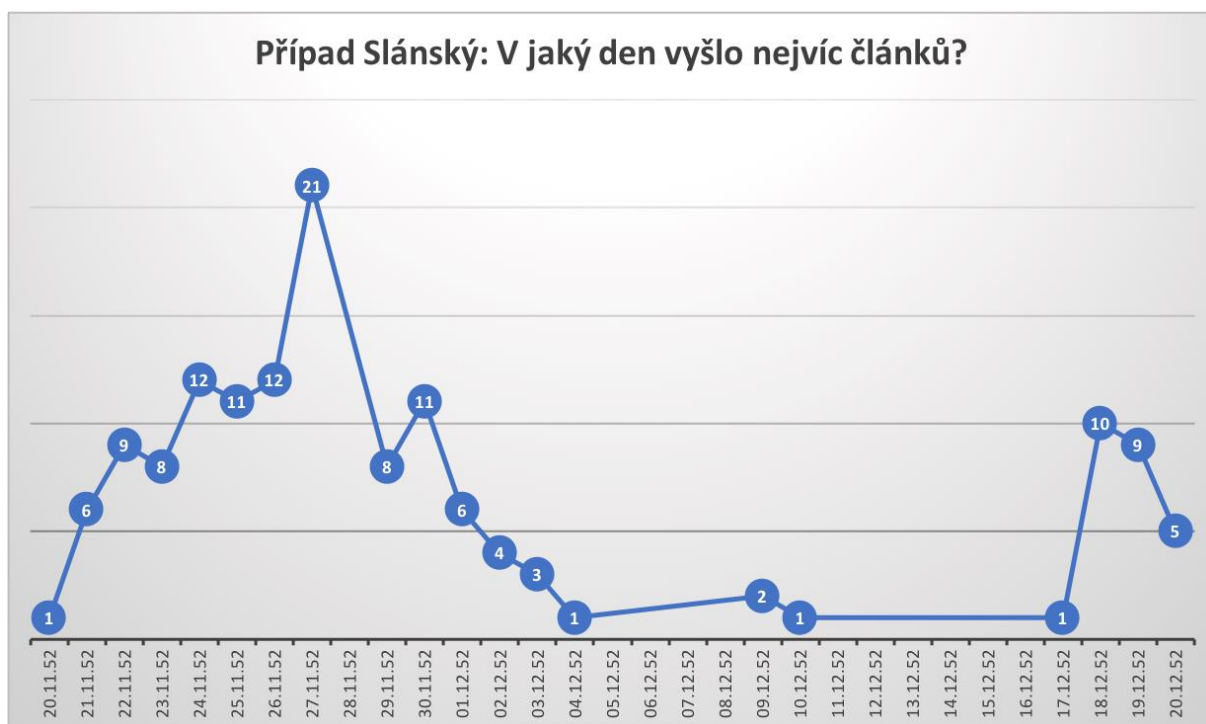
¹⁸² Tamtéž

¹⁸³ Tamtéž

¹⁸⁴ CEKOTOVÁ. Ludmila. To jsou oni. 15. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č. 165. s. 7.

4.9 Analýza dat v rámci soudního procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským

Posledním zkoumaným politickým procesem je ten s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. U tohoto procesu dospěla jeho konstrukce téměř k dokonalosti a jde o kompletně sestavený politický proces, který vznikl na popud samotného vůdce Sovětského svazu Stalina.¹⁸⁵ V rámci sledovaného dvouměsíčního období bylo během tiskové kampaně, která doprovázela samotný politický proces, otištěno 141 textů, které obsahovaly zmínku o soudním přelíčení nebo protistátní skupině. Tisková kampaň odstartovala 20. listopadu 1952, ve stejný den začalo samotné soudní přelíčení. Prvním textem, který ústřední deník otiskl, byl ten s názvem Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s R. Slánským a jedná se o přetisk kompletního znění obžaloby pro státní soud.

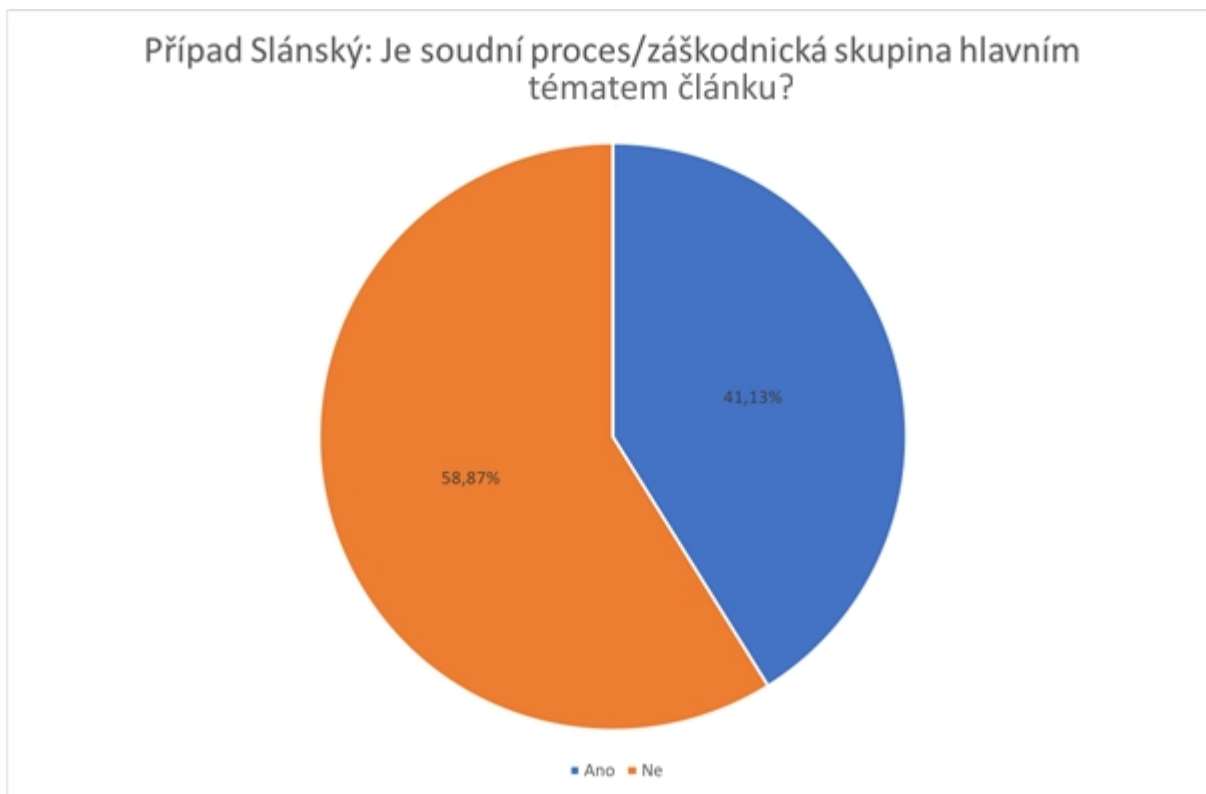

Graf č. 19: V jaký den bylo publikováno nejvíce textů souvisejících s monstrprocesem s Rudolfem Slánským a spol.

Ostrá kampaň odstartovala společně se soudním přelíčením. Počátek monstrprocesu doprovázel vyšší počet textů, v každém čísle vycházely reportáže ze soudní síně doplněné o přetisky částí výsledků obžalovaných a svědků. Tyto texty doplňovaly od počátku článku o nesčítném množství příchozích rezolucí od pracujícího lidu. Ty byly plně rozhořčení nad činností a zradou souzené skupiny a zároveň slibů zlepšení budovatelského úsilí a pracovních

¹⁸⁵ Podrobněji viz: Kroll Rudolf, 2019, s. 258-267.

norem. Hned 21. listopadu 1952 otisklo Rudé právo na titulní straně první text o příchozích rezolucích.¹⁸⁶ Nejvíce článků pak vyšlo 27. listopadu, tedy v poslední den soudního přelíčení, celkem šlo o 16 textů. Během prosince tisková kampaň klesala na intenzitě, vzestup pak zaznamenala ve druhé polovině prosince, což způsobila několikanásobná celostátní konference KSČ, kde se ve svých příspěvcích hojně funkcionáři věnovali zhodnocení procesu s Rudolfem Slánským¹⁸⁷ a další odkazovali na jeho činnost a na to, jak se daří napravovat škody.¹⁸⁸

Graf č. 20: V kolika procentech byl soudní proces hlavním tématem článku

Z celkového počtu analyzovaných 141 článků byl soudní proces nebo vedení protistátního spiknutí jako hlavní téma textu v 58 případech. Ve zbývajících 83 textech se jednalo pouze o vedlejší téma textu. Skladba textů, kde se objevuje zmínka o procesu nebo souzené skupině, se příliš nemění oproti předchozím procesům, převažují reakce pracujícího lidu jak na záškodnickou činnost, souzenou skupinu tak i samotný soudní proces¹⁸⁹ doplněné reportážemi ze závodních schůzí, kde debatují o přelíčení a přijímají rezoluce žádající tvrdé

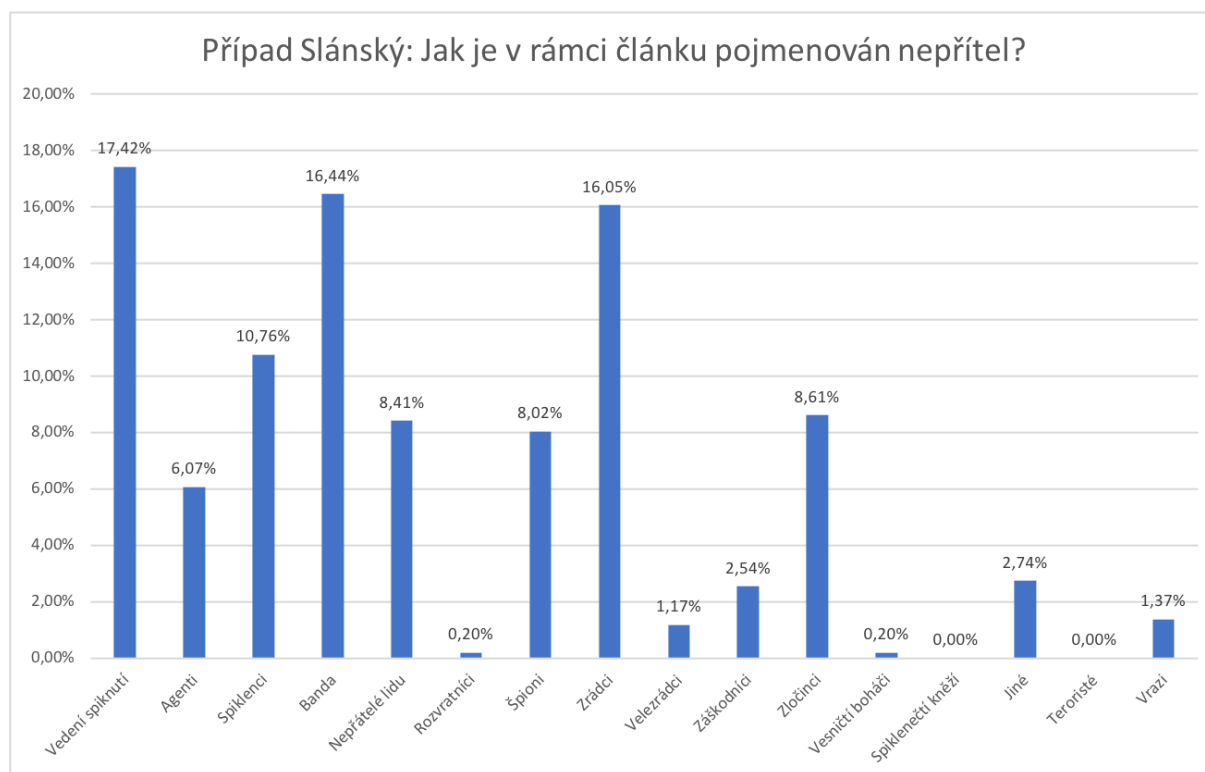
¹⁸⁶ RP. Hněv a opovržení dopadá na bandu vlastizrádců. Rudé právo. 21. listopadu 1952. Ročník 1952. č. 311. s.1.

¹⁸⁷ Například: GOTTWALD. Klement. O odhalení a zneškodnění protistátního spikleneckého centra. 17. prosince 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 337. s.1.

¹⁸⁸ Například: BACÍLEK. Karel. Vystoupení soudruha K. Bacílka. 18. prosince 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 338. s. 2-3. a ČEPIČKA. Alexej. Vystoupení soudruha A. Čepičky. 18. prosince 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 338. s. 3

¹⁸⁹ Například ČERVENÁ. B. Chtěli uvrhnout lid do bídy a hladu. 21. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 311. s.1.

potrestání¹⁹⁰ a zároveň slibují zvýšené pracovní úsilí a závazky. Novinkou v tomto případě je, že od začátku procesu se pravidelně na stránkách Rudého práva objevují texty, které jsou přehledem, jak o procesu referují zahraniční média.¹⁹¹ V rámci tohoto procesu se také objevují texty objasňující hrozby sionismu a sionistického hnutí ve světě a lidově demokratickém bloku.¹⁹²

Graf č.21: Nejčastější pojmenování nepřítel v textech souvisejících s procesem Rudolf Slánský a spol.

Z grafu je patrné, že tisková kampaň probíhající na stránkách Rudého práva nejčastěji používala oficiální název monstrprocesu, celkově byl použitý v 89 případech. Druhé nejčastější pojmenování souzené skupiny bylo banda, toto označení bylo většinou doplněno nějakým označením – imperialistická, zrádná, záškodnická, banda vedená Slánským, Slánský a jeho banda¹⁹³. Třetí nejčastější označení bylo zrádci, což odpovídá i jednomu z hlavních motivů celého politického procesu – obrovská zrada „falešných“ komunistů a jejich snaha o rozvrat republiky. U tohoto procesu se projevila hodnota označení Jiné, je to z důvodu, že v článcích

¹⁹⁰ MOLEC. J. Napneme síly a odstraníme napáchané škody. 22. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 312. s.1

¹⁹¹ Například: ČTK. Tisk demokratických zemí o procesu s protistátním spikleneckým centrem v Praze. 22. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 312 s. 6.

¹⁹² NEPODEPSÁNO. Sionismus – nástroj amerických imperialistů. 24. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 314. s.1.

¹⁹³ BENÍŠEK. J. Zvýšené úsilí – Naše odpověď. 24. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č.314. s.1.

bylo často zdůrazňováno označování sionisté, sionisté a švindlíři¹⁹⁴ nebo sionisto-trockista Slánský¹⁹⁵.

Graf č. 22: Autorství jednotlivých článků

Při tiskové kampani v ústředním deníku Rudé právo bylo použito několik způsobů získávání textů a jejich označování. V první možnosti byl článek klasicky podepsán celým jménem nebo iniciálním písmenem jména a celým příjmením, nebo byla využita zkratka, a značná část textů vycházela anonymně, tedy kompletně bez podpisu či značky (celkem se jednalo o 36 textů). Dále v tiskové kampani využívalo Rudé právo i texty členů komunistické strany, ve sledovaném období publikovali straníci 39 textů. Část nabyła díky přetiskům posudků odborníků v rámci politického procesu¹⁹⁶, další podíl je pak díky celostátní konferenci komunistické strany z druhé poloviny prosince, kde byl soudní proces velkým tématem. Na třetím místě jsou pak texty od veřejnosti, těch bylo celkem 24.¹⁹⁷ V rámci informování o

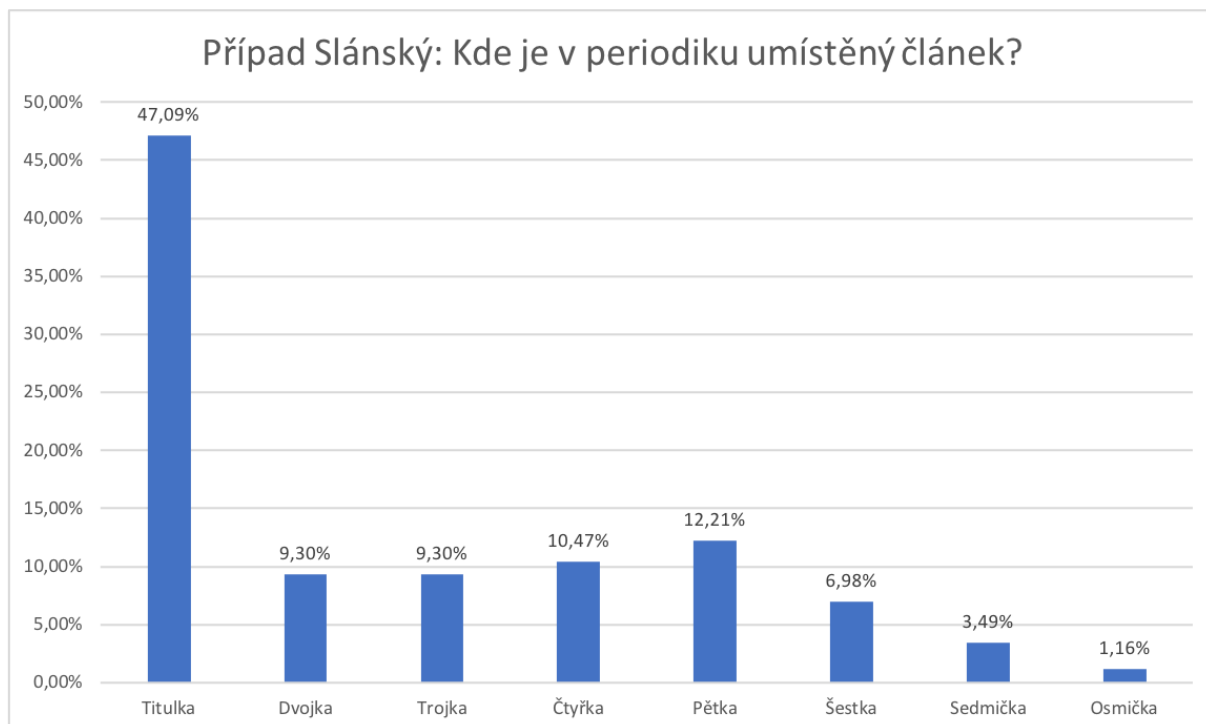
¹⁹⁴ RP Průběh čtvrtého dne soudního přelíčení, Výslech obviněného Josefa Franka. 24. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 314, s. 5-7.

¹⁹⁵ URVÁLEK. Josef. Necht' nejvyšší trest dopadne jako železná pěst na hlavu zločinců: Závěrečná řeč státního prokurátora Dr. Josefa Urválka. 27. listopadu 1951. Rudé právo. Ročník 1952. č. 317. s. 3-5.

¹⁹⁶ Například: SOUČEK. Jan. Posudek znalce zahraničního obchodu. 27. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 317. s. 6.

¹⁹⁷ Do této kategorie byly započítávány pouze texty, kde bylo uvedeno jméno a případně i bydliště a povolání autora. Pokud byla pod textem podepsána například závodní rada podniku apod, text nebyl započítáván jako názor lidu

soudním procesu využívalo Rudé právo i články od Československé tiskové kanceláře, během sledovaného období jich bylo 20, jednalo se o texty, jak o procesu referují zahraniční média¹⁹⁸, a samozřejmě částečně ČTK dodávalo pro Rudé právo texty přímo ze soudního procesu.¹⁹⁹ Co se týče redaktorů, pouze pod třemi články byla podepsaná Helena Sajnerová a 10 textů pocházelo od dopisovatelů Rudého práva.

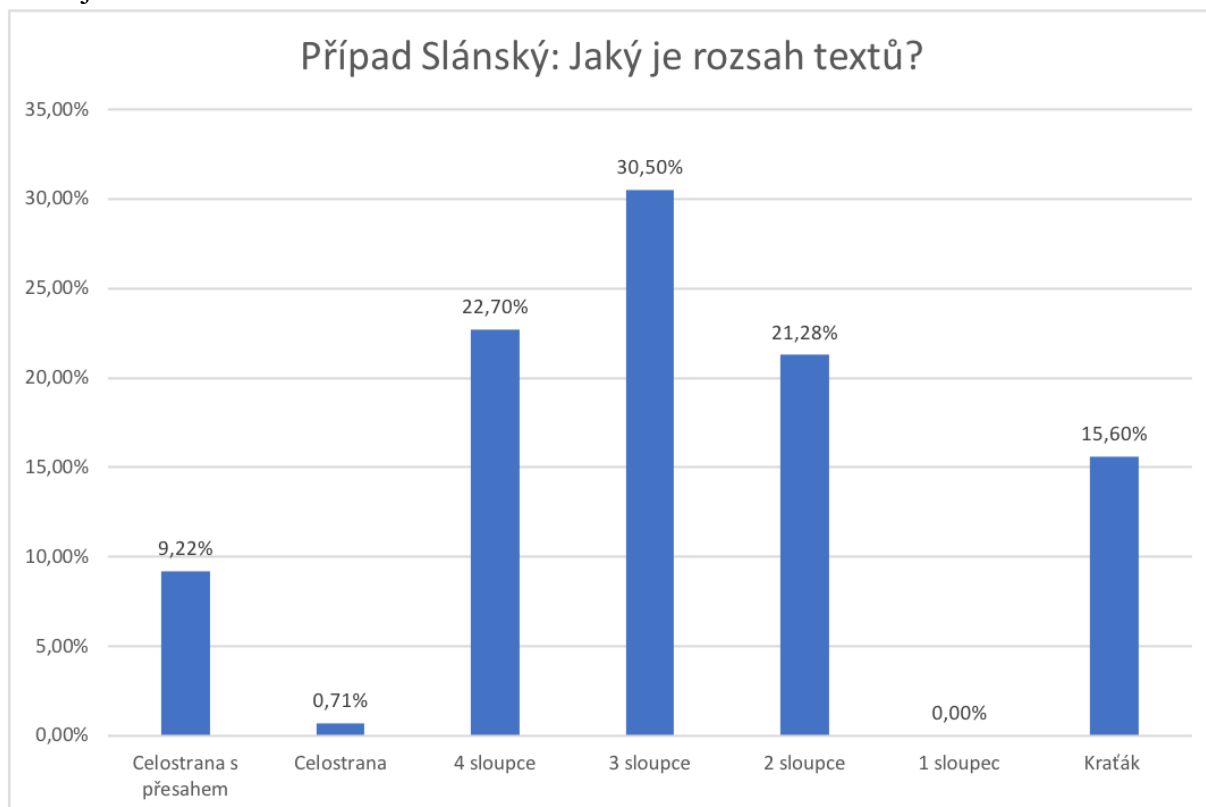
Graf č. 23: Stránka, kde byly články o soudním procesu a spiklenecké skupině otištěny

Soudní proces se skupinou Rudolfa Slánského se stal zásadním tématem pro ústřední periodikum Komunistické strany Československa, svědčí o tom i počet článků, které byly zařazeny na titulní stranu, jde téměř o polovinu z celkového počtu všech textů ze zkoumaného období, konkrétně o 81 článků. Druhou nejvíce používanou stránkou pro soudní proces byla strana pět, kde bylo otištěno 21 textů v souvislosti s procesem a třetí nejvyužívanější pak byla strana čtyři, kde se objevilo 18 článků. Oproti předešlým procesům byla více používána strana

¹⁹⁸ Např. ČTK. Národy odsuzují odhalené imperialistické zločince v Československu. 27. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č.317 s.7.

¹⁹⁹ Např. ČTK. Rozsudek nad vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. 28. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952, č.318. s.1.

dvě (16 výskytů), kde byly nejčastěji umístovány články se souhrnem, jak o politickém procesu referují zahraniční média.

Graf č. 24: Rozsahy textů v rámci procesu s Rudolfem Slánským

Následující graf se věnuje porovnání rozsahů textů týkajících se procesu s Rudolfem Slánským. Nejčastější délka ve sledovaném období byla tři novinové sloupce, objevila se celkem u 43 textů. V rámci procesu s Rudolfem Slánským byl často využíván i rozsah na čtyři novinové sloupce, tento rozsah mělo 32 textů, patřily sem texty shrnující předchozí den soudního procesu²⁰⁰, souhrnné články o přicházejících rezolucích od pracujících²⁰¹. Později se v této délce začaly objevovat i články, které potvrzovaly, jak se projevovala záškodnická činnost skupiny v jednotlivých podnicích.²⁰² Textů s rozsahem dvou novinových sloupců bylo ve sledovaném období 30, krátkých zpráv poté 22. Stran, které měly rozsah přes jednu a více novinových stránek bylo třináct, objevovaly se především na počátku soudního procesu, kdy Rudé právo přetiskovalo rozsáhlé reportáže ze soudní síně, doplněné výsledky obžalovaných a svědků²⁰³. Další výskyt byl pak na konci sledovaného období, kdy několik čísel Rudého práva

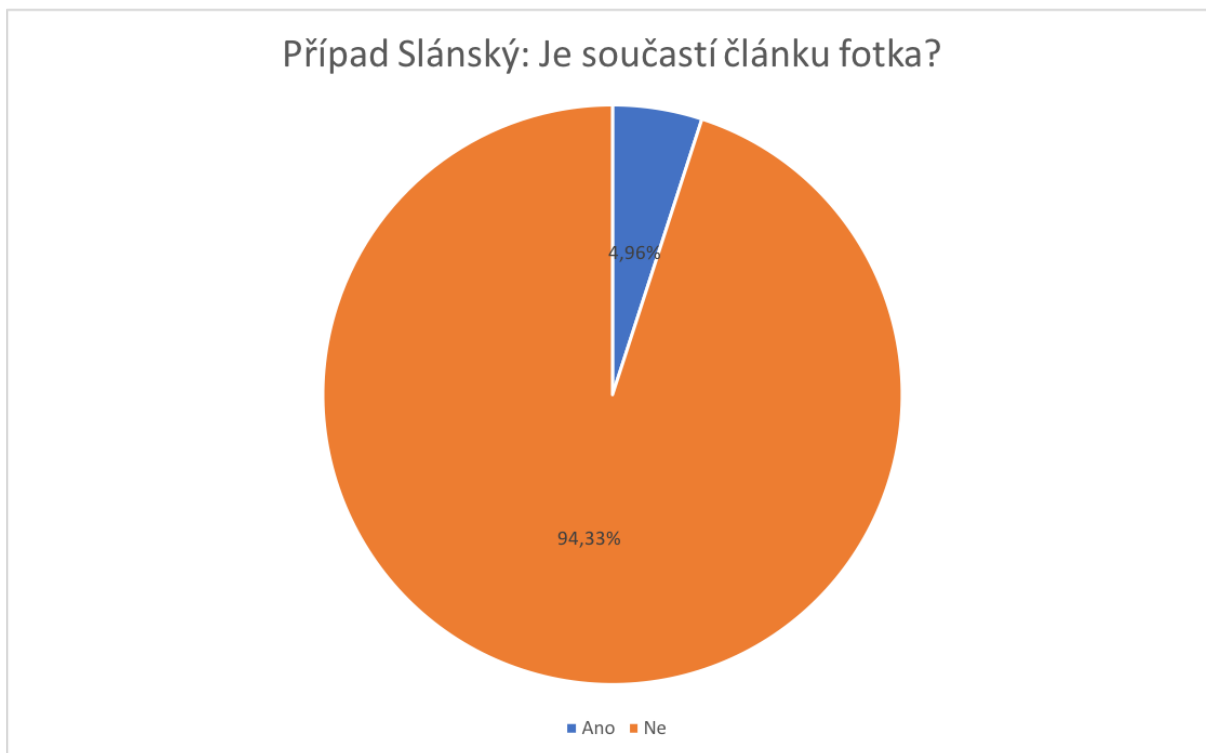
²⁰⁰ ČTK. Průběh prvního dne hlavního přelíčení. 21. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 311. s. 1.

²⁰¹ Např. NEPODEPSÁNO. Nejtvrdší trest zločincům, kteří usilovali o život soudruha Gottwalda. 23. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 313. s. 1.

²⁰² Například: OBLUK. F. Každý úder imperialistů tvrdě odrazíme. 27. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 317. s. 1.

²⁰³ Jde například o texty: ČTK. Výslech svědků k trestné činnosti Slánského. 22. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 312. s. 2,3,4,5., dále pak ČTK. Průběh třetího dne soudního přelíčení. 23. listopadu 1952. Rudé

referovalo o celostátní konferenci Komunistické strany Československa, kde byly dozvuky soudního procesu se zrádce Slánským velkým tématem.²⁰⁴

Graf č. 25: Využití fotografií u článků

V případě soudního procesu Rudolf Slánský a spol. Rudé právo příliš obrazový materiál nevyužívalo. Obsahová analýza ukázala, že pouze sedm textů mělo nějakou fotografii či obrazový materiál, ve zbývajících 134 případech pak šlo pouze o text. Při bližším pohledu na data lze pozorovat, že přímo k soudnímu procesu otisklo Rudé právo pouze jeden obrázek, konkrétně šlo o karikaturu, která se v deníku objevila 30. listopadu 1952. Tato karikatura vyšla na straně šest pod názvem Dopadení při činu²⁰⁵ a jejím autorem je J. Novak, obrázek byl přejat z časopisu „Za trvalý mír, za lidovou demokracii“. Grafiku doplňuje titulek: Při procesu s vedením protistátního spikleneckého centra v ČSR v čele se Slánským bylo nezvratně dokázáno, že zločinecká činnost byla řízena vojenskými výzvědnými službami USA a jiných imperialistických států.“²⁰⁶ Samotná karikatura pak zobrazuje obří pěst, která drtí postavu Slánského, jehož nohou se drží imperialističtí pohlaváři, jeden z nich je oblečený v nacistické uniformě a další dva jsou vyobrazeni jako američtí mocipáni. Karikatura má rozsah dvou

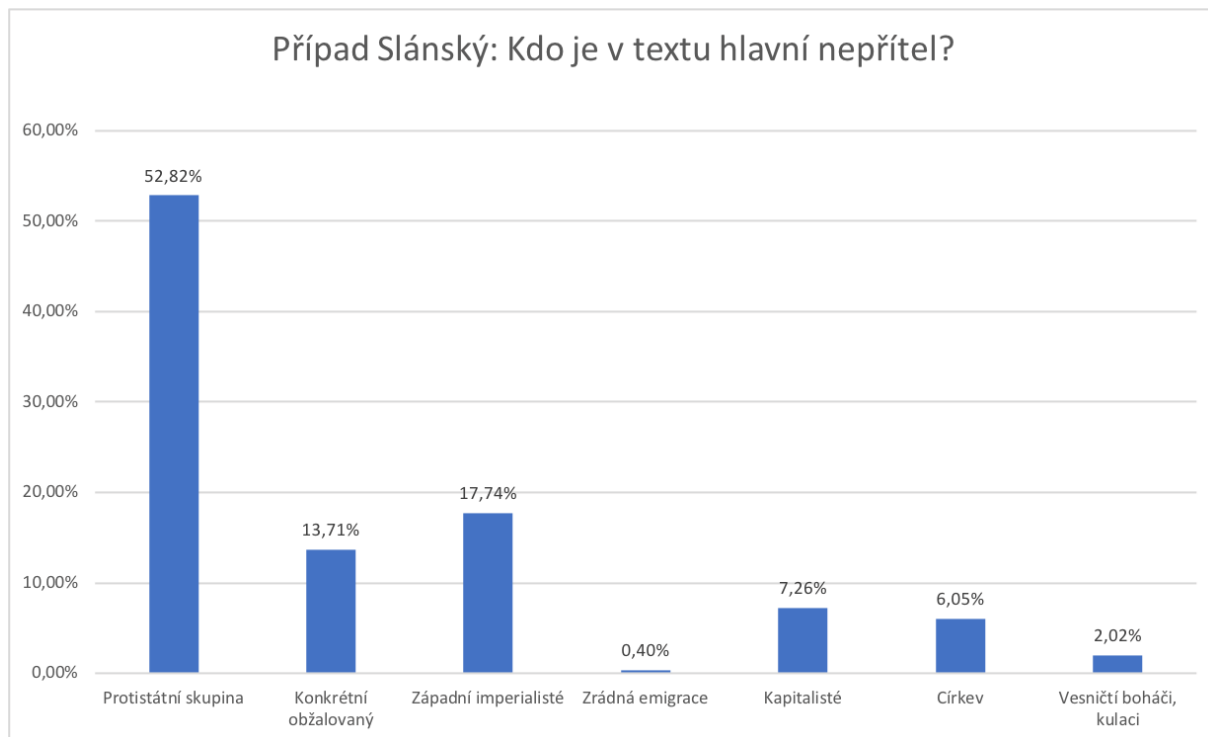
právo. Ročník 1952. č. 313. s. 3,4,5. a URVÁLEK. Josef. Necht' nejvyšší trest dopadne jako železná pěst na hlavu zločinců. Závěrečná řeč státního prokurátora Dr. Josefa Urválka. 27. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 317. s. 3,4,5

²⁰⁴ . Například: BACÍLEK. Karel. Vystoupení soudruha K. Bacílka. 18. prosince 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 338. s. 2-3.

²⁰⁵ NOVAK. J. Dopadení při činu. 30. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 320. s. 6.

²⁰⁶ Tamtéž

novinových sloupců a je umístěná v dolní části strany. Zbývající fotografie ze sledovaného období vyšly v souvislosti s celostátní konferencí strany ve druhé polovině prosince. Na většině z nich jsou vyobrazeni jednotliví soudruzi během svých projevů.²⁰⁷ Kromě prezidenta vyšla fotka z projevu také soudruhovi Viliamu Širokému. Dalšími fotografiemi pak byl pohled na sál plný soudruhů během konference a jedna fotografie zobrazovala prezidenta soudruha Klementa Gottwalda v rozhovoru se soudružkou M. Soukupovou, členkou JZD Horní Police.²⁰⁸

Graf č. 26: Kdo je v textech hlavní nepřítel

V rámci sledování trendu, na jakého nepřítele texty nejvíce cílily se u soudního procesu s Rudolfem Slánským potvrdilo, že veřejným nepřítelem číslo jedna byla samotná protistátní spiklenecká skupina, proti ní bylo zacíleno 131 textů. Druhým nejdůležitějším nepřítelem byli západní imperialisté, podle jejichž pokynů měla daná skupina postupovat při sabotérské činnosti a postupném rozvratu lidově demokratického režimu. Stejně jako v předešlých případech i zde měla být hlavním cílem restaurace kapitalismu. Častý byl i motiv zdůrazňování nebezpečnosti samotných osob obžalovaných, z nich byl nejvíce stavěn do popředí a označován za nejdůležitější článek bývalý generální tajemník Ústředního výboru Rudolf Slánský. Někteří obžalovaní během soudní výpovědi „sami“ uvedli, že nebýt Rudolfa Slánského a jeho plánů, žádné protistátní spiklenecké centrum by nikdy nemohlo vzniknout a fungovat. Příkladem může

²⁰⁷ Například. GOTTWALD. Klement. Celostátní konference KSČ. Referát soudruha Klementa Gottwalda I. O odhalení a zneškodnění protistátního spikleneckého centra. 17. prosince 192. Rudé právo. Ročník 1952. č. 337. s. 1.

²⁰⁸ LIS. L. Vystoupení soudruha L. Lise. 19. prosince 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č.339. s. 3.

být výpověď obviněného Gemindera.²⁰⁹ Co se týče zacílení nepřítele jakožto kapitalistů, tyto texty se týkaly především dosazování osob s nevhodným třídním původem a zaměření se na významné funkce v rámci československého hospodářství a průmyslu. Zdůrazňování podkategorie církev pak bylo zaměřováno především na fakt, že členové protistátního centra byli často spojováni s nebezpečím sionismu, či přímo sami byli označováni jako sionisté.

Graf č. 27: Jaké aspekty procesu tisková kampaň nejčastěji zdůrazňovala

Nejvíce zdůrazňovaným aspektem celého soudního procesu se staly plánované i prováděné zločiny proti Československé republice. Jedním z nejvíce zdůrazňovaných motivů byla údajná snaha Rudolfa Slánského o fyzickou likvidaci dělnického prezidenta Klementa Gottwalda. „Slánský ponechával u soudruha Gottwalda jako lékaře svobodného zednáře dr. Haškovce. Zatajil před soudruhem Gottwaldem, že Haškovce je nepřítelem. Tento zvrhlý lékař byl připraven plnit Slánského příkazy – podle jeho pokynů usiloval o to, aby zkrátil život soudruha Gottwalda. Hrozným zákeřným zavražděním našeho vůdce a nejdražšího učitele si chtěl Slánský uvolnit cestu k uskutečnění svých záměrů, stát se hlavou titovského Československa!“²¹⁰ Mezi další četné motivy patřila především hospodářsko-průmyslová špionáž a záměrné brzdění zavádění sovětských postupů a zkušeností do československého

²⁰⁹ „Obviněný: Počínaje rokem 1929 se dostal Slánský do popředí této společnosti straně nepřátelských elementů. Svým nezkrotným kariérismem, intrikami a diktátorským vystupováním si začal podmaňovat přátele, kterých jsem si vážil, jako Reicina, Poláka a Frejku a stal se jejich uznávanou autoritou. Slánský toho využil a vytvářel z nich svou osobní oporu. Tak jsem se v roce 1930 sešel se Slánským a dostal se do jeho vleku i já.“ Více v ČTK. Výslech svědků k trestné činnosti Rudolfa Slánského, Výslech obviněného B. Gemindera. 22. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č.312. s. 2.

²¹⁰ NEPODEPSÁNO. Jidáš. 22. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 312 s. 5.

průmyslu. Zdůrazňovaným motivem bylo i dosazování politicky a třídně nevhodných a neproověřených lidí do klíčových pozicí. „Také doznávám svou vinu v tom, že jako náměstek ministra zahraničních věcí jsem prováděl nepřátelskou činnost, která byla zaměřena na zesílení styků Československé republiky s kapitalistickými státy. Za tím účelem jsem spolu s Clementisem a Geminderem na pokyn Slánského rozmisťoval kádry z řad trockistů, sionistů a různých buržoazních nacionalistů na významná místa v ministerstvu a do diplomatických funkcí.“²¹¹ V rámci tohoto procesu se silně projevil i zdůrazňování úlohy Gottwalda, kdy texty uváděly, že nebýt jeho skvělého vedení a bdělosti a ostražitosti, skupina by nebyla dopadena a jen pod jeho vedením čeká československý lid zářná budoucnost. „Náš lid půjde vpřed, veden pevnou rukou soudruha Klementa Gottwalda, veden svou milovanou stranou, navždy po boku nejmocnější záštity svých práv a svobod, po boku velkého Sovětského svazu. Nade vším vítězí síla strany, síla dělnické třídy a pracujícího lidu je zneškodněním vedení protistátního spikleneckého centra mobilizována k novým slavným činům.“²¹²

4.10 Ideologický čtverec a binární opozice u soudního procesu s Rudolfem Slánským a spol.

Ostrá propagandistická kampaň odstartovala na stránkách ústředního periodika společně se soudním přelíčením. Prvním publikovaným textem bylo kompletní znění obžaloby, které vyšlo pod názvem „Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským“, autorem textu je státní prokurátor Josef Urválek.²¹³ Hned v tomto úvodním textu je patrné budování obrazu ONI jakožto obviněné skupiny, jejich přísluhovačů a všech vnitřních nepřátel. Právě jako nepřátelé jsou hned v úvodu označováni „američtí imperialisté, snažící se všemi silami a prostředky dosáhnout světovlády, zosnovali po druhé světové válce nové vojensko-politické spiknutí proti míru a bezpečnosti národů, podobně jako před druhou světovou válkou činili fašističtí uchazeči o světové panství.“²¹⁴ Pro zapojení konceptu ideologického čtverce je využit stejně jako v ostatních případech první text ze soudního přelíčení, kterým je výslech vedoucího skupiny, bývalého generálního tajemníka Rudolfa Slánského. Text je v tomto případě avizován už na titulní straně a pokračuje na stranách 2,3 a 4. Stejně jako u procesu Milada Horáková a spol, i nyní je článek dělen mezititulky, které vždy označují, o čem daná pasáž výslechu bude pojednávat. Text je kombinací reportážně psaného

²¹¹ ČTK. Průběh třetího dne přelíčení. Výslech obviněného Artura Londona. 23. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 313. s. 2.

²¹² NEPODEPSÁNO. Vítězství sil demokracie a míru. 26. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 316. s. 1.

²¹³ URVÁLEK. Josef. Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. 20. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 310. s.3,4,5,6.

²¹⁴ Tamtéž

textu a dále je prokládán přetisky úryvků ze samotného soudního výsledku Slánského. Samotné reportáže předchází krátký úvodní text, který je otištěn na titulní straně. A hned v tomto úvodním textu lze spatřovat, kdo je označován jako ONI a nepřítel – „Před soud předstoupili trockisticko-titovští sionističtí, buržoazně nacionalističtí zrádci a nepřátelé československého lidu, lidově demokratického zřízení a socialismu“.²¹⁵ Článek dále hned zdůrazňuje i nepřátelskou činnost, která je pro skupinu MY nebezpečná „podkopávali lidově demokratické zřízení, mařili budování socialismu, poškozovali národní hospodářství, prováděli špionážní činnost. Snažili se oslabit jednotu československého lidu a obranyschopnost republiky a odtrhnout ji od pevného spojení a přátelství se Sovětským svazem.“²¹⁶ Dále je popsána kategorie MY, kdy jsou to především zástupci pracujících, soudní senát a soudci z lidu, pracující lid. Kontrast mezi skupinou souzených ONI a skupinou československého lidu MY, vykresluje i reportážní popis děje v soudní síni. „Napjatým tichem soudní síně zní otřesný výčet nejtěžších zločinů, které spáchala a ke kterým se ještě chystala tato odporná banda imperialistických zaprodanců, stvůr bez národa, morálky a svědomí.“²¹⁷ Skupinu ONI doplňují ještě západní mocnosti, patrné je to například z této pasáže: „A teď zde stojí před soudem. Před soudem všeho československého lidu. A spolu s nimi soudí náš lid i jejich pány, americké imperialisty. Od nich brali žold. Od našeho dostanou odplatu.“²¹⁸, opět je zde zdůrazněná i kategorie pro MY, tedy náš lid. Dále obžalovaný zdůrazňuje kontrast i mezi činnostmi „zneužil jsem velké důvěry, kterou mi strana dala, kterou mi dal československý lid, a ohrozil jsem svou nepřátelskou činností ty velké vymoženosti, kterých si lid dobyl v roce 1945. (...) centrum provádělo nepřátelskou činnost v zájmu americko-anglických imperialistů. Tato činnost směřovala k likvidaci lidově demokratického zřízení, k restauraci kapitalismu.“²¹⁹ Tedy lidé si vydobyli výhody (MY) a (ONI) protistátní centrum jim je chtělo sebrat a znovu nastolit kapitalismus. Zločinnost hlavního obžalovaného je vylíčena také v kontrastu se záslužnou činností a „čistotou“ osoby komunistického funkcionáře Jana Švermy, který zahynul během Slovenského povstání. „Smrt Jana Švermy posloužila nepřátelským zájmům, neboť byla velikou ztrátou pro KSČ a její vedení, jejímž byl Jan Šverma předním pracovníkem. Posloužila nepřátelským zájmům, neboť byla velikou ztrátou pro boj slovenského lidu, který Jan Šverma pomáhal zajišťovat. Byla to ztráta pro celkový boj československého lidu za svobodu proti hitlerovským okupantům. (...) Poněvadž jsem stál na nepřátelské posici, posloužila smrt Jana

²¹⁵ ČTK. Průběh prvního dne hlavního přelíčení. 21. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č.311. s. 1.

²¹⁶ Tamtéž

²¹⁷ Tamtéž

²¹⁸ Tamtéž

²¹⁹ Tamtéž

Švermy i mým nepřátelským zájmům. Po smrti Jana Švermy nebylo pak té kontroly mé nepřátelské činnosti, jakou mohl Jan Šverma vykonávat jako politický pracovník partyzánského štábu.“²²⁰

Vzhledem k tomu, že zbytek textu je věnovaný pouze osobě Slánského, je analýze podrobena i závěrečná řeč prokurátora, kde hovoří o všech obžalovaných. Tento text vyšel 27. listopadu 1952 na straně dvě pod titulkem Necht' nejvyšší trest dopadne jako železná pěst na hlavu zločinců Závěrečná řeč státního prokurátora Dr. Josefa Urválka. Hned úvodní část textu striktně definuje kategorie MY a Oni. Oni vykresluje jako zločince a jejich činnost pak jako „odhalování řetězu zrady, škůdnictví a zaprodávání vlasti, odporný řetěz lotrovství a zločinů, nad něž nebylo ohavnějších v dějinách naší země.“ Kategorie My je pak popsána v řeči následovně „Srdce všech našich pracujících, budovatelů krásné budoucnosti našich národů, je naplněno nejhlubším opovržením a spravedlivým hněvem k těm, kteří se dali do služeb nepřátel lidu – amerických imperialistů a jejich nelidských válečných plánů.“²²¹ Text navíc persvazivně podsouvá svým recipientům, jak by měli na informace reagovat – s nejhlubším opovržením, se spravedlivým hněvem. Kategorie My je dále v textu zdůrazňována pomocí soudržnosti – naše komunistická strana, slavná vůdkyně našeho lidu na cestě k socialismu, naše bratrské svazky, naše hospodářství, naše armáda. Zdůrazňována je naopak jinakost kategorie ONI – jakožto záškodnické skupiny a také jejich nebezpečnost – „Nebezpečnost obviněných není jen v nich samých. Jejich nebezpečnost jest především v tom, že za celou touto bandou stojí američtí imperialisté. Jejich nebezpečnost jest v tom, že se celé toto spiklenecké centrum svojí velezrádnou, sabotážnickou a špionážní činností plně zapojilo do stupňovaných válečných příprav amerických imperialistů, že se tak stalo pátou kolonou v jejich tažení proti světovému míru. V žoldu amerických imperialistů byli spiklenci připraveni splnit jakoukoliv jejich objednávku. Proces ukázal, jakým způsobem a jaké lidi verbují imperialisté do svých služeb.“²²² Z pasáže je možné vyvodit další binární opozice, které zdůrazňují kontrast mezi skupinami My a Oni. Je to například ONI jako američtí imperialisté x MY jako národ, jako spojenci osvoboditelského Sovětského svazu. Dále jsou zřejmé opozice, kdy ONI chtějí stupňovat přípravy pro další válečný konflikt, kdežto MY chceme budovat, žít v míru. Jde o motivy, které se objevují napříč všemi třemi politickými procesy a jejich neustálým

²²⁰ Tamtéž

²²¹ URVÁLEK, Josef. Necht' nejvyšší trest dopadne jako železná pěst na hlavu zločinců: Závěrečná řeč státního prokurátora Dr. Josefa Urválka. 27. listopadu 1951. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 317. s. 3-5.

²²² Tamtéž

opakováním a zdůrazňováním dochází k jejich naturalizaci a pomáhají v šíření názorů, že imperialisté a Západ je špatný.

Obecně by šel ideologický čtverec v rámci politického procesu Rudolfa Slánského popsat následně:

1. Zdůraznění revolučních výhod a vymožeností pro pracující
2. Zdůraznění prohnitosti záškodníků, jejich napojení na zrádné imperialisty, práce proti republice, příprava nové války a zmocnění lidově demokratického řádu, znovuoobnovení kapitalismu
3. Marginalizace Stalinistických čístek, nesnáze při přestavbě průmyslu
4. Marginalizace předválečné činnosti komunistických funkcionářů

Následně by šly obecně popsat binární opozice takto:

My x Oni

Pracující, lidově demokratický lid x Záškodníci vedení spikleneckého centra

Lidová demokracie x Imperialisté a kapitalisté

Výhody socialismu pro proletariát x Vykořisťování proletariátu kapitalisty a buržoazii

Budování, život v míru x Válka, ničení

Bezpečí pro pracující x Nebezpečí pro dělníky

Řád x Chaos

Svoboda x Zotročování

Socialismus jako moderní uspořádání společnosti x Kapitalismus jako přežitý systém

Východní blok x Západ

4.11 Stigmatizace obviněných v rámci procesu Rudolf Slánský a spol.

Obvinění jsou v rámci tohoto soudního procesu stigmatizováni v několika úrovních. Jednou z nich je například třídní původ. Patrné je to například z výpovědi Rudolfa Slánského, který si sám uvědomuje, že jeho třídní původ je negativním atributem, podle kterého nezapadá do „normální“ společnosti. „Přišel jsem do dělnického hnutí jako člověk buržoazního původu. (...) Prostředí, v němž jsem vyrůstal, ovlivnilo mé osobní vlastnosti a můj charakter.“²²³ Jako

²²³ ČTK. Průběh prvního dne hlavního přelíčení. 21. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č.311. s. 2.

další negativní atribut může být vnímáno hodnocení většinou společností, pokud je někdo vnímán jako nekomunista, jako tomu bylo v případě Slánského. „Prokurátor: Můžeme tedy učinit závěr, Rudolfe Slánský, že jste se nikdy skutečným komunistou nestal a jím nebyl. Je tomu tak? Obviněný: Ano.“²²⁴

Dalším negativním atributem, který v tehdejší době vytvářel stigma určité skupiny byly trockistické názory. Patrné je to z další části výslechu. „Prokurátor: O tom, že jste trockista, věděla také buržoasní policie, která o tom měla zvláštní záznam ve své kartotéce v roce 1928. Je zde uvedeno, že „Slánský je stoupencem skupiny Trockého“. Tedy policie věděla, že uvnitř komunistické strany zastáváte nepřátelský protikomunistický směr.“²²⁵

Svou stigmatizaci si v tomto soudním procesu „uvědomují i obvinění“, svědčí o tom například tento výňatek z výpovědi Rudolfa Slánského „chci poctivě a pravdivě vypovědět o všem, čeho jsem se dopustil a čím jsem se provinil. Provinil jsem se těžce na zájmech československého lidu. Právě proto jsem nucen zodpovídat se dnes před veškerým československým lidem a také před demokratickými lidmi celého světa.“²²⁶

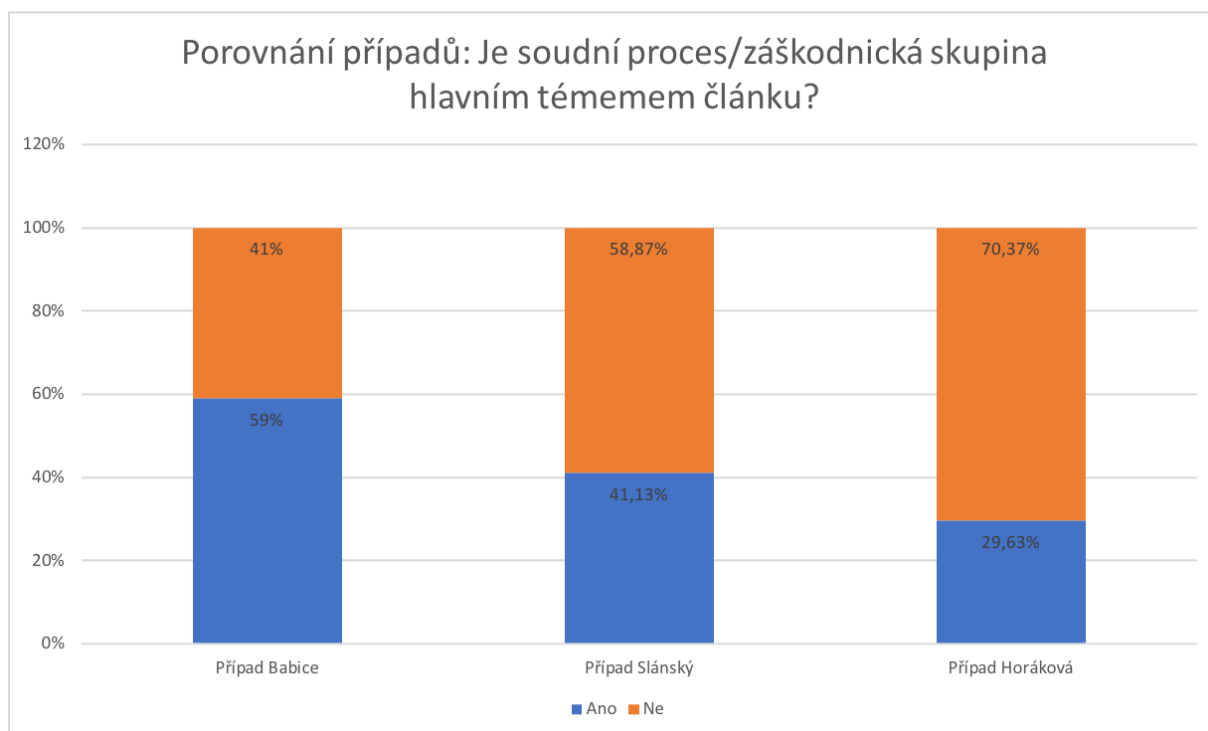
4.12 Komparace zvolených politických procesů navzájem

Následující kapitola se věnuje závěrečnému porovnání sledovaných kategorií mezi zvolenými monstrprocesy. Oproti detailním výsledkům každého procesu je tu navíc uveden přehled, jak Rudé právo pracovalo s řazením do rubrik. Je to z důvodu, že systematictější využívání rubrik pro řazení některých textů využívalo Rudé právo pouze v roce 1950, u dalších procesů se v deníku rubriky téměř nevyskytovaly. Zbývající kategorie jsou nyní vzájemně srovnány a tím je možné popsat, jak se během tří let v zakladatelském období komunistického režimu proměňovalo informování o politických soudních procesech s vnějším i vnitřním nepřítelem v tehdejší Československu.

²²⁴ ČTK. Průběh prvního dne hlavního přelíčení. 21. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č.311. s. 2.

²²⁵ Tamtéž

²²⁶ ČTK. Průběh prvního dne hlavního přelíčení. 21. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č.311. s. 2.

Graf č. 28 srovnání případů: Bylo téma procesu/souzené skupiny hlavní nebo vedlejší téma

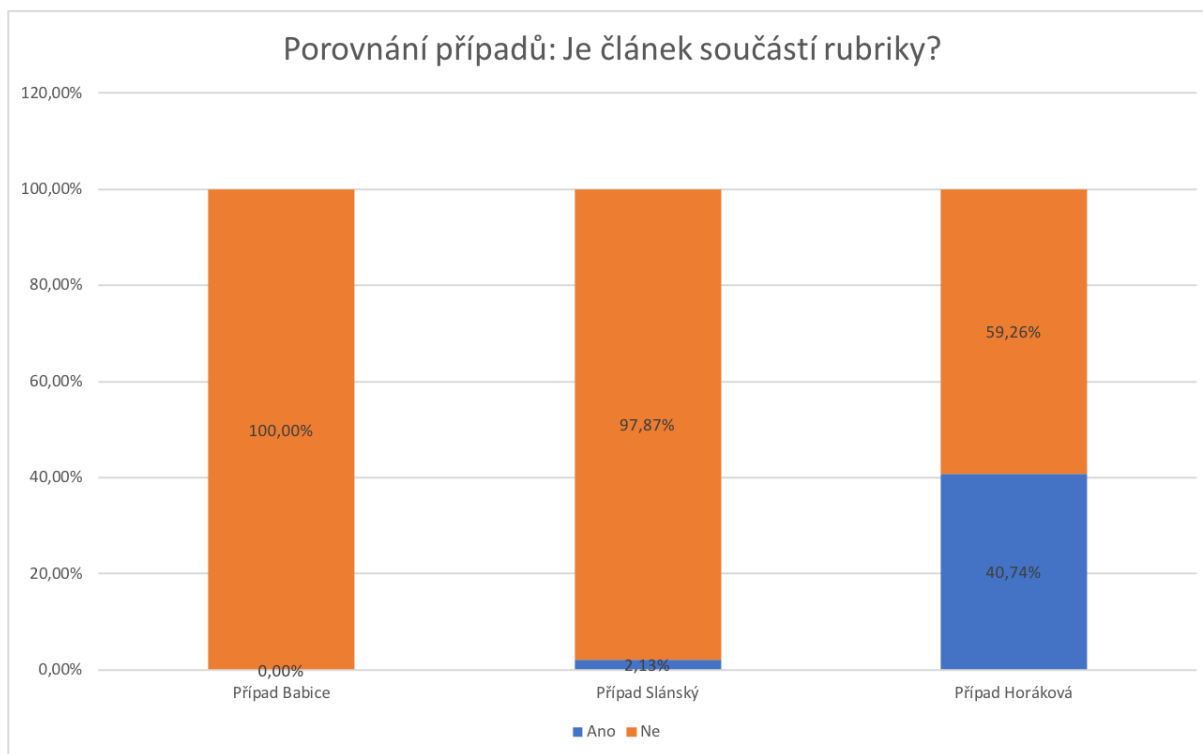
Z celkového počtu 341 zkoumaných článků byl soudní proces nebo protistátní skupina hlavním tématem textu ve 128 případech. Nadpoloviční většiny proces nebo záškodnická skupiny dosáhl pouze u soudního procesu v rámci Případu Babice, zde bylo textů s hlavním tématem 22 z celkových 37 článků. V případě monstrprocesu s Rudolfem Slánským bylo článků, kde byl proces nebo skupina hlavním tématem, celkem 58 z celkového počtu 141 textů. Nejmenší výskyt pak byl u politického procesu se skupinou Milady Horákové, kde byl soudní proces nebo souzená skupina hlavním tématem textu pouze v 48 případech z celkových 163. Pokud články neinformovaly o průběhu soudního procesu nebo záškodnické činnosti skupiny, zaměřovaly se na diskreditaci a dehonestaci samotných obviněných.²²⁷

Co se týče témat vedlejších textů, kterých bylo celkem 213, nejčastěji informovali o rezolucích, které lidé zasílali státním soudům, reakcích přímých pracujících a jejich zkušenostech se souzenými skupinami – například fabrikanty za první republiky²²⁸, nebo služby

²²⁷ CEKOTOVÁ. Ludmila. Vesnický boháč Plichta, 17. července 1951, Rudé právo, Ročník 1951. č.166. s. 3.

²²⁸ Například. NEPODEPSÁNO. Zrádci dostali zasloužený trest. 11. července 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č. 138. s.6

u sedláků.²²⁹ K událostem se ve velkém vyjadřovali kromě veřejnosti i straníci a funkcionáři komunistické strany²³⁰.

Graf č. 29 porovnání případů: Využívalo Rudé právo k řazení textů rubriky

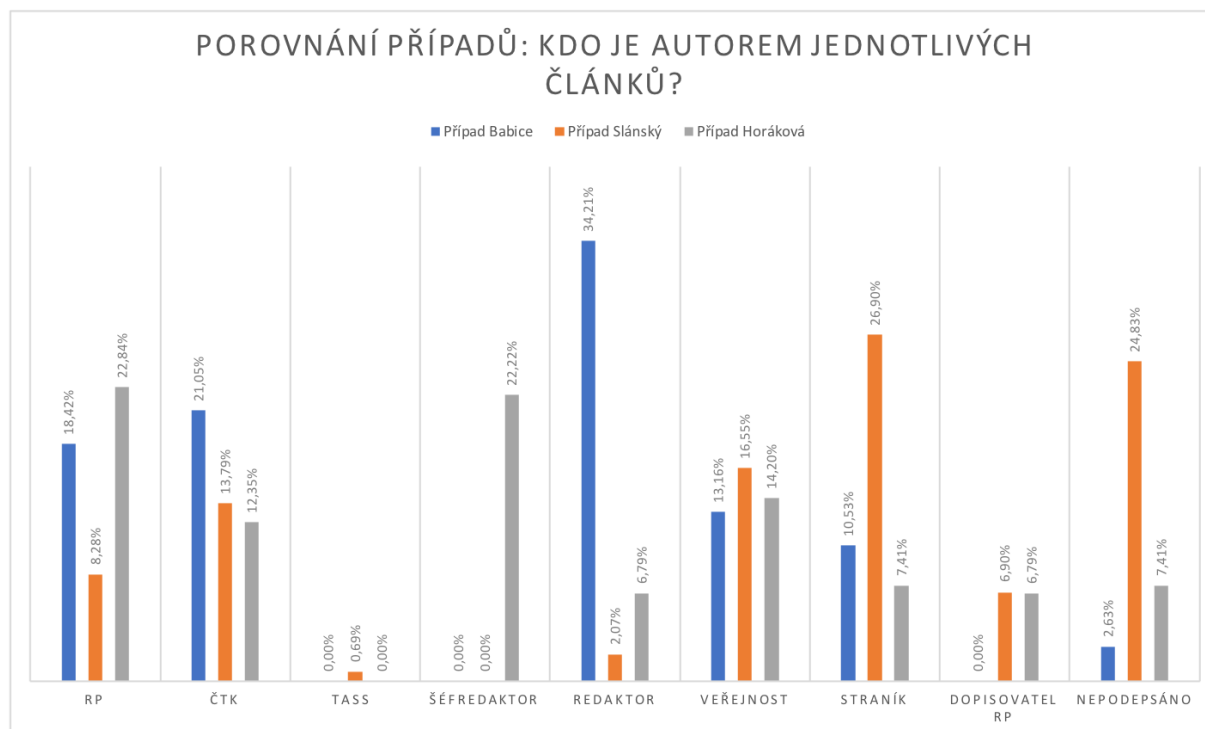
Z grafu je patrné, že k většímu řazení článků do rubrik docházelo pouze při soudním procesu se skupinou okolo Milady Horákové. V tomto zkoumaném případě bylo celkem 65 článků zařazených do rubrik. Co se týče tematiky jednotlivých rubrik, využívalo Rudé právo následující: Ohlas dne, kam psal svoje krátké komentáře šéfredaktor Vojtěch Dolejší, Dopisy Rudému Právu, kde uveřejňovali některé dopisy čtenářů, dále rubrika Pražský den a jako mimořádné rubriky se ve sledovaném období objevily v rámci Rudého práva i Obzor tisku a Život strany.

Nejvíce textů se nacházelo v rámci procesu Milady Horákové právě v šéfredaktorské rubrice Ohlas dne, celkem jich zde bylo otištěno 38. dalších 22 článků pak bylo zařazeno do rubriky Pražský den, tři v rámci rubriky Dopisy Rudému Právu a po jednom textu se objevilo v rubrice Obzor tisku a Život strany. V rámci informování o babickém případě rubriky

²²⁹ Například: DĚDEK, Karel. Proces poučil i zemědělce. 11. července 1950. Rudé právo. Ročník 1950. č. 138 s.1.

²³⁰ SPURNÝ, Gríša. Prostřelená legitimace strany. 22. července 1951. Rudé právo. Ročník 1951. č.171 s. 3, MÍČA, J. Cesty zločinců vedly k babické vraždě. 24. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 314. s.1 nebo LÖFLEROVÁ, Helena. Veliká vděčnost. 27. listopadu 1952. Rudé právo. Ročník 1952. č. 317. s. 1.

využívány nebyly a co se týče soudního procesu s Rudolfem Slánským, dva texty se zmínkou byly umístěné v rámci mimořádné rubriky Materiály k celostátní konferenci strany.

Graf. č. 30 porovnání případů: Kdo je autorem jednotlivých článků

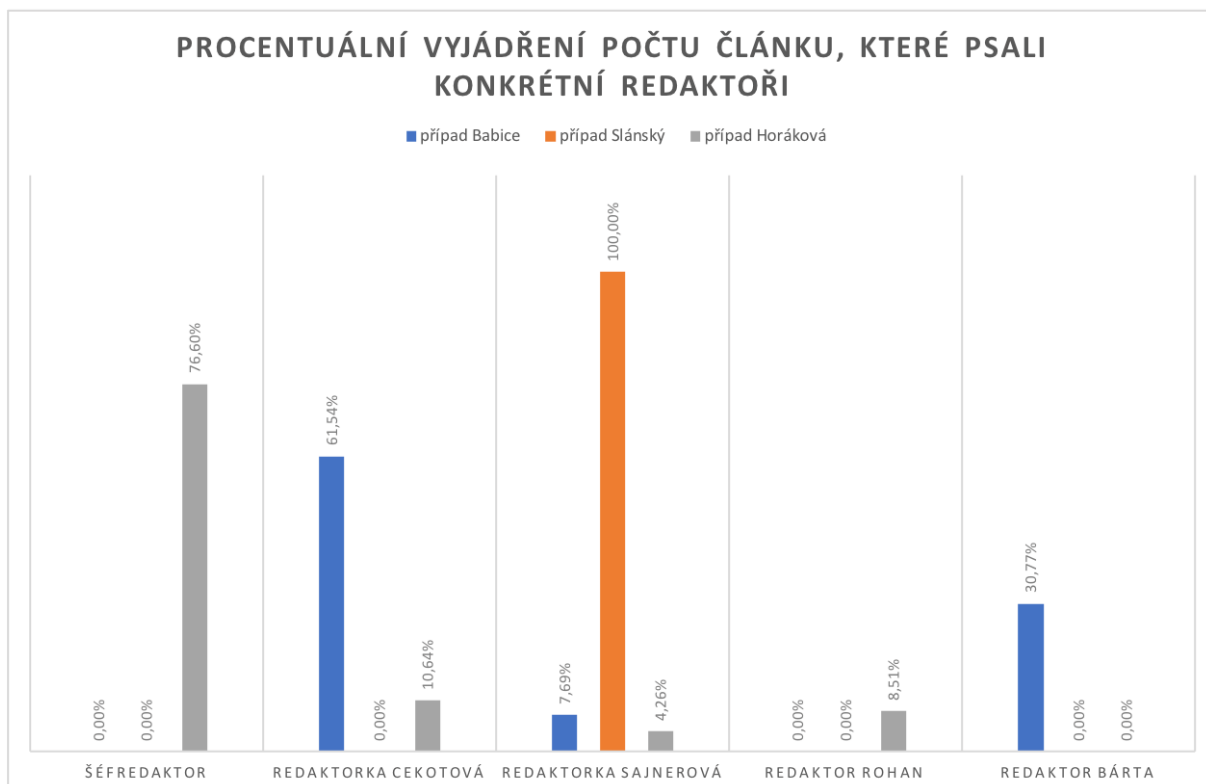
Jedna z vedlejších výzkumných otázek se věnuje i tématu autorství článků a tomu, zda Rudé Právo využívalo při tiskových kampaních i nepodepsané texty. Z grafu vidíme, že každý ze zvolených politických procesů měl svá specifika, například u soudního procesu se skupinou Milady Horákové se na autorství významně podílel šéfredaktor, kterým v té době byl Vojtěch Dolejší²³¹, u dalších soudních procesů už šéfredaktor samostatně nepublikoval (v letech 1951 a 1952 jím byl Vladimír Koucký). U soudního procesu s viníky v rámci případu Babice naopak nejvíce textů napsal někdo z redaktorů. V případě soudního procesu s Rudolfem Slánským pro změnu vyšlo nejvíce nepodepsaných textů.

Pokud se podíváme na graf podrobněji, vidíme, že u všech tří procesů fungovalo publikování pod redakční zkratkou RP, konkrétně v případě Milady Horákové byla využita u celkem 37 článků, u babického případu bylo touto zkratkou podepsáno 7 textů a při soudním procesu se skupinou Rudolfa Slánského vyšlo se zkratkou RP 12 článků. Významným zdrojem, ze kterého ústřední deník čerpal během soudních procesů, byla Československá tisková kancelář (ČTK). Při informování o soudním procesu s Miladou Horákovou použilo Rudé právo

²³¹ Své texty publikoval především v rubrice Ohlas lidu

materiál od ČTK ve 20 případech, stejný počet výskytu materiálů původem z ČTK byl i v případě s Rudolfem Slánským. V rámci případu Babice jde o 8 textů.

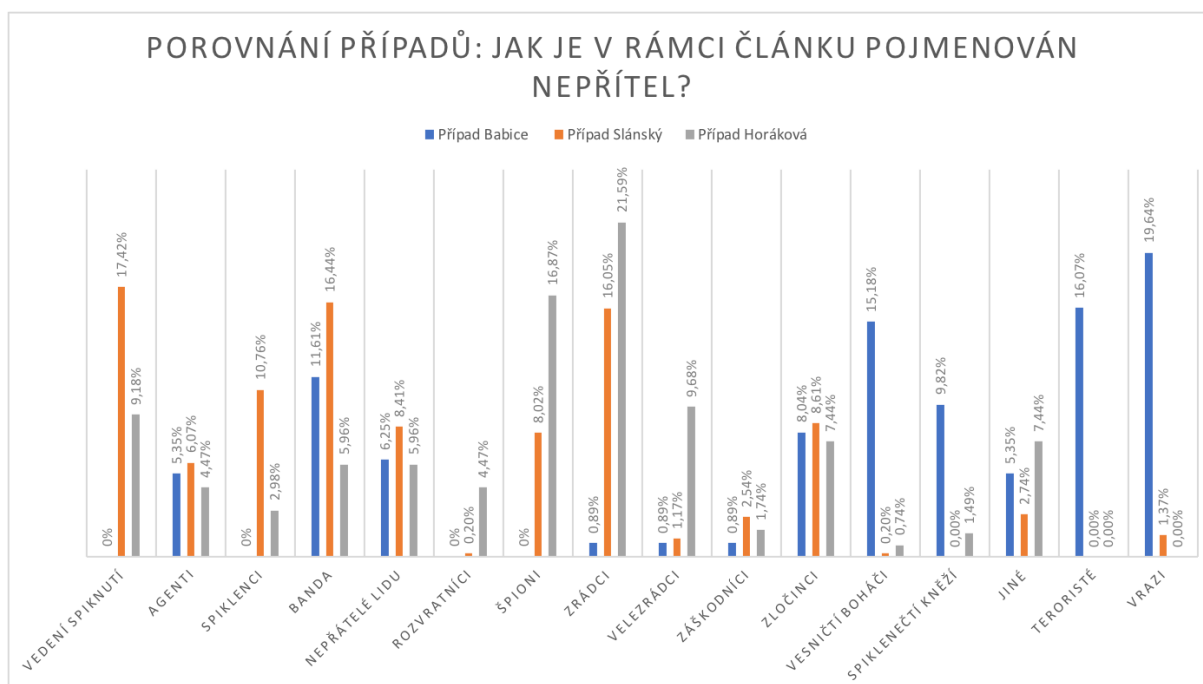
Graf nabízí pohled i na to, zda Rudé právo publikovalo při informování o procesech nebo souzené skupině nepodepsané články. Texty bez podpisu se objevily ve zkoumaném u všech tří procesů, nejvíce jich bylo v případě Rudolfa Slánského (36 výskytů), u soudního procesu s Miladou Horákovou to bylo 12 textů a v rámci případu Babice byl nepodepsaný pouze jeden text.

Graf č. 31 porovnání případů: Aktivita redaktorů při psaní článků

Další graf nabízí detailnější pohled na autorství jednotlivých textů. V případě všech tří sledovaných monstrprocesů publikovala svoje texty pouze redaktorka Helena Sajnerová. V rámci soudního procesu s Miladou Horákovou publikovala pod svým jménem 2 články, u babického případu šlo o jeden text a při procesu se skupinou Rudolfa Slánského byly 3 výskyty. Žádný jiný redaktor nepublikoval pod svým jménem u všech tří procesů. Shodně, po 4 textech, mají Bedřich Rohan a Drahomír Bárta. Rohan je publikoval v rámci procesu s Miladou Horákovou, Bárta pak u Případu Babice. Zbývající redaktorka Ludmila Cekotová měla ve sledovaném období osm textů u babického případu a pět v rámci procesu s Miladou Horákovou. Analýza ukázala zajímavý poznatek, šéfredaktor publikoval texty pod svým jménem pouze v jednom případě, konkrétně šlo o Vojtěch Dolejšího a jeho krátké komentáře v rámci soudního

procesu s Miladou Horákovou. Vladimír Koucký, který Vojtěcha Dolejšího nahradil ve funkci už žádné texty v následných procesech pod svým jménem nepublikoval.

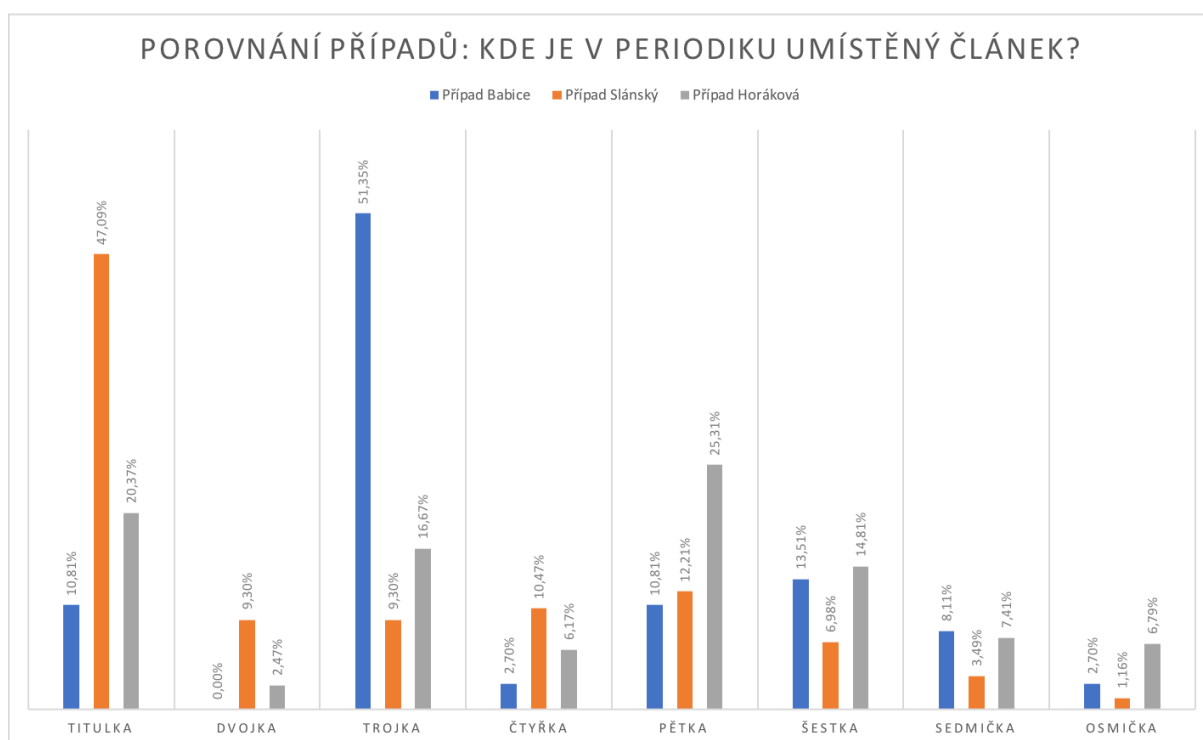
Graf č. 32 porovnání případů: Jak je pojmenováván nepřítel

Sledovanou proměnnou v rámci soudních procesů je i označování souzených osob a konstruování obrazu nepřítel. Podle výsledů lze říci, že každý soudní proces měl vlastní zásobu nejčastějších názvů podle toho, o jakého souzeného nepřítel šlo. V soudním procesu s Miladou Horákovou nejvíce rezonovalo pojmenování zrádci (výskyt v 87 případech), špioni (68 výskytů) a velezrádci (39 výskytů). Daná oslovení odpovídají koncepci soudního procesu. Obyvatele Československa měla šokovat jejich zrada a jedním z hlavních motivů procesu byla údajná špionáž skupiny pro západní imperialisty s cílem zničení lidově demokratického režimu a znovu nastolení kapitalismu.

Oproti tomu v rámci soudního procesu s ilegální skupinou Ladislava Malého v Případu Babice bylo nejčastější pojmenování vrazi, teroristé a vesničtí boháči. To odpovídá struktuře obžalované skupiny a vyznění procesu. Skupina, kterou kolem sebe vytvořil Ladislav Malý byla v hledáčku StB nazývána teroristickou pro svoji záškodnickou činnost, zdůraznění označení vrazi odpovídá zavraždění tří komunistických funkcionářů ve škole v Babicích. Vzhledem k tomu, že v prvním procesu byli souzeni především sedláci, byl v rámci kampaně zdůrazňován právě fakt, že jde o vesnické boháče a kulaky, kteří chtějí jen škodit a bránit kolektivizaci a zakládání jednotných zemědělských družstev. Protože byli v souzené skupině i dva kněží katolické církve, bylo v tiskové kampani hojně zdůrazňované právě zapojení kněžstva, což

mělo pomoci k další diskreditaci katolické církve a oslabení jejího vlivu v tehdejší československé společnosti.

Co se týče soudního procesu s Rudolfem Slánským nejčastěji byl použit „oficiální“ název tedy vedení protistátního spikleneckého centra (89 výskytů). Velmi používané bylo pojmenování banda v kombinaci s dalším označením (banda velezrádců, banda spiklenců, spiklenecká banda, Slánského banda apod.). Stejně jako v případě Milady Horákové i zde bylo používáno pojmenování zrádci (82 případů), neboť i tento případ měl československou veřejnost šokovat svou prolezlostí a zákeřností, šlo přece o komunistické představitele a vysoké funkcionáře. V rámci tohoto procesu byly zdůrazňované i označení v kombinaci se sionistický²³²

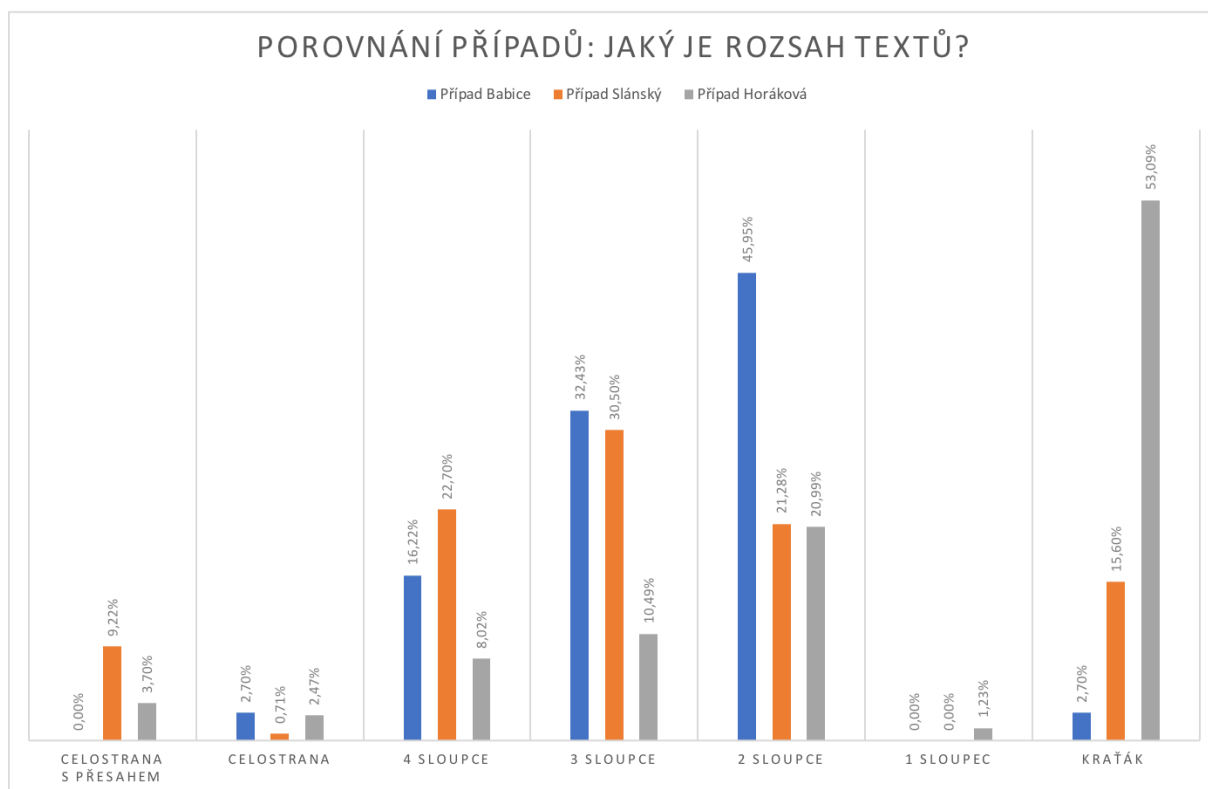

Graf č. 33 porovnání případů: Kde byly v periodiku články nejčastěji publikovány

Výzkum se zaměřoval také na to, zda lze najít nějaké schéma, co se týče toho, na které straně byly články informující o procesu publikovány. Přesné schéma analýza neprokázala, lze ale říct, že některé stránky byly pro informování o soudních procesech využívány více a jiné podstatně méně. Mezi nejvíce využívané strany v rámci všech tří procesů patří strany jedna, tři a pět, tedy pohledové strany periodika. Na titulních stranách bylo celkem umístěno 118 článků, z toho jich nejvíce referovalo o posledním procesu s Rudolfem Slánským (81), následuje proces

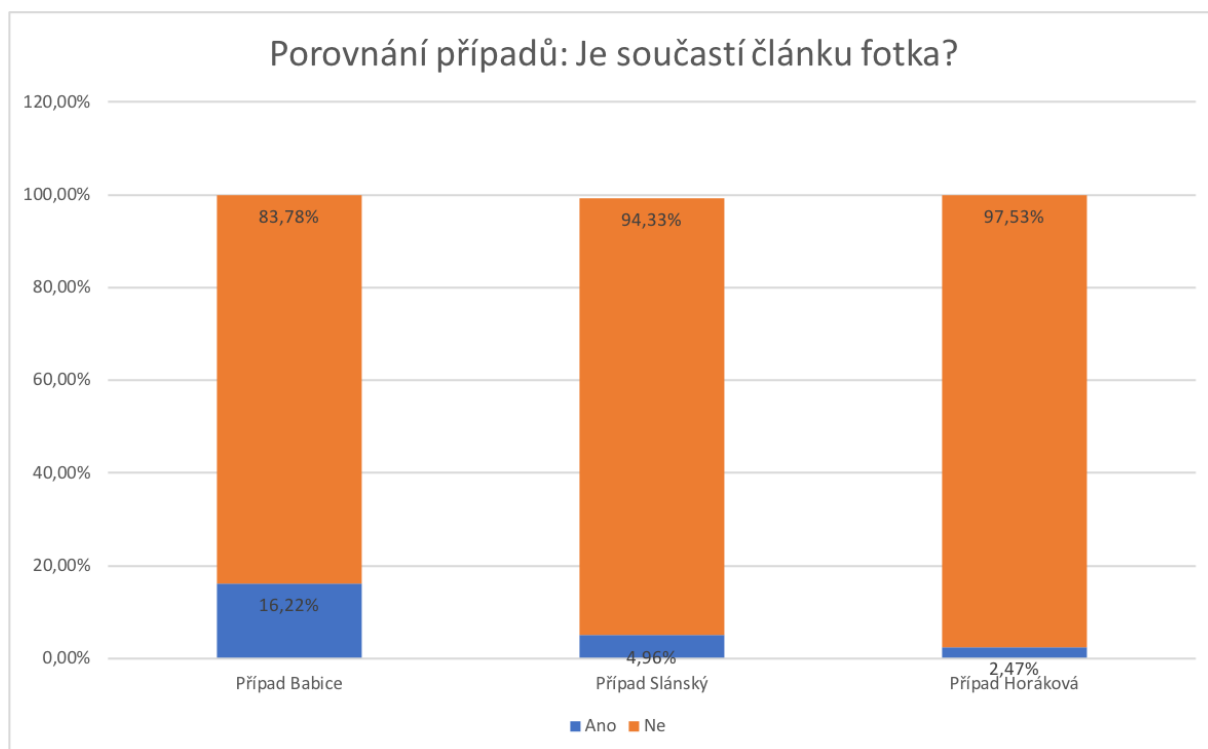
²³² Například „usilovní sionisté a nepřátelé lidově demokratického zřízení“ více v URVÁLEK. Josef. Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. 20. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 310. s. 3,4,5,6.

s Miladou Horákovou (33) a poslední Případ Babice (4). Na straně tři pak vyšlo nejvíce textů v případě Horáková (27), poté Případ Babice (19) a proces s Rudolfem Slánským (16). Nejméně využívanou stranou pak byla strana osm, což je částečně způsobeno tím, že Rudé právo obvykle vycházelo pouze jako čtyř až šestistránkové. Vysoké procento článků na straně dvě u případu Rudolfa Slánského je dáno tím, že na tuto stranu většinou byl umístěn přehled, jak o procesu píše zahraniční pokrokový i lidově demokratický tisk. U zbývajících procesů tyto přehledy Rudé právo nepublikovalo.

Graf č. 34 porovnání případů: Jaké byly rozsahy zkoumaných textů

Mezi sledovanými proměnnými byla snaha zachytit, zda existuje nějaká schematičnost, co se týče rozsahu textů informujících o soudních procesech. Z grafu je patrné, že nejčastější rozmezí článků, které zmiňovaly soudní proces nebo souzenou skupinu, bylo mezi čtyřmi a dvěma sloupci. Analýza ukázala zajímavý fakt, že v případě soudního procesu s Miladou Horákovou byl nejvyužívanějším rozsahem formát krátké zprávy. Naopak u Případu Babice byl nejvyužívanější rozsah na dva novinové sloupce a v rámci monstrprocesu s Rudolfem Slánským pak šlo o dvousloupcový rozsah.

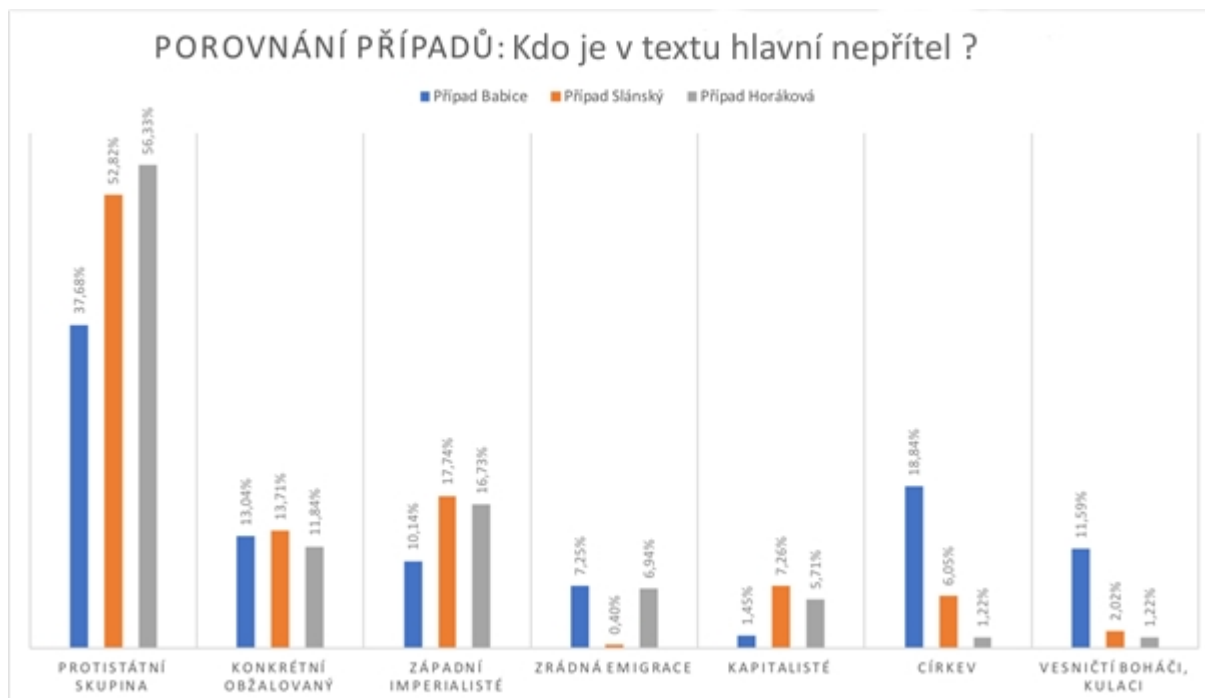

Graf č. 35 porovnání případů: Využívalo Rudé právo při informování fotky/obrazový materiál

Výzkum se zaměřil i na to, jak Rudé právo pracovalo s fotografiemi a obrazovým materiálem. Data ukázala, že Rudé právo sázelo především na textovou složku a fotografie a jiný obrazový materiál v rámci informování o procesech příliš nevyužívalo. Nejvíce fotografií využilo Rudé právo při informování o událostech v Babicích. Většinou se jednalo o fotografie zavražděných a přeživších funkcionářů místního národního výboru a samotné školy v Babicích. Zvláštní fotograii v rámci tohoto procesu se staly detailní obrázky prostřelené legitimace Bohumíra Netoličky, která se zanedlouho stala mýtizovným předmětem a komunistická propaganda ji velmi dobře využila, dokonce na ni vznikaly oslavné verše. Celkem bylo v rámci babického případu ve sledovaném období otištěno šest fotografií.

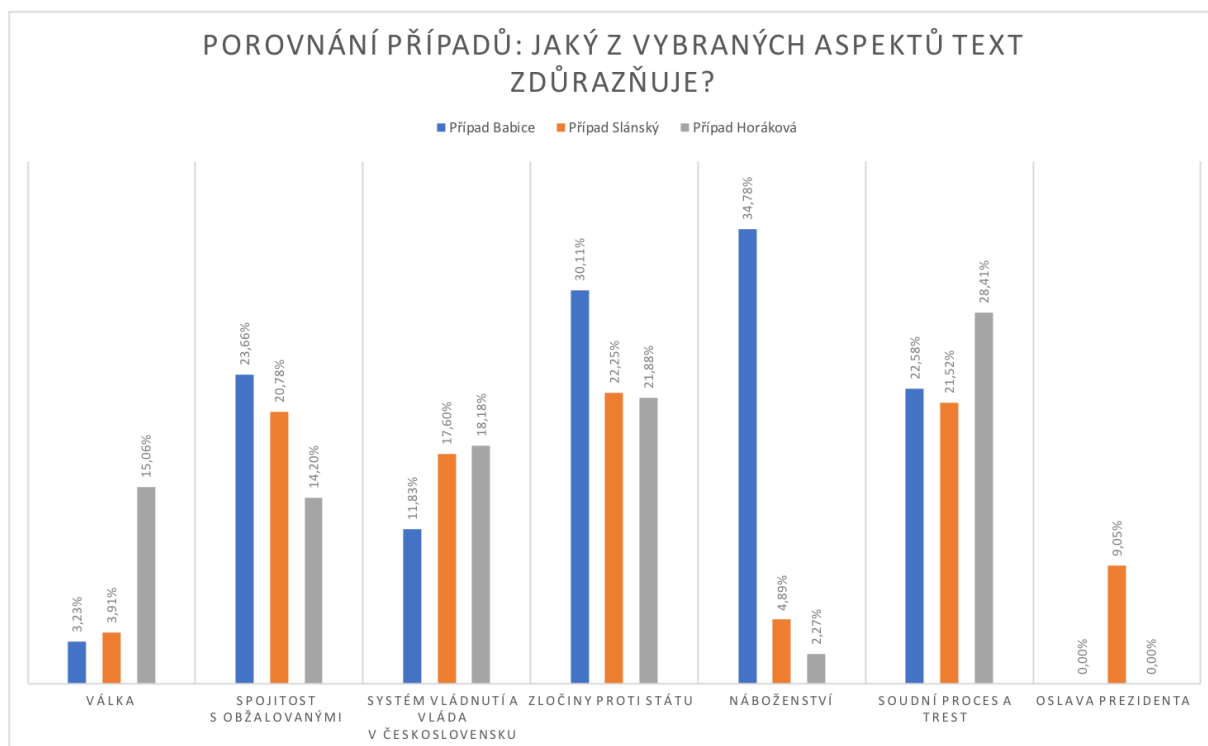
Oproti tomu v minimální míře byly fotografie a obrazový materiál využívány v rámci soudních procesů s Miladou Horákovou a Rudolfem Slánským. U Milady Horákové publikovalo Rudé právo celkem čtyři fotografie ve sledovaném období. Jedna z nich se týkala přímo soudního procesu, bylo na ní zobrazeno všech třináct členů obžalované skupiny. V rámci procesu Rudé právo uveřejnilo jednu karikaturu, která zobrazuje emigranty Petra Zenkla a Huberta Ripku, jak se snaží zpeněžit poslední špionážní zprávy, které měli získávat právě od skupiny Dr. Horákové. V případě posledního soudního procesu s Rudolfem Slánským bylo publikováno šest fotografií, většina z nich se ale objevila až v závěru sledovaného období a

doplňovala texty z celostátní konference komunistické strany. Také v tomto případě otisklo Rudé právo jednu karikaturu, ta znázorňovala obří pěst symbolizující síly lidově demokratického režimu a bloku, jak drtí postavičku Rudolfa Slánského, kterého drží za nohy západní imperialisté, jeden z nich je vyobrazený v nacistické uniformě, další dva symbolizují anglo americké nepřátele sovětského bloku.

Graf č. 36 porovnání případů: Koho texty označovaly jako hlavního nepřítele

Jednou z otázek, které si výzkum klade za cíl zodpovědět, je to, kdo byl v rámci propagandistických tiskových kampaní označován za hlavního nepřítele. Následující graf ukazuje, že nejvíce bylo cíleno přímo na souzené skupiny obyvatelstva, které se v nich nacházely. Přímou protistátní skupina byla zacíleným nepřítelem v 295 případech, nejvíc důrazu měla v rámci soudního procesu s Miladou Horákovou (138 výskytů), v babickém případě šlo o 26 zacílených textů a v případě Rudolfa Slánského šlo pak o 131 případů. Dalším častým nepřítelem, na kterého články cílily, byli západní imperialisté, což odpovídá dané době, stále mluvíme o počátku Studené války mezi Západem a Východem, která se nakonec táhla několik desetiletí. U Případu Babice pak bylo vysoké zacílení na církve a vesnické boháče, což opět odpovídá záměru Komunistické strany Československa, tyto události měly pomoci k diskreditaci církve a snížení jejího vlivu v tehdejší společnosti. Zdůrazňování nebezpečnosti obyvatel, kteří patřili k vrstvě vesnických boháčů, mělo posílit nenávisť lidí k této skupině a ospravedlnit jejich postupnou likvidaci. Zároveň mělo přispět k tomu, aby byla v Československu urychlena kolektivizace a zakládání Jednotných zemědělských družstev dle sovětského vzoru.

Graf č. 37 porovnání případů: Jaké aspekty články zdůrazňovaly

Poslední srovnání se věnuje tomu, jaké aspekty soudních procesů publikované texty záměrně zdůrazňovaly. Protože šlo o rozsáhlou škálu aspektů, byly pro lepší kategorizaci rozříděny do několika podskupin. Zdůrazňované aspekty politických procesů lze v tomto případě rozdělit na dvě skupiny, ty, které se týkají lidí a ty, které se týkají státu. Do první skupiny spadají motivy spojitost s obžalovanými a soudní proces a trest. V těchto kategoriích byly nejvíce zdůrazňovány motivy třídního původu obžalovaných²³³ a dále překroucené okamžiky z jejich minulosti²³⁴ a spolupráce se zrádnou emigrací.²³⁵ V rámci kategorie Soudní proces a trest byl největší důraz kladen na obrovskou vlnu rozhořčení a odporu, které procesy měly vyvolat u pracujících. Důkazem měly být tisíce zasílaných rezolucí jak od jednotlivců, tak podniků či různých organizací. Odpovědi pracujících, jak zdůrazňovalo Rudé právo, na odporné činy proti republice měly být zvýšené pracovní nasazení společně s budovatelským úsilím. Druhým aspektem pak bylo zostření třídního boje, kdy dělníci slibovali větší bdělost a ostražitost v boji s třídním nepřítelem, ať už byl vnější či vnitřní. V kategorii zločiny proti státu byla nejvíce zdůrazňována zrada, špionáž, podřívání režimu a brzdění výstavby nového

²³³ Např. nikdy se nesžili s našim pracujícím lidem, jako členové buržoazní a kapitalistické třídy nikdy nezažili bídu a utrpení pracujících dělníků apod.

²³⁴ Například Horáková a Zemínová, které spolupracovaly s nacisty, vesničtí boháči, kteří poslušně dodávali nacistům nebo přímá účast Rudolfa Slánského na smrti Jana Švermy a jeho osobní prospěch z tohoto úmrtí

²³⁵ V případě Horákové šlo především o napojení na Petra Zenkla a Huberta Ripky, v Případu Babice na zrádný Vatikán a bavorské špionážní služby a CIC a v procesu s Rudolfem Slánským napojení na titovce, sionisty v Palestině a spolupráci s agentem Konni Zilliacusem

průmyslu a hospodářství nebo příprava teroristických a záškodnických akcí, které měly sloužit k zastrašování lidu. Zejména u soudního procesu s Miladou Horákovou bylo obrovským tématem příprava a rozpoutání třetí světové války a využití atomových pum, které by mohly bombardovat i území Československa. V případě Rudolfa Slánského pak byl zdůrazňovaný motiv touhy po moci, celá skupina toužila po moci, nejvíce mocichtivý měl být Rudolf Slánský, který si pomalu připravoval prostor na to, aby nejprve odstavil a poté fyzicky zlikvidoval tehdejšího prezidenta Klementa Gottwalda. Právě u procesu se Slánským se v rámci článků nejvíce projevilo i budování oslavného kultu a idealizace osoby prvního dělnického prezidenta. Velká část textů mu děkovala za dosavadní práci a vedení lidu, za jeho neuvěřitelnou moudrost, slibovala mu lásku a věrnost a děkovala za včasné odhalení a likvidaci spikleneckého centra, které mohlo ohrozit šťastné zítřky pracujících.

4.13 Komparace textů s odbornou literaturou

4.13.1 Proces Milada Horáková a spol.

První nepřesnou formulaci přinesl hned úvodní text tiskové kampaně v Rudém právu z 1. června, kdy byl otištěn na straně tři rozsáhlý text o soudním přelíčení, včetně přepisu výsledku obviněné Milady Horákové. Mylná informace se týká schůzky ve Vinoři, kdy podle Rudého práva právě zde bylo ustaveno vedoucí centrum ilegální činnosti, které mělo nadále koordinovat činnost dalších skupin v rámci republiky, viz: „Místo schůze obstaral Jandečka v září 1948 na faře ve Vinoři. Stalo se tak podle výpovědi Horákové na výslovné přání Vojty Beneše, který se nechtěl zúčastnit žádné schůze ani ve veřejné místnosti, ani v bytě. Schůze na vinořské faře se pak kromě Horákové zúčastnili V. Beneš, Nestával, Jandečka a Peška. Předseda: O čem se tam jednalo paní obžalovaná? Horáková: účelem bylo vytvořit nějakou společnou základnu nebo společný orgán, který by měl vytvářet sám nebo koordinovat ilegální protistátní činnost těchto různých skupin. Předseda: Směřující k jakému cíli? Horáková: Směřující ke změně režimu. Prokurátor dr. Urválek: Na tom jsme se shodli. Tak jste tedy vytvořili základnu kontrarevoluce u nás – můžete to tak nazvat i vy? Horáková: Ano.“²³⁶

Nejnovější literatura ale vytvoření centra protistátní činnosti popírá. Například Kaplan uvádí: „Na faře ve Vinoři se pak v září 1948 představitelé tří politických proudů domácího odporu sešli poprvé a zároveň naposled. Společný návrh M. Horákové a Z. Peška na další spolupráci, přesněji na způsob či organizaci spolupráce v podobě jakéhosi koordinačního ústředí jednotného odboje, byl na setkání, kterého se zúčastnili M. Horáková a J. Nestával za

²³⁶ RP. Chtěli válku proti republice, aby kapitalisté mohli znovu vykořisťovat náš lid První den přelíčení: Obžalovaná Horáková se přiznává k nejtěžším zločinům. 1. června 1950, Rudé Právo, ročník 1950, č. 129. s. 3.

národní socialisty, V. Beneš a Z. Peška za sociální demokraty a V. Jandečka za lidovce, odmítnut. V. Beneš a J. Nestával měli kritické výhrady už ke konání této schůzky jako neúčelné a zbytečně riskantní. Neprošel ani námět vydání jakési deklarační zásady, která by vyzněla jako politická nebo programová základna sjednoceného odporu proti režimu. (...) Přítomní se shodli na omezení až úplném ukončení těchto aktivit, třeba jen dočasném, jak pro jejich malou účinnost, tak pro neúměrné riziko. Schůzka dospěla k zásadnímu závěru: Každý politický směr bude nadále postupovat samostatně, spolupráce a kooperace politické činnosti se nebude uskutečňovat v rámci společného ústředí ani dalších obdobných schůzek, ale pouze prostřednictvím individuálních setkání víceméně informativního rázu.²³⁷

V rámci soudního procesu s Miladou Horákovou je často zdůrazňovaným motivem spolupráce skupiny s nacistickými pohlaváry, případně jsou sami členové skupiny označováni jako nástupci Hitlera a bývají k nacistům přirovnáváni. Například text ze 3.6.1950, kdy autorka Ludmila Cekotová píše: „Ta nemluví jako člověk, jako žena. Ta vystupuje jako Hitler. Dovedu si ji představit jako vrchní esesačku v čele koncentračního tábora.“²³⁸ Přitom Milada Horáková prošla za války mučením nacistů ve vyhlášeném Petschkově paláci a následně byla transportována do Terezína. „Procesně byli Milada a Bohuslav v Terezíně ve vazebním vězení, čekali tam na soudní přelíčení v Německu, kde jim měl být vyměřen trest za jejich odbojovou činnost. (...) O věznění Milady Horákové v Malé pevnosti v Terezíně se dochovala řada svědectví od jejich spoluvězeňkyň, od Bohuslava i v jejich vlastních vzpomínkách. (...) Zanedlouho poté ale přišlo odloučení. V břenu 1943 byl Bohuslav z Malé pevnosti převezen zpět na Pankrác, zatímco Milada zůstala v Terezíně, a to až do června, kdy ji poslali do Lipska. Znovu se měli vidět až v říjnu 1944, aby si u drážďanského soudu vyslechli rozsudek za svoji odbojovou činnost.“²³⁹ Konec války strávila Milada Horáková v Aichachu nedaleko Dachau. (Anýž Daniel, 2020, s.110) Navíc během věznění v Terezíně a později dalších sběrných a koncentračních táborech nadále pomáhala ostatním vězňům a často za to dostávala tvrdé tresty. „Její situace se přechodně zlepšila, když velitel Jöcker potřeboval ošetřovatelku do ordinace na ženském oddělení. Měl za to, že „Dr.“ Milada Horáková je ta správná kvalifikace – a svěřil jí tuto funkci. Pro Miladu to byla ovšem příležitost, aby ještě více pomáhala ostatním vězňům, a to i předáváním zpráv ven jejich rodinám. Na samovazbu se ještě několikrát vrátila, když byly

²³⁷ KAPLAN. Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* 2. vyd. Brno: Doplněk, 1996. ISBN 8085765586. s. 94-95.

²³⁸ CEKOTOVÁ. Ludmila. Dělníci na procesu. 3.6.1950, Rudé Právo, ročník 1950, č. 131, s.1.

²³⁹ ANÝŽ, Daniel. *Jdu s hlavou vztyčenou: příběh rodiny Milady Horákové.* Praha: Zed', 2020, ISBN 978-80-907674-7-8. s. 102-103.

tyto zprávy zachyceny nebo když podle vedení věznice příliš aktivně pomáhala svým spoluvězenkyním.“²⁴⁰

4.13.2 Případ Babice

Jedna z překroucených informací je o placení žoldu členům záškodnické skupiny agentem Malým. Text v Rudém právu, publikovaný 13. července 1951 pod názvem Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže uvádí, že: „Malý slíbil obviněnému Mityskovi i ostatním teroristům, že jim bude platit 300 Kčs za dny, kdy budou provádět „akce“ a 200 Kčs za dny, kdy budou v „klidu“. Tento žold vyplácel Malý z dolarů, které dostával ze zahraničí k organisování a provádění teroristické činnosti a které vyměňoval u nás za koruny.“²⁴¹ Podle nejnovějších poznatků ale Malý nikdy výcvikem neprošel, byť se o to několikrát pokoušel, například koncem srpna roku 1949, kdy znovu přechází státní hranici a vrací se na rakouské území. „Tam se již zapojuje do aktivit CIC, ale nejde o žádnou zpravodajskou či aktivní odbojovou roli v roli agenta – Ladislav Malý má na starosti finance, které má vyplácet za činnost některým agentům chodcům, kteří přecházeli se svými úkoly na území Československa. (...) V této roli se ovšem zachoval věren tradici svého dosavadního působení, tj. nespolehlivě – v lednu 1951 defrauduje přidělené peníze a opět se vrací na území Československa,“²⁴²

Další překroucenou informací je plán přepadení obce Šebkovice, kde měli teroristé pověsit všechny členy tamní komunistické moci. „Ve farním sklepě se měli připravit teroristé na přepadení obce Šebkovice, kde na návrh Antonína Plichty staršího chtěli oběsit a postřílet 15 občanů. Po vykonání vraždy měly být spáleny jejich domy.“²⁴³ Zda skupina něco podobného opravdu plánovala je dodnes nejasné. „Vzhledem k tomu, že v rámci výpovědí zatčených před 3. červencem 1951 se Šebkovice neobjevují, neměla patrně Státní bezpečnost o těchto plánech povědomost. Zároveň je nutné stále vnímat, že v případě Ladislava Malého se plány rodily téměř z minuty na minutu. Důrazem na Šebkovice chtěla státní bezpečnost ukázat, že mohla nastat ještě horší situace než v Babicích a díky rychlému zásahu bezpečnosti jí bylo zabráněno. Její selhání, pokud jde o Babice, mělo být zakryto vylíčením případné šebkovické tragédie,“²⁴⁴

²⁴⁰ ANÝŽ, Daniel. *Jdu s hlavou vztyčenou: příběh rodiny Milady Horákové*. Praha: Zeď, 2020, ISBN 978-80-907674-7-8. s. 104.

²⁴¹ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé Právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

²⁴² STEHLÍK. Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha. Academia. 2016. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 45.

²⁴³ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé Právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

²⁴⁴ STEHLÍK. Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha. Academia. 2016. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 183.

Komunisté také pokroutili pro své potřeby vznik nápadu na přepadení funkcionářů v Babicích. V tiskové kampani byl tento nápad mylně připisován knězi Václavu Drbolovi, což měl potvrdit výslech obžalovaných před jihlavským soudem. „Předseda: Kdo dal návrh na provedení přepadu v Babicích? Mityska: Byl to návrh Plichty, můj a také babického faráře Drboly, který řekl, že by neškodilo, abychom se podíval do Babic na funkcionáře lidové správy, především na řídicího učitele Kuchtíka. Farář Drbola nám dal informace, kde kdo bydlí, že ve škole jsou schůze každý den a v pondělí že mají zvláštní zasedání.“²⁴⁵ Podle záznamů ale byl kněz Václav Drbola zatčen už v polovině června 1951. „Přepad v Cidlině o půlnoci z 14. na 15. června 1951 tak logicky a zcela očekávatelně opět zaktivizoval bezpečnost a nastartoval novou vlnu pátrání, výslechů, zatýkání a dalších bezpečnostních opatření (...) Na Třebíčsku a Moravskobudějovicku se viditelně posílily bezpečnostní hlídky, a to jak uniformovaných příslušníků, tak těch v civilu. Dochází k dalším zatčením, mimo jiné i Ladislava Brabence a P. Václava Drboly, ...“²⁴⁶

Osoba Václava Drboly byla v rámci procesu téměř nejvíce propagandisticky využita pro důkaz veřejnosti, jak zkažená je katolická církev. Vykonstruované domněnky se objevily i o jeho povaze, kdy například Ludmila Cekotová píše v textu s názvem *To jsou oni*: „Václav Drbola byl v Babicích znám jako záludný, neupřímný člověk, sobec, který nikdy neřekl, co si myslí. S lidmi se takřka nestýkal. V jeho ledabyle připravených kázáních byl vždycky silný osten nepřátelství k lidově demokratickému zřízení a orientace na západní imperialisty a zrádnou emigraci.“²⁴⁷ Porevoluční prameny ale ukazují, že pravda ohledně povahy faráře Drboly byla trochu odlišná od dobové propagandy. „Do Babic nastoupil po zatčeném P. A. Poláčkově a brzy si zde získal oblibu. I zde pokračoval ve své sociální a osvětové činnosti. Pomáhal radou i činem rolníkům při jejich odporu proti komunistické zemědělské politice.“²⁴⁸

V rámci zostření třídního boje byla v rámci propagandistické kampaně vykreslena co nejšeredněji i postava zasloužilého odbojáře Antonína Plichty. Ten byl odpudivým vesnickým boháčem. Ludmila Cekotová jej vykresluje v textu *Vesnický boháč Plichta*²⁴⁹ následovně: „Byl to necitelný upír a vykořisťovatel, postrach čeledínů a děveček, které bezohledně okrádal. Zvláště v poslední válce si pomohl. Dodával nacistům obilí, maso, mléko a vejce štědře oběma rukama. Byl vzor oddaného služebníka nacistů, který pomáhal krmit esesácké armády a dostal

²⁴⁵ ČTK. Zahájení procesu se zločineckou bandou ve službách americké špionáže. 13. července 1951. Rudé Právo. Ročník 1951. číslo. 163. s. 3.

²⁴⁶ STEHLÍK. Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha. Academia. 2016. ISBN 978-80-200-2593-7. s. 123.

²⁴⁷ CEKOTOVÁ. Ludmila. *To jsou oni*. 15. července 1951. Rudé Právo. Ročník 1951. č. 165. s. 7.

²⁴⁸ ZEJDA. Radovan. *Babice*. Akcent. 2001. s. 85

²⁴⁹ CEKOTOVÁ. Ludmila. *Vesnický boháč Plichta*, 17. července 1951, Rudé Právo, Ročník 1951. č. 166. s. 3.

za to od nacistů prémie.“²⁵⁰ Porevoluční literatura mluví o Plichtově činnosti za války jinak. „Pro události poválečných let má kontinuita s partyzánským odbojem mezi roky 1944-1945 mimořádnou důležitost díky skutečnosti, že se jednou z výrazných postav odboje proti nacistům stává šebkovický rodák Antonín Plichta. (...) Pro Plichtovu rodinu představovalo skrývání parašutistů i vysílačky bezpochybně reálné nebezpečí ohrožení života, na statku byly tři malé děti, Plichtův bratr a další přidělená nájemnice, přesto to byla pro Antonína Plichtu vlastenecká samozřejmost. (...) Na jeho statku probíhala také některá školení práce s výbušninami a zbraněmi, které parašutisté skupiny Spelter zajišťovali.“²⁵¹

4.13.3 Monstrproces Rudolf Slánský a spol.

Celý soudní proces s Rudolfem Slánským byl vykonstruován sovětskými poradci a dále vyšetřovateli v rámci Státní bezpečnosti. Většina obvinění, kterým skupina čelila, byly účelově smyšlené právě proto, aby při soudním procesu vyznívaly co nejděsivěji. Například podle obžaloby měl Slánský už během roku 1948 začít s postupnou izolací a následným odstraněním prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda. „Po potlačení kontrarevolučního puče v Československu v únoru 1948 a po naprosté porážce reakčních stran američtí imperialisté dali svým československým přísluhovačům v čele se SLÁNSKÝM úkol zničit lidově demokratickou republiku kontrarevolučním spiknutím uvnitř komunistické strany a fyzickým odstraněním vůdce československého lidu, Klementa GOTTWALDA.“²⁵²

Kaplan však popisuje Slánského roli v porevolučních dnech v roce 1948 jinak. „Druhá oblast, které se Slánský za státního převratu 1948 především věnoval, byla mobilizace strany. Pripadla mu úloha převádět rozhodnutí komunistického vedení okamžitě do života. Udržoval v nepřetržité pohotovosti ústřední aparát a vybrané funkcionáře, obdobně tomu bylo v krajích a okresech. V ústředí fungovalo rychlé spojení s nižšími stranickými instrukcemi, důležitým článkem rychlého spojení se stávali instruktoři a zvláštní kurýři. (..) Slánský předával pokyny a příkazy buď přímo z Gottwaldovy vily, nebo odjížděl do budovy ústředního sekretariátu, kde působil jeho pomocný štáb.“²⁵³

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha. Academia. 2016. ISBN 978-80-200-2593-7. s.19-20.

²⁵² URVÁLEK, Josef. Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. 20. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 310. s. 3,4,5,6.

²⁵³ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno. Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal. 2009. Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s. 225.

Dalším mylně zdůrazňovaným faktem byl aktivní sionismus v osobě Slánského. „SLÁNSKÝ postupně protlačuje na klíčové posice ve straně a ve státním aparátě sobě nejoddanější lidi z řad západní emigrace, sionistů, trockistů, buržoazních nacionalistů, špionů a jiných nepřátel československého lidu. Dělá to tak, že před odpovědnými činiteli zatajuje známou mu minulost těchto lidí, všemožně falšuje a přikrášluje jejich charakteristiky, zamlčuje a kryje jejich špinavou činnost,“²⁵⁴ Kronika komunistického Československa k tomu uvádí následující: „R. Slánský patřil mezi funkcionáře, kteří do komunistické strany nepřišli z organizací levicově orientované sionistické mládeže. Nikdy nebyl členem sionistických organizací, ani s nimi nenavázal styky. Dokonce se vyhýbal všemu, co by mohlo vyvolat podezření, že se stýká, či dokonce podporuje sionistické židovské organizace a stát Izrael. Zřejmě na něj působily zkušenosti ze Sovětského svazu, kde antisemitismus zasáhl i komunistickou stranu, a obava, aby pro svůj původ sám neupadl v podezření. Jeho jméno se nevyskytovalo mezi těmi, kteří se angažovali za přijímání uprchlíků před protižidovskými pogromy v Polsku v roce 1946-1947, ani při záchraně židů, kteří uprchli z Maďarska v roce 1948. Jeho styky s vedoucími komunisty z Izraele nepřekročily hranici povinností, které určovala jeho funkce.“²⁵⁵

Za dosazování osob do vysokých funkcí odpovídal v roce 1945. „V následujících letech příslušelo obsazování vedoucích funkcí především kádrovému oddělení ÚV KSČ i nižším článkům strany a státní správy. Jestliže se do některých vedoucích funkcí dostali židé, nebyl to záměr Slánského, ale důsledek skutečného stavu ve straně.“²⁵⁶

Výtkou Slánského měl být také sionismus, obviněn byl z prosazování sionistů do vedoucích funkcí, sám měl k sionistické organizaci patřit a měl v ní mít dokonce vedoucí funkci. „Když se sestaví seznam těchto funkcionářů, může snadno vyvolat dojem, že tvořili skupinu schopnou výrazně zasahovat do všech oblastí společenského života, ovlivňovat vývoj strany a státu. Zařadíme-li tyto funkcionáře do celkového počtu těch, kteří určovali a uskutečňovali oficiální politiku, tvoří zanedbatelné procento, jejich možnost ovlivňování byla mizivá, zvláště přihlédneme-li k tomu, že většina z nich nikdy nebyla v sionistické organizaci,

²⁵⁴ URVÁLEK, Josef. Žaloba proti vedení protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. 20. listopadu 1952. Rudé Právo. Ročník 1952. č. 310. s. 3,4,5,6.

²⁵⁵ KAPLAN, Karel. Kronika komunistického Československa. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s. 290-291.

²⁵⁶ KAPLAN, Karel. Kronika komunistického Československa. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s. 291

neměla se sionismem nic společného a svým myšlením i politickým životem prokazovala v první řadě a jedině komunistické přesvědčení.²⁵⁷

Obviněním, které Slánský ale nesl asi nejhůř, byly údajné snahy o izolaci a následnou fyzickou likvidaci prezidenta Klementa Gottwalda. Slánský si uvědomoval výjimečnost vztahu mezi ním a Gottwaldem, nikdy ji ale nezneužil. „Až do léta 1951, jak už zmíněno, zaujímal Slánský přední místo mezi nejbližšími. Slánský si tohoto privilegovaného postavení byl vědom, plně Gottwaldovy důvěry využíval, nikdy však vědomě nezneužíval, nechtěl a také se bál. Gottwald mu svěřoval věci, které se nikdo jiný nedozvěděl. Obden Slánský dostával zprávy o jeho nemoci, nikoliv předseda vlády, s příkazem nikoho neinformovat. Tato praxe později snadno vedla k vykonstruovanému obvinění, že Slánský úmyslně poškozoval Gottwaldovo zdraví. (...) R. Slánský, který znal Gottwaldův zdravotní stav, považoval za svou povinnost ho chránit před pracovním přetížením, což u vedoucích komunistů, zejména po Slánského zatčení, změnilo dřívější podezření v jistotu o snaze izolovat Gottwalda a převzít co nejvíc moci na sebe.“²⁵⁸

²⁵⁷ KAPLAN, Karel. Kronika komunistického Československa. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s. 291

²⁵⁸ KAPLAN, Karel. Kronika komunistického Československa. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4. s. 140.

5 ZÁVĚR

Diplomová práce se snaží poskytnout pohled na to, jak během zakladatelského období komunismu pracoval ústřední deník Rudé právo s tématem vykonstruovaných politických procesů. Pro tyto účely byly vybrány tři politické procesy, které odrazily tehdejší postupy vládnoucí strany, při vyhledávání a vypořádávání se s nepohodlnými lidmi, ať už to bylo kvůli politickému názoru, společenské vrstvě a třídnímu původu, přesvědčení nebo víře. Konkrétně se jednalo o první politický proces se členy skupiny okolo Dr. Milady Horákové, soudní proces s účastníky takzvaného babického případu a poslední ze série monstrprocesů, který odhalil nepřítele ve vlastních řadách, s protistátní skupinou Rudolfa Slánského.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a analytickou. První kapitola teoretické části se věnuje definování některých důležitých pojmů vzhledem k tématu, dále je stručně představené období politických monstrprocesů a ve zkratce jsou přiblížené tři z nich, které následně posloužily jako výzkumný vzorek pro další analýzu. Poslední kapitola teoretické části je věnovaná metodologii a důkladnějšímu popisu výzkumu.

K dosažení cíle diplomové práce byla využita triangulace metod. Vzhledem k rozsáhlosti výzkumného vzorku byla pro kategorizaci dat provedena obsahová analýza, podle které byly jednotlivé procesy srovnány. Aby nezanikly drobné nuance, kterými se každý proces odlišoval, došlo i k využití historické metody přímé. Díky tomu se podařilo zachytit motivy, kterými se procesy odlišovaly, jako například pojmenování nepřátel, zdůrazňování jednotlivých motivů údajné záškodnické činnosti. Dále se autorka snažila vztáhnout na jednotlivé procesy i koncept ideologického čtverce a tvorby binárních opozic, aby demaskovala postupy, kterými dominantní ideologie vytvářela rozpor mezi „normální společností“ a „vyvrženci“, kam řadila především členy a pomocníky ilegálních skupin.

Následně jsou procesy porovnány navzájem mezi sebou, což ukázalo, v čem se jednotlivé politické procesy odlišovaly. Obecně lze říct, že tiskové kampaně, které doprovázely vykonstruované soudní procesy na stránkách Rudého práva, měly shodné prvky, můžeme tedy mluvit o jisté schematičnosti, co se informování o politických procesech týče. Ve všech případech nechyběly texty informující a přenášející atmosféru ze soudního přelíčení, doplněné přepisů soudních výslechnů, kde se obvinění přiznávají k nejhrůznějším protistátním činům, dále pak komentářově laděné texty, které psali jak redaktoři ústředního deníku, tak obyčejní lidé i zástupci organizací nebo straníci. Analýza prokázala, že Rudé právo publikovalo v letech 1950 – 1952 i nepodepsané texty. V rámci informování o procesech využívalo Rudé právo i

agenturního zpravodajství, které nejčastěji pocházelo od Československé tiskové kanceláře (ČTK).

Všechny tři procesy doprovázely také texty informující o obrovském množství přijatých rezolucí, které přicházely ze všech koutů země. Každý proces měl i své odlišné znaky, například to, jak byli v rámci procesu nazýváni obvinění a další nepřátelé, rozdíl byl i v tom, jaké aspekty byly zdůrazňované, například v rámci případu Babice byl hojně zdůrazňován třídní původ obviněných a také zapojení církevních funkcionářů do protistátní činnosti. V rámci soudního procesu s Rudolfem Slánským se velkým motivem stala příprava na vraždu prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda. Analýza také ukázala, že právě v rámci soudního procesu s Rudolfem Slánským texty zdůrazňovaly roli Gottwalda, kdy jej velebily jako hlavní postavu, která odhalila záškodnickou skupinu a jejich úmysly a postarala se o její zneškodnění. Určité shodné prvky a tím pádem schematizaci lze vidět i v řazení textů v periodiku. Využívané byly především strany jedna, tři a pět, nejčastěji byla strana tři kompletně věnovaná soudnímu procesu.

V článcích se vyskytovala i jednoznačná snaha o důrazné vymezení mezi skupinami My a Oni. Jako My byl autory označován československý lid, národ, pracující dělníci a dále i lidově demokratický režim či bratři a sestry v rámci sovětského svazu. Do kategorie Oni pak patřili přímí účastníci a pomahači souzených skupin, zrádná západní emigrace, západní imperialisté a kapitalisté, buržoazie, zrádná církev a Vatikán, vesničtí boháči, fabrikanti a kulaci a jugoslávští titovci. V rámci textů lze spatřovat i snahy vykreslovat lidově demokratické Československo a celý Východní blok v co nejmírumilovnějším a pozitivním světle, zatímco za původce všeho špatného a válečně štvavého je považován Západ, kapitalismus a imperialismus.

Výsledkem diplomové práce je pohled na to, jak Rudé právo pracovalo s informováním o vykonstruovaných soudních procesech a jak se tato informační kampaň měnila během tří let zakladatelského období komunismu.

6 Seznam zkratk

ČTK – Československá tisková kancelář

HVO – Hlavní výzkumná otázka

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KSČ – Komunistická strana Československa

KSS – Komunistická strana Slovenska

MI – Ministerstvo informací

MNV – Místní národní výbor

RP – Rudé právo

RV – Rudý večerník

StB – Státní bezpečnost

SnB – Sbor národní bezpečnosti

SČN – Svaz českých novinářů

SZN – Slovenský zväz novinárov

TD – Tiskový dozor

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚSČSN - Ústřední svaz čs. novinářů

VVO – Vedlejší výzkumná otázka

7 Seznam grafů:

Soudní proces Milada Horáková a spol.

Graf č. 1: Den, kdy vyšlo na stránkách Rudého Práva nejvíce textů souvisejících se soudním procesem

Graf č. 2: V kolika procentech byl soudní proces/záškodnická skupina hlavním tématem článků

Graf č. 3: Jak byl nejčastěji v soudním procesu s Miladou Horákovou a spol pojmenováván nepřítel

Graf č. 4: Autorství jednotlivých článků

Graf č. 5: Kde byly jednotlivé články umístěné

Graf č.6: Rozsahy publikovaných textů

Graf č. 7: V jaké míře využívalo Rudé Právo k článkům obrazový materiál

Graf č.8: Kdo je hlavním nepřítelem jednotlivých textů

Graf č.9: Zdůrazňované motivy v rámci soudního procesu s Miladou Horákovou

Soudní proces v Případu Babice

Graf č. 10: Kdy vyšlo v Rudém Právu nejvíce článků pojednávajících o babickém případě

Graf č. 11: V kolika procentech případů bylo soudní proces/záškodnická skupina hlavním tématem článku v rámci případu Babice

Graf č. 12: Jak byli v rámci tohoto soudního procesu pojmenováváni obvinění

Graf č. 13: Kdo byl nejčastějším autorem publikovaných textů

Graf č. 14: Na kterých stránkách periodika byly texty publikovány

Graf č. 15: Jaké rozsahy měly publikované texty

Graf č. 16: Využívání obrazového materiálu jako součást textů

Graf č. 17: Kdo byl zacílený nepřítel v rámci babického případu

Graf č.18: Jaké aspekty nejvíce zdůrazňuje babický případ

Soudní proces Rudolf Slánský a spol.

Graf č. 19: V jaký den bylo publikováno nejvíce textů souvisejících s monstrprocesem s Rudolfem Slánským a spol.

Graf č. 20: V kolika procentech byl soudní proces hlavním tématem článku

Graf č. 21: Nejčastější pojmenování nepřítele v textech souvisejících s procesem Rudolfa Slánského a spol.

Graf č. 22: Autorství jednotlivých článků

Graf č. 23: Stránka, kde byly články o soudním procesu a spiklenecké skupině otištěny

Graf č. 24: Rozsahy textů v rámci procesu s Rudolfem Slánským

Graf č. 25: Využití fotografie u článků

Graf č. 26: Kdo je v textech hlavní nepřítel

Graf č. 27: Jaké aspekty procesu tisková kampaň nejčastěji zdůrazňovala

Porovnání soudních případů

Graf č. 28 srovnání případů: Bylo téma procesu/souzené skupiny hlavní nebo vedlejší téma

Graf č. 29 porovnání případů: Využívalo Rudé právo k řazení textů rubriky

Graf č. 30 porovnání případů: Kdo je autorem jednotlivých článků

Graf č. 31 porovnání případů: Aktivita redaktorů při psaní článků

Graf č. 32 porovnání případů: Jak je pojmenováván nepřítel

Graf č. 33 porovnání případů: Kde byly v periodiku články nejčastěji publikovány

Graf č. 34 porovnání případů: Jaké byly rozsahy zkoumaných textů

Graf č. 35 porovnání případů: Využívalo Rudé Právo při informování fotky/obrazový materiál

Graf č. 36 porovnání případů: Koho texty označovaly jako hlavního nepřítele

Graf č. 37 porovnání případů: Jaké aspekty články zdůrazňovaly

8 Seznam analyzovaných periodik

Rudé Právo. Ročník 1950, měsíce červen a červenec

Rudé Právo. Ročník 1951, měsíce červenec a srpen

Rudé Právo. Ročník 1952. měsíce listopad a prosinec

9 Seznam použitých zdrojů a literatury

Primární prameny:

Ústav pro českou literaturu AV ČR: Digitalizovaný archiv časopisů. Rudé právo, roč. 1950, 1951, 1952, [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. [Cit. 21.4.2020]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>.

Sekundární prameny:

ANÝŽ, Daniel. *Jdu s hlavou vztyčenou: příběh rodiny Milady Horákové*. Praha: Zeď, 2020, 355 s. ISBN 978-80-907674-7-8.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011.

BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky*. III. díl, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1988, 315 s., [8] l. obr. příl.

COLEMAN, Janet, William E. CONNOLLY a Alan RYAN, MILLER, David, ed. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Přeložil Jana KUCHTOVÁ, přeložil Ivo LUKÁŠ, přeložil Jana OGROCKÁ. Brno: Barrister & Principal, 2000, xiii, 581 s. ISBN 8085947560.

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *40 let Rudého práva: (1920-1960)*. Praha. Státní nakladatelství politické literatury. 1960.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945 -1953 (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. 2007. ISBN 978-80-86621-27-2. 383 s.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. DOLEŽAL, Jiří. *O Miladě Horákové a, Milada Horáková o sobě*. Praha. Eva. 2001. ISBN 80-238-9161-8. 320 s.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína. KOURA, Petr. VADAS, Martin. STEHLÍK, Michal. *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.* Praha. Ústav pro studium totalitních režimů. 2008. ISBN 978-80-87211-03-8. 607 s.

GEBAUER, František. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (statistický přehled)*. Praha. Ústav pro soudobé dějiny. 1993 AV ČR. ISBN 80-85270-24-2. 236 s.

- GOFFMAN, Erving. *Stigma. Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity*. Praha : SLON, 2003. 167 s. ISBN 80-86429-21-0
- HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 537 s. ISBN 9788073801151.
- HROCH. Miroslav. *ÚVOD DO STUDIA DĚJEPISU – IV. Metody historikovy práce*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství. 1983. s.81
- HOŘENÍ. Zdeněk. *Naše Rudé právo. Praha. Rudé Právo. 1980.*
- HUDEC. Vladimír. Ed. *Z historie naší novinářské organizace (1877-1987)*. Praha. Novinář. 1987. 190 s.
- JECH. Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha. Vyšehrad. 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.
- JOWETT. Garth. S. O'DONNELL. Victoria. *Propaganda and Persuasion*. Los Angeles. SAGE Publication, Inc. 2012. 430. str.
- KAPLAN. Karel. *Československo v letech 1948 – 1953 2. část Zakladatelské období komunistického režimu*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství. 1991. ISBN 80-04-25700-3. 146 s.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009, 375 s. Vybrané spisy Karla Kaplana. ISBN 978-80-87029-53-4.
- KAPLAN. Karel. *Největší politický proces: M. Horáková a spol.* 2. vyd. Brno: Doplněk, 1996, 347 s. ISBN 8085765586.
- KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008.
- KAPLAN. Karel. TOMÁŠEK. Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*. studie. Praha. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1994.
- KONČELÍK. Jakub. VEČEŘA. Pavel. ORSÁG. Petr. *Dějiny Českých médií 20. století*. Praha. Portál. 2010.
- KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0632-1.

KROLL. Rudolf. *Gottwald a jeho doba*. Praha: XYZ, 2019.

NAVARA. Luděk. KASÁČEK. Miroslav. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno. Host. 2008. ISBN: 978-80-7294-281-7

RÁZEK. Adolf. *StB + justice nástroje třídního boje v akci BABICE*. Praha. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV, PČR. 2002. 295s. ISBN 8086621022.

RUPNIK. Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha. Academia. 2002.

SEDLÁKOVÁ. Renata. *Výzkum médií Nejužívanější metody a techniky*. Praha. Grada Publishing. 2014. 539 s. [4] s. obr. příl. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

SCHULZ, Winfried, KLENER, Pavel, ed. *Analýza obsahu mediálních sdělení. 2., přeprac. vyd.* Přeložil Barbara KÖPPLOVÁ. Praha: Karolinum, 2004, 149 s. ISBN 8024608278.

STEHLÍK. Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha. Academia. 2016. ISBN 978-80-200-2593-7.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

VAN DIJK, Teun A. 2002. *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*. In Wodak, Ruth – Meyer, Michael. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London. Sage Publications. 2015. 272 s.

VAN DIJK, Teun A. The study of Discourse. In Van Dijk, Teun A. 1997. *Discourse studies : a multidisciplinary introduction*. Volume 1., Discourse as structure and process. London: SAGE Publications.

ZEJDA. Radovan. *Babice*. Třebíč. Akcent. 2001. ISBN 80-7268-149-4

ZWETTWLER. Otto. ČAPKA František. VACULÍK. Jaroslav. *Úvod do studia dějepisu a technika historikovy práce*. Brno. Masarykova univerzita. 1996. ISBN 80-210-1366-4. 119 s.

Internetové zdroje:

KELLER. Jan. Ideologie in Sociologická encyklopedie. [online].10.12. 2017. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie>

LINHART. Jiří. Propaganda in Sociologická encyklopedie. [online].10.12. 2018. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Propaganda>.

NAKONEČNÝ, Milan. Stigmatizace in Sociologická encyklopedie. [online].10.12. 2017. [cit. 1.11.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stigmatizace>